บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง ทัศนะของพนักงานสอบสวนในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ (POLIS มาใช้ในขั้นตอนการสอบสวน: กรณีศึกษากองบังคับการตำรวจนครบาล 9 ผู้ศึกษานำแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาศึกษาดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรม การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม
2. การวิเคราะห์ปัญหาอาชญากรรม (Crime Analysis)
3. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System)
4. แผนที่อาชญากรรม (Crime Mapping)
5. การจัดทำแผนที่อาชญากรรมในประเทศไทย
6. กระบวนการสอบสวนคดีอาญา
7. แนวคิดเกี่ยวกับพนักงานสอบสวน
8. แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ
9. การนำระบบสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติมาใช้ในขั้นตอนการสอบสวน
10. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
11. กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรม การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรม

(1) ความหมายอาชญากรรม

อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น และเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข เพราะก่อให้เกิดผลเสียแก่สังคม อันเป็นผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยของชีวิตและต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จึงมีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมไว้ว่า หมายถึง การกระทำความผิดทางอาญา คำว่า อาชญากรรมเป็นคำสมาส

ระหว่าง คำว่า “อาชญา” กับ “กรรม” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤต อาชญา หมายถึง อำนาจหรือโทษ คำนี้มักใช้กับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านาย เช่น พระราชอาญาคดีเกี่ยวกับโทษหลวงเรียกว่า คดีอาญาหรือคดีความอาญาเป็นต้น ส่วนกรรม หมายถึง การกระทำที่สนองผลร้ายที่ได้ทำไว้แต่ปางก่อน บาป ความตาย

กลาเซอร์ (Glaser, อ้างถึงใน โสภา ชปีลมันน์, 2537, น. 6) ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมตามแนวคิดทางสังคมวิทยาไว้ว่า นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่จะมุ่งความสนใจให้กับลักษณะความผิดในตัวเอง อันได้แก่ การกระทำความผิดโง่เขลาเบาปัญญา ผู้หลงผิดหรืออาจเป็นสังคม ชุมชนที่ต้องเป็นเหยื่ออาชญากรรมหรือรับผลร้ายจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าในภาวะที่สังคมพลวัตสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในกาล (Time) และเทศะ (Space) ใด ในชั่วชีวิตหนึ่งย่อมมีโอกาสที่บุคคลอาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้

อัณณพ ชูบำรุง (2532, น. 6) กล่าวว่าอาชญากรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มีผลให้บุคคลและสังคมได้รับอันตรายต่อชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน จึงต้องมีการลงโทษผู้ประพฤติเช่นนั้น โดยฝ่ายที่มีอำนาจตามกฎหมาย อาชญากรรมเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการกระทำที่ได้รับการพิจารณาจากคนในสังคมว่า เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องใช้วิธีการบางอย่างในการลงโทษ เครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมและลงโทษคือกฎหมายอาญา

โสฬส พินิจศักดิ์ (2526, น. 11-12) ให้ความหมาย อาชญากรรม ว่าเป็นปรากฏการณ์หนึ่งทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำนั้นกฎหมายได้บัญญัติเป็นข้อห้ามและถือว่าเป็นความผิด ซึ่งผู้กระทำจะต้องได้รับการลงโทษ

นวลจันทร์ ทัศนชัยกุล (2532, น. 16-17) ให้หมายความ อาชญากรรม ว่าหมายถึงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางที่สังคมไม่ยอมรับ และบุคคลที่กระทำจะได้รับผลร้ายเป็นการตอบแทนการกระทำของตน คือจะต้องถูกลงโทษด้วยกฎหมายอาญา

ซัทเธอร์แลนด์ และ เครสซี่ (Sutherland & Cressey, อ้างถึงใน ดอกไม้ บุญศิลป์, 2540, น. 7) ให้ความหมายอาชญากรรมว่า คือ พฤติกรรมที่ละเมิดกฎหมาย พฤติกรรมที่ไม่เป็นการละเมิดกฎหมายอาญาถือว่าไม่เป็นอาชญากรรม แม้ว่าพฤติกรรมนั้นจะผิดศีลธรรม มีความต่ำทรามหรือไม่เหมาะสมเพียงใดก็ตาม ก็ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม ถ้าไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายห้ามไว้

อรัญ สุวรรณบุปผา (2518, น. 23) ได้แบ่งจำแนกอาชญากรรมตามความหมายของกฎหมายและสังคมวิทยา ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. อาชญากรรมเป็นความผิดในตัวเอง (Malainse) เป็นความผิดที่ถือว่าเป็นบาปและขัดต่อศีลธรรมของสังคมอย่างร้ายแรง ได้แก่ ความผิดฐานฆ่าคนตาย ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เป็นต้น

2. การกระทำที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม (Mala prohibits) เป็นลักษณะความผิดที่ขัดต่อศีลธรรม และผู้กระทำไม่มีความประพฤติเป็นอาชญากรรม (Criminoid behaviour) ถึงแม้ว่าความผิดดังกล่าวจะขัดต่อสังคม แต่ยังไม่ถึงขั้นตอนที่ถูกประณามว่าชั่วร้าย ได้แก่ การลักลอบขนสินค้าหนีภาษี การกักตุนสินค้า การลักลอบเข้าเมือง เป็นต้น

(2) สาเหตุของการก่ออาชญากรรม

สาเหตุที่ทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้นมีสาเหตุใหญ่ 3 ประการ คือ ด้านจิตวิทยา กายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม และด้านสังคมจิตวิทยา ซึ่งแต่ละด้านมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. สาเหตุของอาชญากรรมด้านจิตวิทยากายภาพ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสาเหตุทางสรีรวิทยา โดยกล่าวถึงบุคคลซึ่งมีร่างกาย สภาพไม่ปกติหรือทุพพลภาพ บุคคลที่มีความผิดปกติทางร่างกายย่อมเกิดปมด้อยที่ไม่อยากพบปะใคร ๆ มักจะเข้ากับบุคคลระดับเดียวกันกับตนไม่ค่อยได้ และถ้าบังเอิญไปคบกับบุคคลที่มีความฉลาดไหวพริบในด้านเล่ห์เหลี่ยมกลโกงหรือกลวิธีในการทุจริตประการต่าง ๆ ก็ถูกชักจูงเข้าไปในกลุ่มและมั่วสุมอยู่กับพวกอาชญากรรมได้ง่าย ลอมโลโซ (Lombroso) เชื่อว่าสาเหตุของอาชญากรรมนั้น มาจากลักษณะทางกายภาพของบุคคลและเป็นโดยกำเนิด ตามแนวคิดนี้จากผลการวิจัยของนักวิชาการในสมัยต่อมาปรากฏว่าเป็นความจริงร้อยละ 35 ของอาชญากรที่ใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษา (อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาข้าราชการตำรวจ, 2538, น. 24)

2. มีนักวิชาการบางท่านเชื่อว่า อาชญากรรมมีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางสรีรวิทยา โดยเฉพาะโครงกระดูกของมนุษย์ที่แตกต่างกัน จะทำให้พฤติกรรมแตกต่างกันไป โครงกระดูกของอาชญากรส่วนใหญ่จะมีลักษณะผิดปกติ และถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ด้วย แต่ก็ขึ้นกับลักษณะของมันสมองของบุคคลอีกด้วย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุของอาชญากรรมกับขนาดของร่างกาย โดยใช้อาชญากรกลุ่มหนึ่งมาทดสอบ และพบว่ากรรมพันธุ์มีส่วนทำให้คนเป็นอาชญากรได้ สภาพแวดล้อม และความไม่ยุติธรรมในสังคมมีส่วนเพียงเล็กน้อย

4. สาเหตุของอาญากรรม ในด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากมีนักวิชาการบางท่าน ไม่เชื่อทฤษฎีสาเหตุของอาชญากรรมทางด้านสรีรวิทยา ซึ่งเป็น

ทฤษฎีแรก โดยให้ความเห็นว่าหากจะมีอิทธิพลอยู่บ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงได้ศึกษาสาเหตุของอาชญากรรมในด้านอื่น ๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนประกอบอาชญากรรม การประกอบอาชญากรรมเป็นผลมาจากการเลียนแบบเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น มาตรฐานการดำรงชีวิต ผลจากการเติบโตของอุตสาหกรรม

5. ปัจจัยทางดินฟ้าอากาศ เช่น ในฤดูร้อน อาชญากรรมประเภทประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายเกิดขึ้นสูง ในฤดูหนาวอาชญากรรมประเภทประทุษร้ายต่อทรัพย์สินมีมาก

6. ปัจจัยทางนิเวศวิทยา เช่น ในย่านธุรกิจและอุตสาหกรรม อัตราการเกิดของอาชญากรรมจะสูงกว่าที่อื่นในช่วงเวลาเดียวกัน และพื้นที่ใดที่อยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลง เช่น จากการเกษตรไปสู่อุตสาหกรรม ความขัดแย้งของกลุ่มบุคคลจะเกิดขึ้นสูง อาชญากรรมจะสูงตามไปด้วย

7. ปัจจัยทางครอบครัว ทฤษฎีนี้ มอริส (Morris) ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวที่ขาดความเอาใจใส่ต่อสมาชิกในครอบครัว มีส่วนผลักดันให้เกิดอาชญากรรมขึ้นมากกว่าครอบครัวที่เอาใจใส่ต่อสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นเรื่องแตกต่างกันในด้านปทัสถาน ทัศนคติและโครงสร้างทางพฤติกรรมที่ได้รับการอบรมกันมา การประกอบอาชญากรรมก็มิใช่มาจากชนชั้นใดชั้นหนึ่งเท่านั้น (อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาข้าราชการตำรวจ, 2538, น. 26)

8. ปัจจัยด้านการเรียนรู้และความสัมพันธ์ของกลุ่ม ซึ่ง Sutherland (สถาบันพัฒนาข้าราชการตำรวจ, 2538, น. 26) เป็นผู้ศึกษาและเชื่อว่าอาชญากรรมมีผลมาจากการเรียนรู้และความสัมพันธ์ของกลุ่ม โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

8.1 การประกอบอาชญากรรมต้องมีการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นอาชญากรรมโดยสันดาน โดยอาชีพ หรือการรวมกลุ่ม หรือในรูปแบบอื่นใดก็ตาม

8.2 การอยู่ร่วมกันในสังคม และการติดต่อสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้ เกิดการเรียนรู้

8.3 พฤติกรรมที่เป็นอาชญากรรม จึงอาจเกิดจากการมีส่วนร่วมกับกลุ่มหน่วยงานหรือสื่อมวลชนก็ได้

8.4 แรงจูงใจและแรงผลักดัน จะเป็นไปในทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะนั้น อาจเรียนรู้ได้จากบทบัญญัติของกฎหมายว่า การกระทำนั้นจะชอบหรือไม่ ดังนั้น การกระทำที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องที่บุคคลนั้น ๆ ต้องการละเมิดกฎหมายมากกว่าที่จะเคารพกฎหมาย ลักษณะการเกิดขึ้นอาจเป็นการร่วมกันของกลุ่มหรือความสัมพันธ์ต่อกันและกันที่บุคคลมีต่อกลุ่ม

8. 5 เนื่องจากการมีส่วนร่วมของบุคคล ที่มีต่อกลุ่มมีระดับแตกต่างกันไปพฤติกรรมของบุคคลที่ประกอบอาชญากรรมจึงย่อมแตกต่างกันไปด้วย ปัจจัยช่วยให้เกิดการเรียนรู้อาจจะมีส่วนช่วยให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นอาชญากรรม หรือต่อต้านอาชญากรรมได้

8.6 พฤติกรรมที่เป็นหรือไม่เป็นอาชญากรรม เป็นการแสดงออกทั้งความต้องการหรือค่านิยมของกลุ่มหรือของบุคคลนั้น

9. ปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือชนชั้นในสังคม นักวิชาการหลายคนให้ความเห็นว่าอาชญากรรมเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ และความขัดแย้งในผลประโยชน์ของชนชั้นในสังคม ความยากจนมีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดอาชญากรรมขึ้น แต่ก็พบว่าความยากจนหรือความแตกต่างกันของโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม มิได้เป็นสาเหตุให้เกิดอาชญากรรมได้เสมอไป เช่น ลักทรัพย์ อาจทำได้เพราะอยากได้ของนั้น โดยไม่มีสาเหตุของความยากจนเข้ามาเกี่ยวข้องเลย เป็นต้น

สาเหตุของอาชญากรรมทางด้านสังคมจิตวิทยา แนวความคิดในด้านนี้ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการทางจิตวิทยา ซึ่งเน้นการพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรระหว่างปัจจัยทางจิตวิทยาและสังคมวิทยา ว่ามีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชญากรรมของบุคคลมากน้อยเพียงใด มีนักจิตวิทยาหลายคนให้ความเห็นว่า อาชญากรรมเป็นของธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ ตราบเท่าที่ปทัสถานของสังคมไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของสังคมได้หรือไม่ ปทัสถานของสังคมก็เกิด ขึ้นและนำไปสู่อาชญากรรม สภาพการณ์เช่นนี้มักจะเกิดขึ้นในสังคมอุตสาหกรรมที่มีสภาพ แวดล้อมทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ ได้ แนวความคิดนี้ต่อมาได้รับการโต้แย้งจาก Sykes และ Matza ว่าการประกอบอาชญากรรมนั้น เป็นเรื่องของกระบวนการทางจิตวิทยาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไม่สามารถจะประพฤติปฏิบัติให้อยู่ภายใต้ปทัสถาน และค่านิยมของตนได้เท่านั้น มิใช่เป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของชุมชนที่มีต่อโครงสร้างทางวัฒนธรรม หรือส่วนรวมทั้ง หมดก็หาไม่ อาชญากรรมเกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลไม่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้มากน้อยเพียงใด หรืออาชญากรรมจะเกิดขึ้นเมื่อระดับความรักของบุคคลและคุณธรรมในจิตใจที่ได้รับการอบรมกล่อมเกลาทางสังคม ไม่สามารถจะต้านทานกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม หรือความกดดันที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการประกอบอาชญากรรมขึ้น (สถาบันพัฒนาข้าราชการตำรวจ, 2538, น. 28)

จากทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของอาชญากรรม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำความผิดไว้อีกดังนี้

คณะผู้วิจัย ของคณะกรรมการการวางแผนพัฒนาความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินและสวัสดิการสังคม สำหรับแผนการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ได้สำรวจแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนสัมพันธ์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อทราบความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำผิด ซึ่งประมวลสาเหตุได้ตามลำดับความสำคัญในแต่ละประเภทดังนี้ (สถาบันพัฒนาข้าราชการตำรวจ, 2538, น. 28-30)

1. ปัจจัยสาเหตุในการกระทำความผิดต่อชีวิตร่างกายและเสรีภาพ โดยมีปัจจัยและสาเหตุ 10 อันดับ คือ

1.1 อารมณ์ชั่ววูบ

1.2 ขาดสติเพราะเสพย์ของมึนเมา

1.3 ความคับแค้นใจ

1.4 ความอาฆาตพยาบาท

1.5 นิสัยก้าวร้าว

1.6 แหล่งอบายมุข

1.7 คบเพื่อเลว

1.8 ขาดคุณธรรมประจำใจ

1.9 ขาดความอบอุ่นในวัยเด็ก

1.10 พื้นฐานการศึกษา

2. ปัจจัยสาเหตุในการกระทำความผิดต่อทรัพย์มี 9 อันดับ

2.1 ความยากจน

2.2 ความฟุ้งเฟ้อของสังคม

2.3 แหล่งอบายมุข

2.4 การว่างงาน

2.5 ความโลภ

2.6 คบเพื่อนเลว

2.7 ยาเสพย์ติดให้โทษ

2.8 โอกาสและสิ่งแวดล้อมอำนวย

2.9 ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน

3. ปัจจัยสาเหตุในการกระทำความผิดต่อเพศมี 8 ประการ

3.1 โอกาสสิ่งแวดล้อมอำนวย

3.2 ความเสื่อมของสังคม

3.3 ความผิดปกติทางจิต

3.4 อารมณ์ชั่ววูบ

3.5 คบเพื่อนเลว

3.6 จิตใจไม่เข้มแข็ง

3.7 แหล่งอบายมุข

3.8 ขาดคุณธรรมประจำใจ

4. ปัจจัยสาเหตุในการกระทำความผิดต่อยาเสพย์ติดให้โทษมี 7 อันดับ

4.1 ความหลงผิด

4.2 คบเพื่อนเลว

4.3 ความอยากรู้อยากเห็น

4.4 ขาดความอบอุ่นในวัยเด็ก

4.5 จิตใจไม่เข้มแข็ง

4.6 ความเสื่อมของสังคม

4.7 แหล่งอบายมุข

วรเดช จันทรศร (2522, น. 51-53) ได้สรุปสาเหตุของอาชญากรรมไว้ดังนี้

1. สาเหตุในแง่ตัวบุคคล มองว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งมาจากความโน้มเอียงต่อการกระทำผิดที่ถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพของบุคคลที่แตกต่างกันออกไป เช่น ความผิดปกติทางชีวภาพ กรรมพันธุ์ ความผิดปกติทางสมอง ระดับสติปัญญา ซึ่งผลจากการศึกษาทางจิตวิทยากายภาพ รวมตลอดถึงความไม่สามารถของบุคคลที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและแรงผลักดันของบุคคลที่จะตกลงใจประกอบอาชญากรรม ซึ่งเป็นผลของการศึกษาทางด้านสังคมจิตวิทยา

2. สาเหตุในแง่ของกลุ่มบุคคล มองว่าอาชญากรรมส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความ สามารถที่จะต่อต้านการกดดันในการกระทำซึ่งถูกกำหนดโดยบทบาทของกลุ่ม เช่น การเลียน แบบความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในแง่ของการเรียนรู้ ซึ่งผลดีได้จากการศึกษาด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

3. สาเหตุในแง่ระบบสังคม มองว่าการเกิดอาชญากรรมนั้นย่อมเกี่ยวพันและขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ต่าง ๆ ทางสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สถานภาพ และชนชั้นทางสังคมที่

บุคคลจะเป็นเครื่องมือกำหนดความโน้มเอียงในการกระทำผิด ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการศึกษาทางสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย

บริหาร เสี่ยงอารมณ์ (2523, น. 7) ได้สรุปไว้ว่า ปัญหาอาชญากรรมในกรุงเทพฯ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างหนาแน่นตามความสลับซับซ้อนของสังคมเมืองนั้น พบว่า ปัญหาโจรกรรมเกิดขึ้นมากที่สุด อันเป็นปัญหาที่ทำความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ประชาชนผู้สุจริตชนเป็นอย่างมาก ซึ่งสาเหตุของปัญหานั้นมีหลายประการ เช่น สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม แหล่งอบายมุข แหล่งเสื่อมโทรม ยาเสพติด ปัญหาวัยรุ่นและอื่น ๆ

กล่าวได้ว่าสาเหตุของอาชญากรรมนั้นย่อมเกี่ยวพันธ์และขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ทางด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สถานะชนชั้นทางสังคมที่จะเป็นเครื่องกำหนดความ โน้มเอียงในการกระทำผิด ความสามารถที่จะต่อต้านความกดดันในการกระทำผิด ซึ่งถูกกำหนดโดยบทบาทของกลุ่ม และความโน้มเอียงต่อการกระทำที่ถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันออกไป

1.2 การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

(1) ความหมายการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม หมายถึง การใช้มาตรการและวิธีการต่าง ๆ ที่จะไม่ให้เกิดอาชญากรรมขึ้น โดยอาจจำแนกออกได้ดังนี้ คือ การกำจัดต้นเหตุ การขจัดความปรารถนาที่จะกระทำผิด และการขจัดช่องโอกาสที่จะกระทำผิด ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐบาล เอกชน และประชาชนในการร่วมมือกัน ซึ่งถือว่าเป็นงานในหน้าที่ของตำรวจที่สำคัญที่สุด รวมตลอดจนถึง การใช้มาตรการต่าง ๆ ระงับเหตุการณ์กระทำผิด การจับกุมควบคุมอาชญากร เพื่อป้องกันไม่ให้อาชญากรย้อนกลับมาประกอบอาชญากรรมได้อีก และการลงโทษอาชญากร เพื่อทำให้เกิดความเข็ดหลาบ ทั้งยังเป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้ที่คิดประกอบอาชญากรรมอีกประการหนึ่ง โดยอาจจะเป็นการป้องกันและระงับเหตุในการเกิดอาชญากรรมและ/หรือเป็นการสืบสวนปราบปรามติดตามจับกุมภายหลังจากการเกิดเหตุแล้ว (กองบัญชาการตำรวจนครบาล, 2530, น. 10)

(2) การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

มนัส ครุฑไชยันต์ (2530, น. 8) กล่าวถึงการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของตำรวจนครบาลไว้ว่า สาเหตุของอาชญากรรม เกิดจากเจตนาในการกระทำผิด

และโอกาสในการกระทำความผิด ดังนั้นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอาจแบ่งได้ 2 ส่วน ดังนี้คือ

1. การป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ การใช้มาตรการและวิธีการต่าง ๆ ที่จะไม่ให้อาชญากรรมเกิดขึ้น แบ่งเป็น 3 มาตรการ คือ

2. มาตรการป้องกันพื้นฐาน เป็นการปฏิบัติภายใต้แนวความคิดที่สอดคล้องกับองค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรม ซึ่งประกอบด้วยสภาพแวดล้อมของสังคม สถานภาพของผู้ที่จะประกอบอาชญากรรมโอกาสในการประกอบอาชญากรรม ทั้งสามองค์ประกอบนี้จะเห็นว่าองค์ประกอบที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจหน้าที่แก้ไขป้องกันได้อย่างเดียว คือ องค์ประกอบที่สาม ทำให้คนร้ายไม่มีโอกาสหรือมีโอกาสน้อยที่สุด ซึ่งจะสามารถทำได้ใน 2 วิธีคือ

2.1 ตัดโอกาสของคนร้ายโดยตรง ด้วยการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเครื่องแบบปรากฏในพื้นที่และช่วงเวลาที่เหมาะสมตามข้อมูลอาชญากรรม เช่น ในช่วงเวลาเปิดทำการธนาคาร ร้านค้าทอง ไปประจำจุดที่ชุมชนหนาแน่น สถานที่ ท่องเที่ยวในช่วงเวลาตามสถิติของคดี ตรวจพื้นที่เปลี่ยวในเวลากลางคืน ซึ่งล่อแหลมต่อการเกิดเหตุที่ประทุษร้ายต่อทรัพย์ ใช้ตำรวจสายตรวจเป็นหลักในการปฏิบัติทั้งสายตรวจรถยนต์ สายตรวจรถจักรยานยนต์ สายตรวจเดินเท้า ยามจุด และจุดตรวจ

2.2 ขจัดมูลเหตุ คือ การตัดโอกาสของคนร้ายโดยทางอ้อม ภายในขีดความสามารถและขอบข่ายอำนาจ ยกเว้นปัญหาคนยากจน คนตกงาน ผู้ที่ได้รับการศึกษาหรืออบรมน้อยและอื่น ๆ ซึ่งเป็นมูลเหตุหนึ่งของการเกิดอาชญากรรม ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะแก้ไขได้

2.3 มาตรการป้องกันตามปกติ เป็นการกำหนดแนวทางการปฏิบัติให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน เพื่อผลการป้องกันการเกิดอาชญากรรมทั่วไปในทุกคดี และมีการติดต่อตรวจสอบการปฏิบัติงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

2.4 มาตรการป้องกันเชิงรุก มาตรการนี้เป็นการปฏิบัติที่ใกล้ชิดกับมาตรการปราบปรามแต่ยังไม่ถึงขั้นการจับกุม เป็นการปฏิบัติที่เข้าไปใกล้คนร้ายมากขึ้นกว่าในมาตรการป้องกันตามปกติ วิธีการนี้เน้นย้ำกระทำที่สม่ำเสมอ โดยไม่หวังผลการจับกุมเพียงแต่มุ่งในการป้องกัน หากสามารถจับกุมได้ก็จะเป็นผลดีต่อการปฏิบัติที่เพิ่มขึ้น

3. การปราบปรามอาชญากรรม ได้แก่ การใช้มาตรการระงับการกระทำผิดและการจับกุมควบคุมอาชญากร เพื่อป้องกันอาชญากรย้อนกลับมาประกอบอาชญากรรมอีก และเป็นการลงโทษอาชญากรเพื่อให้เข็ดหลาบ ทั้งยังเป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้ที่คิดจะประกอบอาชญากรรม แบ่ง เป็น 2 มาตรการ คือ

3.1 มาตรการปราบปรามตามปกติ ได้แก่ การป้องกันและระงับเหตุในขณะเกิดอาชญากรรมและการสืบสวนติดตามจับกุมภายหลังเกิดเหตุ ตลอดจนการสืบสวนหาข่าวอาชญากรรมอย่างต่อเนื่องในทุกวิธี เช่นการปราบปรามอาวุธสงคราม อาวุธปืนเถื่อน ยาเสพย์ติดและของหนีภาษี

3.2 มาตรการปราบปรามในเชิงรุก เช่น การจัดให้มีการระดมกวาดล้างอย่างสอดคล้องกับเหตุการณ์ และสถานภาพอาชญากรรม

การป้องกันอาชญากรรมในส่วนของประชาชนอาจกระทำได้ใน 2 ขั้นตอน คือ ก่อนอาชญากรรมจะเกิดขึ้นและหลังจากที่ได้มีอาชญากรรมเกิดขึ้นแล้ว การป้องกันทั้ง 2 ขั้นตอนนี้ เป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ง่ายนัก และต้องเกี่ยวพันกับหน่วยงานทั้งรัฐบาลและเอกชน ตลอดจนประชากรด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การป้องกันก่อนเกิดอาชญากรรม

บุคคลที่จะประกอบอาชญากรรมแยกออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. ประชาชนที่ไม่มีแนวโน้มจะประกอบอาชญากรรม ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่
2. ประชาชนบางส่วนที่ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสังคมไม่เหมาะสม แต่ก็ยังไม่ถึงกับจะลงมือประกอบอาชญากรรม
3. ประชาชนบางส่วนที่มีแนวโน้มจะประกอบอาชญากรรม แต่ยังไม่ได้ยึดอาชีพประกอบอาชญากรรม บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่ตกเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรม
4. ประชาชนบางส่วนซึ่งยึดอาชีพประกอบอาชญากรรม

เมื่อพิจารณาดูบุคคลดังกล่าวการป้องกันจึงต้องเพ่งเล็งบุคคล 2 ประเภทสุดท้าย มิให้มีโอกาสประกอบอาชญากรรมได้ โดยพิจารณาประกอบกับสาเหตุที่จะก่อให้เกิดอาชญากรรม 3 ประการ คือ สภาวะทางสังคม สภาวะทางจิตใจ และสภาวะทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจมีแนวทางป้องกันได้ดังนี้

1. **ในฐานะบุคคลแต่ละคน**

เพื่อป้องกันอาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ หรือปล้นประชาชนจะต้องระมัดระวังที่จะไม่นำทรัพย์สินที่มีค่าติดตัวไปเป็นจำนวนมาก ไปในที่สาธารณะต่าง ๆ หรือในธุรกิจประจำวันหรือไม่เก็บทรัพย์สินมีค่ามากไว้ที่บ้าน และในการป้องกันเกี่ยวกับการข่มขืน ประชาชนที่เป็นสุภาพสตรีจะต้องระมัดระวังในการแต่งตัวไม่ให้เป็นการยั่วยวน

เพศตรงข้าม และไม่เดินทางไปในที่เปลี่ยวหรือกลางคืนคนเดียว มาตรการชนิดนี้อาจลดอาชญากรรมได้บ้าง

2. การจัดรักษาความปลอดภัยในที่อยู่อาศัย

2.1 ทำที่อยู่อาศัยให้มั่นคงแข็งแรง เช่น ทำรั้วบ้าน ติดลูกกรงประตูและหน้าต่าง และติดสัญญาณป้องกันภัย อาจจะเป็นมาตรการป้องกันตัดช่องย่องเบา เพื่อประทุษร้ายต่อทรัพย์ได้

2.2 จัดให้มีคนเฝ้ารักษาและดูแลบ้านและเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้าน ไม่ทิ้งบ้านไว้โดยไม่มีคนดูแล ก็จะมีส่วนในการป้องกันอาชญากรรม

2.3 ร่วมมือกับเพื่อนบ้านจัดเวรยามรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน หรือจ้างเจ้าหน้าที่ รักษาความปลอดภัยตรวจท้องที่ในหมู่บ้าน ตลอด 24 ชั่วโมง การช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เป็นวิธีการหนึ่งที่จะต้องป้องกันอาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินตลอดจนชีวิตและร่างกายได้

2.4 ติดเครื่องมือป้องกันโจรกรรม เช่น กุญแจพิเศษและสัญญาณกันภัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยานพาหนะที่ใช้ เช่น รถยนต์ และรถจักรยานยนต์ เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดลักไปได้โดยง่าย ก็อาจช่วยป้องกันการโจรกรรมรถยนต์และจักรยานยนต์ได้บ้าง

3. การจัดรักษาความปลอดภัยในที่ประกอบธุรกิจ

สถานที่ประกอบกิจการบางประเภท เช่น ธนาคาร และห้างสรรพสินค้า เป็นต้น มักจะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมบ่อย ๆ ผู้ประกอบธุรกิจทางด้านนี้จึงต้องมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและอุปกรณ์ที่คอยป้องกันหรือตรวจสอบการกระทำผิด เช่น ติดตั้งกล้องโทรทัศน์วงจรภายในไว้ที่มุมต่าง ๆ ตลอดจนมีสัญญาณเตือนภัยติดตั้งไว้ในสถานีตำรวจท้องที่การที่มีเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์ดังกล่าวจะช่วยป้องกันและจับกุมผู้กระทำผิดได้

ขั้นตอนที่ 2 การป้องกันอาชญากรรมหลังจากที่ได้เกิดอาชญากรรมขึ้นแล้ว

การป้องกันแบบนี้มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนเป็นการช่วยหน่วยยุติธรรมให้ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้มากขึ้น

1. ช่วยควบคุมและสอดส่องผู้กระทำความผิดที่ถูกคุมความประพฤติ ตามคำพิพากษาหรือตามคำสั่งของคณะกรรมการพักการลงโทษในแบบความสัมพันธ์ 1 ต่อ 1 โดยสมัครเป็นพนักงานคุมประพฤติอาสาสมัคร ตามแนวความคิดนี้ได้ประชาชนอาสาสมัครเป็นพนักงานคุมประพฤติของกรมราชทัณฑ์ เพื่อช่วยควบคุมและสอดส่องผู้ถูกพักการลงโทษ

2. ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีที่พึ่ง ด้วยการจัดที่อยู่อาศัยให้เป็นการชั่วคราว หรือจัดอาหารหรือเครื่องนุ่งห่มให้หรือจัดหาค่าพาหนะให้ หรือจัดหางานให้ซึ่งโดยนัยนี้อาสาสมัครของสภาสังคมสงเคราะห์ได้ปฏิบัติอยู่ แต่ยังอยู่ในขอบเขตจำกัด การ

ช่วยเหลือของประชาชนในชุมชนจะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน และดำเนินชีวิตสุจริตตามสมควรแก่อัตภาพซึ่งเป็นการป้องกันอาชญากรรมในอนาคตได้อย่างดียิ่ง

3. การป้องกันในระดับส่วนบุคคลและครอบครัว เป็นพื้นฐานในการป้องกัน ซึ่งประชาชนทั่วไปจะต้องมีจิตสำนึกในการป้องกัน ซึ่ง ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2526, น. 43-65) กล่าวไว้ว่า

(1) ไม่ควรทิ้งบ้านเรือนไว้โดยไม่มีคนคอยดูแล ควรจะมีคนที่เชื่อถือได้ ดูแลบ้านพักอาศัยตลอดเวลา

(2) ก่อนออกจากบ้านพักอาศัย ต้องตรวจดูความเรียบร้อยของกลอนประตูหน้าต่าง ทั้งหมด

(3) ความมีมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน เมื่อจะออกจากบ้านไปโดยฝากเพื่อนบ้านให้ดูแลแทน

(4) ไม่ควรเก็บทรัพย์สินหรือสิ่งของที่มีค่ามากไว้ที่บ้าน

(5) ควรเลี้ยงสุนัขหรือสัตว์อื่นที่ส่งเสียงดัง เพื่อช่วยเตือนภัย และขังกรงไว้เพื่อป้องกันการวางยาภายในบ้าน

(6) บริเวณบ้าน ควรทำรั้วให้สูง และทึบ ควรเปิดไฟฟ้าให้มีแสงสว่างที่บริเวณบ้าน หรือผู้พักอาศัยทราบ เพื่อให้รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของคนร้าย

(7) การเล่ารายละเอียด และกลอุบายต่าง ๆ ของคนร้ายให้กับคนภายในบ้านหรือผู้พักอาศัยทราบ เพื่อให้รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของคนร้าย

(8) การจ้างคนงาน คนรับใช้หรือพนักงาน ควรมีสำเนาบัตรประชาชน หรือบัตรประจำตัวต่าง ๆ ถ่ายรูปและจดรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว ญาติ พี่น้อง ประวัติความเป็นมา อาชีพเดิม ความประพฤติ เพื่อสามารถติดต่อได้ภายหลัง

(9) จดรายละเอียด ตำหนิ หรือ ลักษณะพิเศษของทรัพย์สินที่มีค่า และถ่ายรูปเดิมไว้ทุกรายการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเจ้าของทรัพย์สิน

(10) ระมัดระวังในการเปิดประตูรับ และพูดคุยกับคนแปลกหน้า โดยบุคคลที่ออกมาพบผู้ที่มาติดต่อ ควรเป็นผู้ที่มีเชาว์ไหวพริบทันต่อเหตุการณ์พอสมควร เพื่อป้องกันการให้ข้อมูลแก่บุคคลแปลกหน้า

4. **การป้องกันในระดับชุมชน**

ความร่วมมือร่วมใจกันของประชาชนในชุมชน เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการที่จะป้องกันอาชญากรรม ซึ่ง ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2526, น. 66-81) กล่าวว่า

(1) มาตรการเพื่อนบ้านเตือนภัย คือมาตรการป้องกันอาชญากรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนช่วยกันสังเกตสอดส่อง และแจ้งพฤติกรรมของบุคคลโดยการจัดตั้งคณะกรรมการประชาชนป้องกันอาชญากรรมขึ้น เพื่อกระจายความคิด/วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการ เพื่อนบ้านเตือนภัย ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้มีบทบาทสำคัญในการวางแผนรณรงค์ต่อต้านอาชญากรรมตามแผนการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน

(2) สายตรวจประชาชน คือการที่เพื่อนบ้านใกล้เคียงสมัครใจที่จะจัดการหมุนเวียนกันเพื่อช่วยกันรับผิดชอบตรวจตราในเขตพื้นที่ใกล้บ้านของตน และยังใช้เวลาช่วงนี้ทำความรู้จักคุ้นเคยกับเพื่อนบ้านของตนในย่านนั้น ๆ ให้ความช่วยเหลือแนะนำ หรืออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ย้ายเข้ามาในชุมชน รวมทั้งช่วยตรวจตราประตูหน้าต่าง ช่วยเปิด-ปิด ไฟให้แสงสว่างและดูแลความเรียบร้อยภายนอกบ้านให้แก่สมาชิกในชุมชน เป้าหมายก็คือ ช่วยกันสร้างชุมชนของตนให้ปลอดภัย จากอาชญากรรมให้มากที่สุด ส่งเสริมความสัมพันธ์และความอบอุ่นภายในชุมชนรวมทั้งเกื้อกูลซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ

(3) ตรวจตราบ้านเรือนเป็นมาตรการที่มุ่งช่วยเป็นหูเป็นตาแทนกัน ในระยะที่เพื่อนบ้านใกล้เคียงเดินทางไปทำธุรกิจหรือพักผ่อนต่างจังหวัด โดยเฉพาะเมื่อไม่มีคนดูแลบ้านเรือน ซึ่งนอกจากเพื่อนบ้านจะเป็นหลักในการช่วยเอาใจใส่ ดูแลเคหสถานแล้วก็ยังสามารถร้องขอให้ตำรวจช่วยตรวจตรา เพื่อส่งเสริมการดูแลของเพื่อนบ้านได้ด้วย

(4) การให้แสงสว่างตามท้องถนน และบริเวณสาธารณะอันมีผลยับยั้งต่อการประกอบอาชญากรรม เพราะแสงสว่างนอกจากจะช่วยเพิ่มโอกาสที่จะพบเห็นและจดจำตำหนิรูปพรรณ คนร้ายและพฤติกรรมอาชญากรได้ชัดเจน ซึ่งประโยชน์ต่อการสืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิดแล้ว แสงสว่างยังจูงใจให้สุจริตชน ใช้พื้นที่สาธารณะในยามค่ำคืนมากขึ้น

(5) การมีอิทธิพลความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ต่อการป้องกันโจรกรรม คือการจัดวางสภาพแวดล้อมทางกายภาพ บางลักษณะจะกระตุ้นความรู้สึกหวงแหนอาณาเขตของตนซึ่งอาณาเขตดังกล่าว เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่นอกรั้วออกมา และเมื่อมีคนแปลกหน้าเข้ามาในพื้นที่ดังกล่าวจะถูกจับตามองทันที ถ้าบุคคลดังกล่าวเป็นคนร้าย โอกาสที่จะลงมือกระทำความผิดก็มีน้อยหรือหมดไป ซึ่งการกระตุ้นดังกล่าวเป็นผลของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะชุมชน เช่น ทางเดิน ถนน ให้มีคุณสมบัติในด้านการป้องกันอาชญากรรม

5. การปราบปรามโดยเฉพาะการมีความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะสามารถช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปราบปรามอาชญากรรมหลังจากที่มีการกระทำความผิดแล้ว ประเสริฐ เมฆมณี (2523, น. 452) ได้กล่าวไว้ว่า

(1) การแจ้งความแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ใกล้ที่สุด และโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่น ตู้ยาม เจ้าหน้าที่สายตรวจหรือโทรศัพท์แจ้งไปที่สถานีตำรวจ

(2) การรักษาร่องรอยสภาพที่เกิดเหตุให้อยู่ในสภาวะเดิม

(3) การพยายามจดจำเหตุการณ์ที่พบเห็น เกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยละเอียดถี่ถ้วน เพื่อประโยชน์ในการตอบข้อซักถามของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

(4) หากรู้เบาะแสของคนร้าย ก็จะต้องบอกกล่าวหรือแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจและมีการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ

(5) ช่วยจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ตำรวจตามที่ได้รับคำขอร้องหรือคำสั่งให้ช่วย

(6) การเป็นพยานชี้ตัวผู้กระทำความผิด ที่ถูกจับกุมตัวไปสอบสวน

สรุปบทบาทในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนมีอยู่หลายระดับ แต่ประชาชนก็ต้องขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อตำรวจหรือภาพลักษณ์ต่อตำรวจเป็นไปในทางที่ไม่ดี การทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมาจากการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากประชาชน ซึ่งเจ้าหน้าที่ต้องปรับบทบาทของตนเองในการสร้างศรัทธาและความเชื่อถือให้กับประชาชนให้ประชาชนมีความนับถือและมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมได้

2. การวิเคราะห์ปัญหาอาชญากรรม (Crime Analysis)

2.1 แนวคิดของการวิเคราะห์อาชญากรรม

(1) ความหมายของการวิเคราะห์อาชญากรรม

กรมตำรวจหลายประเทศได้เริ่มนำเทคนิคการวิเคราะห์อาชญากรรม มาใช้เป็นเวลา นานแล้ว ทั้งนี้โดยใช้เทคโนโลยีที่ได้รับการพัฒนาในแต่ละยุคเป็นเครื่องมือสำคัญ สำหรับวัตถุประสงค์หลัก ก็เพื่อเป็นเครื่องมือในการค้นหารูปแบบ แผนประทุษกรรม ปริมาณ ทิศทาง และแนวโน้มของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการกำหนดมาตรการป้องกัน และ

ปราบปรามอาชญากรรม ดังนั้น การวิเคราะห์อาชญากรรมจึงนับว่าเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการอยู่เป็นประจำ โดยใช้หลักวิชาและเทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่มีอยู่

Emig, Heck M., and Kravit M. (อ้างถึงใน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551, น. 17) ให้ความหมายการวิเคราะห์อาชญากรรมว่า หมายถึง กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับรูปแบบอาชญากรรม หรือแผนประทุษกรรม แนวโน้มของการเกิดอาชญากรรม ปัจจัยสาเหตุของอาชญากรรม ลักษณะของเหยื่ออาชญากรรม ตลอดถึงวันเวลาและสถานที่ที่เกิดอาชญากรรม และสามารถนำข้อมูลข่าวสารดังกล่าว มาใช้ในการวางแผนป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ใช้ในการสืบสวน สอบสวนจับกุมคนร้าย ตลอดจนเสนอแนะให้ประชาชนทราบ เพื่อป้องกันมิให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ข้อมูลเหล่านี้ประกอบด้วยแนวโน้มอาชญากรรมรูปพรรณทรัพย์สินที่ถูปประทุษร้าย รูปพรรณสัณฐานของคนร้าย และการใช้ข้อมูลเหล่านี้ ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถวามาตรการป้องกันปราบปรามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Villani & Nahoun (อ้างถึงใน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551, น. 19) ให้ความหมายการวิเคราะห์อาชญากรรมว่า เป็นหลักวิชาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือนักวิเคราะห์พยายามที่จะค้นหาความจริงจากสถานการณ์ โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ และนำไปกำหนดมาตรการในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

International Association of Crime Analysis (อ้างถึงใน คณะสังคม-สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551, น. 19) กล่าวว่า การวิเคราะห์อาชญากรรมจะครอบคลุมเทคนิคและกระบวนการที่ใช้ในการศึกษารูปแบบ และแนวโน้มของอาชญากรรม ผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคม และมาตรการที่กรมตำรวจใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

(2) วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์อาชญากรรม

จากคำจำกัดความหรือความหมายข้างต้นที่นักวิชาการหรือนักบริหารงานตำรวจหลายท่านได้ให้ไว้ จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์อาชญากรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างระบบข้อมูลข่าวสาร อันเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดมาตรการหรือนโยบายในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ผู้บริหารงานตำรวจสามารถนำไปใช้ในการบริหารองค์กร หรือใช้ในการกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งสามารถแบ่งประเด็นได้ ดังนี้

1. ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในภารกิจรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เช่น ทำให้รูปแบบของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ทำให้ทราบถึงประเภทของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ

2. ให้การสนับสนุนเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมาย เช่น เจ้าห้าที่ฝ่ายสืบสวนสามารถใช้ข้อมูลการวิเคราะห์อาชญากรรม เพื่อตรวจสอบแผนประทุษกรรมคนร้ายที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน และใช้เป็นแนวทางในการสืบสวนจับกุมต่อไป

3. ให้การสนับสนุนการป้องกันอาชญากรรม โดยวิธีนอเหนือจากการจับกุม ซึ่งการวิเคราะห์อาชญากรรม จะทำให้ทราบถึงรูปแบบและแนวโน้มของพฤติกรรมอาชญากรรม อันจะทำให้กรมตำรวจหรือประชาชนใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดมาตรการป้อกันอาชญากรรม เช่น เมื่อทำการวิเคราะห์จะพบว่า การลักรถยนต์จะเกิดขึ้นกับรถยนต์ที่จอดไว้ในที่จอดรถยนต์ของห้างสรรพสินค้น เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเพิ่มการตรวจตรา หรือทางห้างสรรพสินค้าสามารถเพิ่มมาตรการควบคุมทางเข้าออกให้มากขึ้น ก็จะสามารถช่วยป้องกันการลักรถยนต์ได้

4. ทำการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของมาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของกรมตำรวจ ซึ่งการวิเคราะห์อาชญากรรมจะทำให้ทราบถึงแนวโน้มของอาชญากรรมว่าเพิ่มขึ้น ลอดน้อยลงหรือคงที่ และเป็นข้อมูลสำคัญที่จะสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของมาตรการที่กรมตำรวจนำมาใช้อยู่ว่าประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร

(3) **ประเภทของการวิเคราะห์อาชญากรรม**

การวิเคราะห์ มีวัตถุประสงค์และหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์อาชญากรรม และการส่งผลการวิเคราะห์ให้แก่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายหลายประการ ทำให้สามารถแบ่งแยกการวิเคราะห์ออกตามหน้าที่ได้ 4 ประเภท คือ

1. **การวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงยุทธวิธีตำรวจ** (Tactical Crime Analysis)

การวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงยุทธวิธีตำรวจ หมายถึง การศึกษาเหตุการณ์อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยการตรวจสอบจากข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดหรือแผนประทุษกรรมของคนร้าย เพื่อพัฒนาคำอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบของอาชญากรรม แนวทางการสืบสวน การแสวงหาพยานหลักฐานและตัวผู้กระทำผิด การวิเคราะห์แนวทางนี้จึงตั้งคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์อาชญากรรมที่เกิดขึ้น เพื่อหาคำตอบว่า ใครทำผิด ทำผิดอะไร ทำผิดที่ไหน ทำผิดอย่างไร หรือทำผิดเมื่อใด

2. **การวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงยุทธศาสตร์** (Strategic Crime Analysis)

การวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงยุทธศาสตร์ หมายถึง การศึกษาปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องภารกิจของตำรวจ เพื่อนำมากำหนดยุทธศาสตร์การทำงาน รวมถึงนำมากำหนดยุทธศาสตร์การทำงาน รวมถึงนำมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานและกระบวนการทำงานของตำรวจ การวิเคราะห์แบบนี้จึงเป็นภารกิจในระยายาวกว่าการวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงยุทธวิธีตำรวจ โดยการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงทิศทางหรือแนวโน้มของอาชญากรรม จึงทำให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เหมาะสมต่อไป

3. **การวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงปฏิบัติการ** (Police Operational Analysis)

การวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติและการบริหารงานตำรวจ เช่น การจัดกำลังพล การบริหารงบประมาณ การบริหารวัสดุ การจัดโครงสร้าง ตลอดจนการวิเคราะห์ว่ามาตรการหรือนโยบายของหน่วยงานตำรวจที่ดำเนินการอยู่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาอาชญากรรมหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยหรือไม่

4. **การวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงบริหารงาน** (Administrative Crime Analysis)

การวิเคราะห์อาชญากรรมเชิงบริหารงาน หมายถึง การศึกษาอาชญากรรมและนำเสนอผลการศึกษาที่น่าสนใจให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานปกครอง และประชาชนที่สนใจทั่วไป การวิเคราะห์ลักษณะนี้เป็นการเสนอผลการศึกษาเฉพาะในส่วนที่น่าสนใจเท่านั้น จึงต้องคำนึงถึงทิศทางของการเมือง แนวความคิดของประชาชนในปัจจุบัน เช่น หากประชาชนสนใจเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเด็กและสตรี ก็จะนำเสนอในประเด็นของคดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและทรัพย์สินที่เกิดขึ้นกับเด็กและสตรี เป็นต้น

(4) **ขั้นตอนการวิเคราะห์อาชญากรรม**

1. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** (Collection)

การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นกระบวนการทำงานที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของหน่วยงานที่ทำหน้าที่วิเคราะห์อาชญากรรม โดยทั่วไปงานตำรวจจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม เช่น การรับแจ้งเหตุ การรับคำร้องทุกข์คดีอาญา การ

กระทำผิดเกี่ยวกับคดีจราจร ฯลฯ ในรูปแบบกระดาษหรือแบบฟอร์มที่ใช้ในภาคสนามก่อน แล้วจึงจะทำการเก็บรวบรวมโดยระบบคอมพิวเตอร์

2. **การบริหารจัดการข้อมูล** (Data management)

หลังจากนักวิเคราะห์อาชญากรรม ได้ทำการคัดเลือกข้อมูลที่จะทำการวิเคราะห์แล้ว ก็จะต้องบริหารจัดการข้อมูล เพื่อแปลงข้อมูลและจัดเก็บข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่จะนำไปวิเคราะห์ได้ โดยเริ่มต้นจากการตรวจสอบความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ ความสมบูรณ์ครบถ้วน และความทันเวลา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำไปวิเคราะห์

3. **การวิเคราะห์ข้อมูล** (Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้หลักสถิติเข้ามาทการวิเคราะห์ เช่น ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งเป็นหลักสถิติระดับต้น ไปจนถึงสถิติระดับสูง เช่น ค่าความแปรปรวน ค่าสหสัมพันธ์ ฯลฯ ซึ่งใช้แตกต่างกัน และยังไม่มีการยืนยันว่ารูปแบบใดเหมาะสมกว่า ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการนำผลการวิเคราะห์ไปใช้

(5) **การเผยแพร่ข้อมูล** (Dissemination)

หลังจากทำการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วต้องมีการติดต่อหรือเผยแพร่ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ ผู้บริหารงานตำรวจควรตระหนักว่าการเผยแพร่ข้อมูลเป็นภารกิจสำคัญที่ไม่ควรละเลยเนื่องจากจะทำให้สาธารณชนได้ทราบถึงสถานะภาพอาชญากรรม และทราบถึงผลงานของกรมตำรวจ ตลอดจนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรม สำหรับวิธีการเผยแพร่ข้อมูลมีหลายรูปแบบ ตั้งแต่การรายงาน การนำเสนอ การเผยแพร่ในเว็ปไซด์ การทำเป็นจดหมายเวียน ฯลฯ

(6) **การประเมินผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการปรับปรุง** (Evaluation and Feedback)

ขั้นตอนนี้เป็นภารกิจสำคัญของการวิเคราะห์อาชญากรรม ผู้บริหารกรมตำรวจควรทำการวิเคราะห์ว่า ได้มีการนำผลการวิเคราะห์อาชญากรรมไปใช้ในการกำหนดนโยบายหรือภารกิจของการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมหรือไม่ นกจากนี้การประเมินต้องครอบคลุมถึงความถูกต้องและความเที่ยงตรงของผลการวิเคราะห์ด้วย หลังจากนั้นก็นำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการวิเคราะห์อาชญากรรมต่อไป

3. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์
(Geographic Information System: GIS)

3.1 ความหมายของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หมายถึง ซอฟต์แวร์ทางด้านกราฟฟิกที่มีความสามารถในการเก็บข้อมูลด้านแผนที่หรือข้อมูลในลักษณะที่เป็นภาพต่าง ๆ เช่น ภาพดาวเทียม (Satellite images) ภาพถ่ายทางอากาศ (Arial photographs) เป็นต้น ซึ่งซอฟต์แวร์ดังกล่าวนี้สามารถนำเข้าข้อมูลแผนที่หรือข้อมูลภาพต่าง ๆ ของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ข้อมูลแต่ละด้านจะถูกจัดเก็บไว้ในโปรแกรมในลักษณะของข้อมูลเฉพาะเรื่อง (Layer) หรือการซ้อนทับข้อมูล (Overlays) หรือชั้นข้อมูล (Coverage) แล้วสามารถนำเอาข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์ประมวลผลร่วมกัน เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับข้อมูลในพื้นที่ (อ้างถึงใน วีรวัฒน์ ธิติสวรรค์, 2544, น. 8)

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หมายถึง กลุ่มของระบบสารสนเทศกลุ่มหนึ่งที่มีความแตกต่างจากระบบสารสนเทศอื่น ๆ โดยที่องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างดังกล่าว คือ ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับการอ้างอิงตำแหน่งบนโลกที่เรียกว่า ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) ฉะนั้นระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ จะเกี่ยวโยงกับการพัฒนาความรู้ในแขนงสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้อมูลเชิงพื้นที่ทั้งสิ้น (อ้างถึงใน วีรวัฒน์ ธิติสวรรค์, 2544, น. 8)

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หรือระบบ GIS เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) โดยข้อมูลลักษณะต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา จะถูกนำมาจัดให้อยู่ในรูปแบบที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและกัน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับชนิดและรายละเอียดของข้อมูลนั้น ๆ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดตามต้องการ (สุเพชร จิรขจรกุล, 2544, น. 6)

ฉะนั้นแล้วสรุปได้ว่า ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หรือ Geographic Information System : GIS คือ กระบวนการทำงานเกี่ยวกับข้อมูลในเชิงพื้นที่ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ที่ใช้กำหนดข้อมูลและสารสนเทศ ที่มีความสัมพันธ์กับตำแหน่งในเชิงพื้นที่ หรือจะกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็ได้ว่าเป็นการจัดการฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ เช่น ที่อยู่ บ้านเลขที่ สัมพันธ์กับตำแหน่งในแผนที่ ตำแหน่ง เส้นรุ้ง เส้นแวง ข้อมูลและแผนที่ใน GIS เป็นระบบข้อมูลสารสนเทศที่อยู่ในรูปของตารางข้อมูล และฐานข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) ซึ่งรูปแบบและความสัมพันธ์ของข้อมูลเชิงพื้นที่ทั้งหลาย จะสามารถนำมาวิเคราะห์ด้วย GIS และทำให้สื่อความหมายในเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับช่วงเวลาได้ ใช้เป็นชุดของเครื่องมือที่มีความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูล รักษาข้อมูลและการค้นคืนข้อมูล เพื่อจัดเตรียมและปรับแต่ง

ข้อมูล เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และการแสดงผลข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การใช้งาน เช่น การแพร่ขยายของโรคระบาด การเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน การบุกรุกทำลาย การเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้ เมื่อปรากฏบนแผนที่ทำให้สามารถแปลและสื่อความหมาย นำไปใช้งานได้ง่าย

3.2 **ลักษณะของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์** (GIS)

โลกมีความสลับซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะเก็บข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับโลกไว้ในรูปข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ จึงต้องเปลี่ยนปรากฏการณ์บน ผิวโลกจัดเก็บในรูปของตัวเลขเชิงรหัส (digital form) โดยแทนปรากฏการณ์เหล่านั้นด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เรียกว่า Feature

ประเภทของ Feature ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นตัวแทนของปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์บนโลกแผนที่กระดาษบันทึกตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ และแทนสิ่งต่าง ๆ บนโลกที่เป็นลายเส้นและพื้นที่ด้วยสัญลักษณ์แบบ จุด เส้น พื้นที่และตัวอักษร ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์จะใช้ feature ประเภทต่าง ๆ ในการแทนปรากฏการณ์โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- จุด (Point)
- เส้น (Arc)
- พื้นที่ (Polygon)

GIS เป็นระบบข้อมูลข่าวสารที่เก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ แต่สามารถแปลความหมายเชื่อมโยงกับสภาพภูมิศาสตร์อื่น ๆ สภาพท้องที่ สภาพการทำงานของ ระบบสัมพันธ์กับสัดส่วนระยะทางและพื้นที่จริงบนแผนที่ ข้อแตกต่างระหว่าง GIS กับ MIS นั้นสามารถพิจารณาได้จากลักษณะของข้อมูล คือ ข้อมูลที่จัดเก็บใน GIS มีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) ที่แสดงในรูปของภาพ (graphic) แผนที่ (map) ที่เชื่อมโยงกับข้อมูลเชิงบรรยาย (Attribute Data) หรือฐานข้อมูล (Database) การเชื่อมโยงข้อมูลทั้งสองประเภทเข้าด้วยกัน จะทำให้ผู้ใช้สามารถที่จะแสดงข้อมูลทั้งสองประเภทได้พร้อม ๆ กัน เช่นสามารถจะค้นหาตำแหน่งของจุดตรวจวัดควันดำ–ควันขาวได้ โดยระบุชื่อจุดตรวจหรือสามารถที่จะสอบถามรายละเอียดของจุดตรวจจากตำแหน่งที่เลือกขึ้นมา ซึ่งจะต่างจาก MIS ที่แสดงภาพเพียงอย่างเดียว โดยจะขาดการเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกับรูปภาพนั้น เช่นใน CAD (Computer Aid Design) จะเป็นภาพเพียงอย่างเดียวแต่แผนที่ในGIS จะมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งในเชิงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ คือ ค่าพิกัดที่แน่นอน ข้อมูลใน GIS ทั้งข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลเชิงบรรยาย สามารถอ้างอิงถึงตำแหน่งที่มีอยู่

จริงบนพื้นโลกได้โดยอาศัยระบบพิกัดทางภูมิศาสตร์ (Geocode) ซึ่งจะสามารถอ้างอิงได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ข้อมูลใน GIS ที่อ้างอิงกับพื้นผิวโลกโดยตรง หมายถึง ข้อมูลที่มีค่าพิกัดหรือมีตำแหน่งจริงบนพื้นโลกหรือในแผนที่ เช่น ตำแหน่งอาคาร ถนน ฯลฯ สำหรับข้อมูล GIS ที่จะอ้างอิงกับข้อมูลบนพื้นโลกได้โดยทางอ้อมได้แก่ ข้อมูลของบ้าน (รวมถึงบ้านเลขที่ ซอย เขต แขวง จังหวัด และรหัสไปรษณีย์) โดยจากข้อมูลที่อยู่เราสามารถทราบได้ว่าบ้านหลังนี้มีตำแหน่งอยู่ ณ ที่ใดบนพื้นโลก เนื่องจากบ้านทุกหลังจะมีที่อยู่ไม่ซ้ำกัน

3.3 **องค์ประกอบของ** GIS (Components of GIS)

องค์ประกอบหลักของระบบ GIS จัดแบ่งออกเป็น 5 ส่วนใหญ่ ๆ คือ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ (Hardware) โปรแกรม (Software) ขั้นตอนการทำงาน (Methods) ข้อมูล (Data) และบุคลากร (People) โดยมีรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ คือ เครื่องคอมพิวเตอร์รวมไปถึงอุปกรณ์ต่อพ่วงต่าง ๆ เช่น Digitizer, Scanner, Plotter, Printer หรืออื่น ๆ เพื่อใช้ในการนำเข้าข้อมูล ประมวลผล แสดงผล และผลิตผลลัพธ์ของการทำงาน

2. โปรแกรม คือ ชุดของคำสั่งสำเร็จรูป เช่น โปรแกรม Arc/Info, MapInfo ฯลฯ ซึ่งประกอบด้วยฟังก์ชั่น การทำงานและเครื่องมือที่จำเป็นต่าง ๆ สำหรับนำเข้าและปรับแต่งข้อมูล, จัดการระบบฐานข้อมูล, เรียกค้น, วิเคราะห์ และ จำลองภาพ

3. ข้อมูล คือ ข้อมูลต่าง ๆ ที่จะใช้ในระบบ GIS และถูกจัดเก็บในรูปแบบของฐานข้อมูล โดยได้รับการดูแลจากระบบจัดการฐานข้อมูล หรือ DBMS ข้อมูลจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญรองลงมาจากบุคลากร

4. บุคลากร คือ ผู้ปฏิบัติงานซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เช่น ผู้นำเข้าข้อมูล ช่างเทคนิค ผู้ดูแลระบบฐานข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญสำหรับวิเคราะห์ข้อมูล ผู้บริหารซึ่งต้องใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ บุคลากรจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในระบบ GIS เนื่องจากถ้าขาดบุคลากร ข้อมูลที่มีอยู่มากมายมหาศาลนั้น ก็จะเป็นเพียงขยะไม่มีคุณค่าใดเลยเพราะไม่ได้ถูกนำไปใช้งาน อาจจะกล่าวได้ว่า ถ้าขาดบุคลากรก็จะไม่มีระบบ GIS

5. วิธีการหรือขั้นตอนการทำงาน คือ วิธีการที่องค์กรนั้น ๆ นำเอาระบบ GIS ไปใช้งาน โดยแต่ละระบบแต่ละองค์กรย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ฉะนั้นผู้ปฏิบัติงานต้องเลือกวิธีการในการจัดการกับปัญหาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับของหน่วยงานนั้น ๆ เอง

3.4 การทำงานของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

การทำงานของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หรือหน้าที่ของ GIS (How GIS Works) ภาระหน้าที่หลัก ๆ ของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มีอยู่ด้วยกัน 5 อย่าง ดังนี้

1. การนำเข้าข้อมูล (Input) ก่อนที่ข้อมูลทางภูมิศาสตร์จะถูกใช้งานได้ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ข้อมูลจะต้องได้รับการแปลงให้มาอยู่ในรูปแบบของข้อมูลเชิงตัวเลข (digital format) เสียก่อน เช่น จากแผนที่กระดาษไปสู่ข้อมูลในรูปแบบดิจิตอลหรือแฟ้มข้อมูลบนเครื่องคอมพิวเตอร์อุปกรณ์ที่ใช้ในการนำเข้าเช่น Digitizer Scanner หรือ Keyboard เป็นต้น

2. การปรับแต่งข้อมูล (Manipulation) ข้อมูลที่ได้รับเข้าสู่ระบบบางอย่างจำเป็นต้องได้รับการปรับแต่งให้เหมาะสมกับงาน เช่น ข้อมูลบางอย่างมีขนาดหรือสเกล (scale) ที่แตกต่างกัน หรือใช้ระบบพิกัดแผนที่ที่แตกต่างกัน ข้อมูลเหล่านี้จะต้องได้รับการปรับให้อยู่ในระดับเดียวกันเสียก่อน

3. การบริหารข้อมูล (Management) ระบบจัดการฐานข้อมูลหรือ DBMS จะถูกนำมา ใช้ในการบริหารข้อมูลเพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพในระบบ GIS DBMS ที่ได้รับการเชื่อถือและนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางที่สุดคือ DBMS แบบ Relational หรือระบบจัดการฐานข้อมูลแบบสัมพัทธ์ (DBMS) ซึ่งมีหลักการทำงานพื้นฐาน คือ ข้อมูลจะถูกจัดเก็บในรูปของตารางหลาย ๆ ตาราง

4. การเรียกค้นและวิเคราะห์ข้อมูล (Query and Analysis) เมื่อระบบ GIS มีความพร้อมในเรื่องของข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การนำข้อมูลเหล่านี่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ใครคือเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินผืนที่ติดกับโรงเรียน เมืองสองเมืองนี้มีระยะห่างกันกี่กิโลเมตร ดินชนิดใดบ้างที่เหมาะสำหรับปลูกอ้อย หรือต้องมีการสอบถามอย่างง่าย ๆ เช่น ชี้เมาส์ไปในบริเวณที่ต้องการแล้วเลือก (point and click) เพื่อสอบถามหรือเรียกค้นข้อมูล นอกจากนี้ระบบ GIS ยังมีเครื่องมือในการวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์เชิงประมาณค่า (Proximity หรือ Buffer) การวิเคราะห์เชิงซ้อน (Overlay Analysis) เป็นต้น หรือต้องมีการสอบถามอย่างง่าย ๆ เช่น ชี้เมาส์ไปในบริเวณที่ต้องการแล้วเลือก (point and click) เพื่อสอบถามหรือเรียกค้นข้อมูล นอกจากนี้ระบบ GIS ยังมีเครื่องมือในการวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์เชิงประมาณค่า (Proximity หรือ Buffer) การวิเคราะห์เชิงซ้อน (Overlay Analysis) เป็นต้น

5. การนำเสนอข้อมูล (Visualization) จากการดำเนินการเรียกค้นและวิเคราะห์ข้อมูล ผลลัพธ์ที่ได้จะอยู่ในรูปของตัวเลขหรือตัวอักษร ซึ่งยากต่อการตีความหมาย หรือทำความ

เข้าใจ การนำเสนอข้อมูลที่ดี เช่น การแสดงชาร์ต (chart) แบบ 2 มิติ หรือ 3 มิติ รูปภาพจากสถานที่จริง ภาพเคลื่อนไหว แผนที่ หรือแม้กระทั้งระบบ มัลติมีเดียสื่อต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้ผู้ใช้เข้าใจความหมายและมองภาพของผลลัพธ์ที่กำลังนำเสนอได้ดียิ่งขึ้นอีก

3.5 **เทคนิคและวิธีการนำเข้าข้อมูล** (Input data)

การนำเข้าข้อมูลเป็นกระบวนการบันทึกข้อมูลเข้าสู่คอมพิวเตอร์ การสร้างฐานข้อมูลที่ละเอียดถูกต้อง เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติงานด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ซึ่งจำเป็นต้องมีการประเมินคุณภาพข้อมูล ที่จะนำเข้าสู่ระบบในเรื่องแหล่งที่มาของข้อมูล วิธีการสำรวจข้อมูล มาตราส่วนของแผนที่ ความถูกต้อง ความละเอียด พื้นที่ที่ข้อมูลครอบคลุมถึงปีที่จัดทำข้อมูล เพื่อประเมินคุณภาพ และคัดเลือกข้อมูลที่จะนำเข้าสู่ระบบฐานข้อมูล ดังนี้

1. **การนำเข้าข้อมูลเชิงพื้นที่**

สำหรับขั้นตอนการนำเข้าข้อมูลเชิงพื้นที่อาจทำได้หลายวิธี แต่ที่นิยมทำกันในปัจจุบัน ได้แก่ การดิจิไทซ์ (Digitize) และการกวาดตรวจ (Scan) ซึ่งทั้ง 2 วิธีต่างก็มีข้อดี และข้อด้อยต่างกันไป กล่าวคือการนำเข้าข้อมูลโดยวิธีกวาดตรวจจะมีความรวดเร็วและถูกต้องมากกว่าวิธีการเข้าข้อมูลแผนที่โดย ดิจิไทซ์ และเหมาะสำหรับงานที่มีปริมาณมาก แต่การนำเข้าข้อมูลโดยการดิจิไทซ์จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่าและเหมาะสำหรับงานที่มีปริมาณน้อย การใช้เครื่องอ่านพิกัด (Digitizer) เป็นการแปลงข้อมูลเข้าสู่ระบบโดยนำแผนที่มาตรึงบนโต๊ะ และกำหนดจุดอ้างอิง (control point) อย่างน้อยจำนวน 4 จุด แล้วนำตัวชี้ตำแหน่ง (Cursor) ลากไปตามเส้นของรายละเอียดบนแผนที่ การใช้เครื่องกวาดภาพ (Scanner) เป็นเครื่องมือที่วัดความเข้มของแสงที่สะท้อนจากลายเส้นบนแผนที่ ผลลัพธ์เป็นข้อมูลในรูปแบบแรสเตอร์ (raster format) ซึ่งเก็บข้อมูลในรูปของตารางกริดสี่เหลี่ยม(pixel) ค่าความคมชัดหรือความละเอียดมีหน่วยวัดเป็น DPI : dot per inch แล้วทำการแปลงข้อมูลแรสเตอร์เป็นข้อมูลเวกเตอร์ ที่เรียกว่า Raster to Vecter conversion ด้วยโปรแกรม GEOVEC for Microstation หรือ R2V

2. **การนำเข้าข้อมูลเชิงบรรยาย**

ข้อมูลเชิงบรรยายที่จำแนกและจัดหมวดหมู่แล้ว นำเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลด้วยแป้นพิมพ์ (Keyboard) สำหรับโปรแกรม PC ARC/Info จะจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบของ dBASE ด้วยคำสั่ง Tables ส่วนโปรแกรมจัดการฐานข้อมูลแบบ Relational data base ทั่ว ๆ ไปบนเครื่อง PC เช่น Foxpro, Access หรือ Excel จำเป็นต้องแปลงข้อมูลให้เข้าอยู่ในรูปของ DBF file ก่อนการนำเข้าสู่ PC ARC/Info

4. แผนที่อาชญากรรม (Crime Mapping)

การใช้แผนที่อาชญากรรมในภารกิจตำรวจ มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ในปัจจุบันแผนที่อาชญากรรมได้ถูกนำมาใช้งานมากขึ้น เนื่องจากการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ที่ก้าวหน้าไปมาก อย่างไรก็ตามการนำแผนที่อาชญากรรมมาใช้ก็ยังมีปัญหาด้านเทคโนโลยี หน่วยงานตำรวจที่นำแผนที่อาชญากรรมมาใช้แล้ว ยังต้องมีการปรับปรุงพัฒนาระบบฐานข้อมูลคดีอาญา ฐานข้อมูลแผนที่ ตลอดจนความพร้อมของเจ้าหน้าที่ การศึกษาความเป็นมาและรายละเอียดเกี่ยวกับแผนที่อาชญากรรม จะทำให้หน่วยงานตำรวจที่จะนำเทคโนโลยีมาใช้ สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจได้ (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551, น. 48)

4.1 ความหมายของแผนที่อาชญากรรม

แผนที่อาชญากรรม หมายถึง กระบวนการที่นำเอาระบบภูมิศาสตร์สารสนเทศมาใช้เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) เกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่น ๆ ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องการแก้ไขระบบภูมิศาสตร์สารสนเทศ เป็นระบบที่ถูกจัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการทำงานกับข้อมูลในเชิงพื้นที่ โดยอาศัยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทำให้สามารถรวบรวม (Capture) รักษา (Store) วิเคราะห์ (Analysis) และค้นหา (Query) ข้อมูลในเชิงพื้นที่(Spatial Data) ตามความต้องการใช้งาน ข้อมูลในเชิงพื้นที่ดังกล่าวเป็นข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ เป็นข้อมูลที่มีลักษณะกายภาพทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ที่ตั้งของสถานีตำรวจ จุดที่เกิดอาชญากรรม ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปวางแผนเพื่อแสดงตำแหน่งบนแผนที่ได้ เมื่อข้อมูลในเชิงพื้นที่ถูกนำไปแสดงบนแผนที่ หรือนำไปใช้ในระบบภูมิศาสตร์แล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์ที่ตามมา ซึ่งข้อมูลทั่ว ๆ ไปไม่สามารถทำได้

4.2 ประเภทของแผนที่อาชญากรรม

ปัจจุบันแผนที่อาชญากรรมที่มีการใช้ประโยชน์กัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่ต้องนำเสนอและวัตถุประสงค์ในการนำเสนอ ดังนี้

1. แผนที่แบบที่ใช้สัญลักษณ์เพียงชนิดเดียว (Single-Symbol Mapping) เป็นแผนที่ซึ่งอาศัยสัญลักษณ์เพียงชนิดเดียวแทนสัญลักษณ์ทางกายภาพ (Feature) เพียงหนึ่งชนิด โดยไม่มีการแสดงลักษณะทางกายภาพประเภทอื่น เช่น มีเพียงการใช้สัญลักษณ์ประเภทจุดในการแสดงที่ตั้งของสถานีตำรวจ โดยไม่มีการแสดงจุดเกิดเหตุของคดีอาชญากรรม หรือกายภาพอื่น ๆ บนแผนที่นั้น แผนที่ตามตัวอย่างที่กล่าวถึงไม่ต้องการที่จะแสดงลักษณะทางกายภาพอื่นใด นอกเหนือจากสถานีตำรวจบนแผนที่ฐาน (Base Map) ซึ่งประกอบไปด้วยถนนหนทางต่าง ๆ ด้วยคามง่ายในการทำความเข้าใจ และมีสัญลักษณ์เพียงชนิดเดียวบนแผนที่ ทำให้แผนที่ชนิดนี้มีจุดเด่นที่สามารถสื่อข้อมูลให้เห็นและเข้าใจได้โดยง่าย แต่แผนที่ชนิดนี้ไม่เหมาะทีจะใช้ในการแสดงข้อมูลของลักษณะทางกายภาพจำนวนมากกว่า 1 แห่ง ที่ตั้งอยู่หรือเกิดในบริเวณใกล้กันหรือบริเวณเดียวกัน

2. แผนที่ซึ่งใช้วงแหวน (Buffer) รอบลักษณะทางกายภาพ การใช้วงแผนรอบนอกลักษณะทางกายภาพนั้น มีประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่แสดงบนแผนที่วงแหวนที่ใช้ล้อมรอบ สามารถกำหนดให้มีขนาดใหญ่หรือเล็กตามที่ผู้วิเคราะห์กำหนด เช่น อาจกำหนดให้โปรแกรมด้านภูมิศาสตร์สารสนเทศที่ใช้อยู่ สร้างวงแหวนล้อมรอบสถานบริการที่จำหน่ายสุราทุกแห่งในเขตสถานีตำรวจนครบาลดอนเมือง วงแหวนนี้อาจกำหนดให้มีขนาดเล็ก เช่น 10 เมตร รอบสถานบริการ หรือให้มีขนาดใหญ่ เช่น 1 กิโลเมตร รอบสถานบริการก็ได้ วงแหวนทั้งขนาดเล็กและใหญ่ดังกล่าวนี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้

3. แผนที่ซึ่งใช้สี หรือสัญลักษณ์ ที่มีขนาดแตกต่างกันแสดงจำนวน (Graduated Mapping) แผนที่ประเภทนี้สามารถนำเสนอข้อมูลที่แผนที่แบบที่ใช้สัญลักษณ์เพียงชนิดเดียว ไม่สามารถนำเสนอให้ครบถ้วนได้ แผนที่ประเภทนี้สามารถนำเสนอข้อมูลที่มีลักษณะทางกายภาพซึ่งเกิดขึ้นซ้ำกันในบริเวณเดียวกันหรือบริเวณใกล้เคียงกันได้ โดยใช้สีหรือสัญลักษณ์ที่มีขนาดแตกต่างกันแสดงจำนวนของสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน

4. แผนที่ซึ่งใช้แผนภูมิ (Chart Mapping) เป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้ วิเคราะห์อาชญากรรม ที่จะนำมาใช้ในการแสดงค่าต่าง ๆ ของตัวแปรเดียวกันบนแผนที่เดียวกันได้ กล่าวคือ บางครั้งการแสดงข้อมูลบนแผนที่มีความจำเป็นต้องแสดงค่าที่แตกต่างกันของตัวแปรอาชญากรรมประเภทต่าง ๆ บนแผนที่เดียวกัน

5. แผนที่แสดงความหนาแน่น (Density Mapping) เหมาะสำหรับการแสดงข้อมูลที่ไม่ถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตที่เด็ดขาด ดังเช่นการแบ่งพื้นที่ซึ่งถูกแบ่งออกเป็นเขต ๆ เช่น แบ่งตามเขตหมู่บ้าน โดยทั่วไปแล้วแผนที่แสดงความหนาแน่นจะใช้วิธีระบายสีให้มีความหนาแน่น

ที่แตกต่างกัน ในบริเวณต่าง ๆ ของแผนที่ ทั้งนี้ความหนาแน่นของสีขึ้นอยู่กับจำนวนคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้น แผนที่ประเภทนี้ใช้สำหรับแสดงจุดหรือพื้นที่ซึ่งเกิดเหตุอาชญากรรมหนาแน่น (Hot Spot)

4.3 ประโยชน์ของแผนที่อาชญากรรม

แผนที่อาชญากรรมนั้นหากนำมาใช้กับงานตำรวจแล้ว สามารถก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการทั้งในแง่ของผู้ปฏิบัติและผู้บริหาร ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการประยุกต์ใช้แผนที่อาชญากรรมกันอย่างกว้างขวางในต่างประเทศ สำหรับประเทศไทยนั้นมีการใช้ประโยชน์ของแผนที่อาชญากรรม โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจมาเป็นเวลานานแล้วเช่นกัน แต่ส่วนใหญ่เป็นการใช้งานโดยไม่ได้อาศัยประโยชน์ของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ แผนที่อาชญากรรมนั้นหากนำมาใช้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพแล้ว จะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ แก่หน่วยงานตำรวจในหลายด้าน ในที่นี้จะจำแนกประโยชน์ของแฟนที่อาชญากรรมออกเป็น 4 ประเภท (Paulsen & Robinson, 2004) คือประโยชน์ต่องานสายตรวจ ต่องานสืบสวนสอบสวนและต่อผู้บริหารของตำรวจและต่องานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ เช่น

1. แผนที่อาชญากรรมกับงานสายตำรวจ

งานสายตรวจ ถือเป็นงานหลักที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานของหน่วยงานตำรวจ ทั้งนั้นเนื่องจากงานสายตรวจเป็นทั้งงานหลักของการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและเป็นงานที่ต่อเนื่องกับงานด้านอื่น ๆ เช่นงานสืบสวนสอบสวนและงานชุมชนสัมพันธ์เป็นต้น ในการนำนโยบายในการควบคุมปัญหาอาชญากรรมของผู้บริหารของสำนักงานตำรวจแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ มีความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่สายตรวจมีข้อมูลที่จำเป็นและประโยชน์ในการทำงานย่อมนำไปสู่การปฏิบัติงานที่สำเร็จตรงตามเป้าหมาย ข้อมูลดังต่อไปนี้ถ้าหากสามารถนำเสนอในรูปแบบแผนที่ จะเกิดประโยชน์ในการออกตรวจตราและป้องกันอาชญากรรมได้เป็นอย่างดี ได้แก่ จุดของผู้ที่โทรศัพท์ขอความช่วยเหลือจากตำรวจ จุดที่มีการจับกุมผู้ต้องหา จุดที่เกิดเหตุของอาชญากรรมแบบต่อเนื่อง ที่อยู่ของผู้ต้องหา ที่อยู่ของพวกมือปืนและผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ที่ตั้งของสถานบริการต่าง ๆ เป็นต้น

แผนที่อาชญากรรมที่ประกอบไปด้วยข้อมูลที่เป็นประโยชน์เหล่านี้ หากมีความเป็นปัจจุบันจะช่วยให้เจ้าหน้าที่สายตรวจทราบถึงแหล่งที่มักเกิดปัญหาภายในเขตตรวจของตนพื้นที่ที่ควรให้ความสนใจและเน้นการปฏิบัติเป็นพิเศษ ทำให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบและการ

กระจายตัวของการเกิดอาชญากรรมภายในเขตตรวจ เช่น การเกิดอาชญากรรมประเภทปล้นทรัพย์ร้านทอง มักจะเกิดขึ้นกับร้านที่ห่างจากสถานีตำรวจ เหตุลักทรัพย์มักเกิดขึ้นใกล้กับแหล่งชุมชน แออัด เป็นต้น นอกจากนี้ข้อมูลจากแผนที่อาชญากรรม ยังทำให้เจ้าหน้าที่สายตรวจทราบถึงสาเหตุที่เป็นไปได้ของอาชญากรรมได้อีกด้วย

ได้มีการพัฒนาโปรแกรมประยุกต์เพื่อจัดทำแผนที่อาชญากรรมสำหรับสายตรวจจำนวนมากโดยทั่วไปจะเป็นแผนที่ที่นำเสนอประเภทของคดีอาญาที่เกิดขึ้นในเขตรับผิดชอบ และสามารถแบ่งแยกนำเสนอเป็นช่วงเวลา (วัน สัปดาห์ เดือน ปี) ทำให้เจ้าหน้าที่สายตรวจมีข้อมูลพื้นฐานว่า คดีอาญาใดเกิดขึ้นในเขตพื้นที่รับผิดชอบมากที่สุด จะทราบว่าพื้นที่ใดจะมีเหตุโจรกรรมรถยนต์มากที่สุด หรือบริเวณใดมีเหตุการณ์ทำร้ายร่างกายบ่อยครั้ง ฯลฯ จึงสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการตรวจ หรือพัฒนากลยุทธ์ในการป้องกันอาชญากรรมที่เหมาะสมต่อไป

2. **แผนที่อาชญากรรมกับงานสืบสวนสอบสวน**

เจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้ใช้แผนที่เป็นเครื่องมือในการสืบสวนสอบสวนมานานแล้ว นับตั้งแต่ยังไม่มีคอมพิวเตอร์มาช่วยในการจัดทำแผนที่ ในแผนที่อาชญากรรมจะนำแสดงข้อมูลทุกประเภทในแผนที่ฉบับเดียว ไม่ว่าจะเป็นจุดที่เกิดเหตุ บริเวณใกล้เคียง ช่วยเวลาที่เกิดเหตุ สภาพแวดล้อมทางเข้าออก จุดที่พบของกลาง ฯลฯ ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถมองเห็นภาพรวมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน และสมารถนำใช้ในการวิเคราะห์สาเหตุการเกิดเหตุอาชญากรรม ตลอดจนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการนำเสนอเหตุการณ์ให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องช่วยกันวิเคราะห์สาเหตุและหาผู้กระทำผิดต่อไป

โปรแกรมทางภูศาสตร์สารสนเทศ มีความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) ได้แก่ ที่ตั้งของจุดเกิดเหตุ ระยะทางระหว่างที่เกิดเหตุที่มีลักษณะการกระทำผิดคล้าย ๆ กัน ระยะทางระหว่างที่เกิดเหตุในกลุ่มที่มีลักษณะพฤติการณ์คล้าย ๆ กันกับบ้านของผู้ต้องสงสัย เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์กับเจ้าหน้าที่ผู้สืบสวนคดีในต่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการใช้แผนที่อาชญากรรมช่วยในการสืบสวนคดีอาชญากรรมแบบต่อเนื่อง โดยการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีเช่น คดีข่มขืนกระทำชำเราที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ เข้ากับรายละเอียดของผู้ต้องสงสัย พฤติการณ์แห่งคดี และวันเวลา สถานที่เกิดเหตุ เมื่อข้อมูลเหล่านี้ถูกเก็บไว้ในฐานข้อมูลและแสดงผล บนแผนที่แบบแผนของอาชญากรรมแบบต่อเนื่องอาจปรากฏให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนได้เห็น เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนอาจให้ผลการวิเคราะห์แบบแผนการเกิดคดีกับฝ่ายป้องกันและปราบปรามเพื่อเน้นการปฏิบัติในพื้นที่ที่น่าจะเสี่ยงกับการเกิดคดีในครั้งต่อไป

ประโยชน์ของโปรแกรมด้านภูมิศาสตร์ สารสนเทศยังใช้ได้กับการตรวจสอบข้ออ้างของผู้ต้องสงสัยที่อ้างว่าตนไม่ได้อยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุในช่วงเวลาที่เกิดเหตุ สถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในคดีสามารถแสดงให้ปรากฏบนแผนที่ ระยะทางระหว่างจุดต่าง ๆ สามารถวัดได้ ดังนั้นทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสอบสวนตรวจสอบข้ออ้างของผู้ต้องสงสัยได้ง่ายขึ้น

นอกจากนั้น แผนที่อาชญากรรมที่บรรจุข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวน ได้แก่ ที่อยู่ของบุคคลพ้นโทษ ข้อมูลของบุคคลที่รองลงอาญา เขตปฏิบัติการของกลุ่มแก๊งต่าง ๆ ลักษณะการกระทำผิดของบุคคลพ้นโทษและรอลงอาญาแต่ละคน เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนสามารถใช้ประโยชน์จากแผนที่ที่มีข้อมูลเหล่านี้ในการกำหนดรายชื่อของผู้ต้องสงสัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสืบสวนได้ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีเหตุทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นและเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ทราบว่ามีผู้ใดร่วมก่อเหตุบ้าง ข้อมูลในระบบภูมิศาสตร์สารสนเทศสามารถถูกนำมากำหนดรายชื่อของสมาชิกกลุ่มแก๊งที่มีเขตปฏิบัติการในบริเวณใกล้กับที่เกิดเหตุ รายชื่อของบุคคลเหล่านี้อาจใช้เป็นแนวทางในการสืบสวนให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการหาตัวผู้ที่ร่วมก่อเหตุต่อไปได้ อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพบว่ามีการก่อเหตุข่มขืนกระทำชำเราที่มีพฤติการณ์คล้ายคลึงกันเกิดขึ้นหลายคดี เมื่อที่เกิดเหตุถูกนำมากำหนดจุดบนแผนที่แล้วทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนทราบว่า ที่เกิดเหตุสามารถถูกล้อมรอบด้วยวงกลมที่มีรัศมี 1 กิโลเมตร จากนั้นบ้านของผู้ที่เคยตกเป็นผู้ต้องหาคดีข่มขืนกระทำชำเราที่มีพฤติการณ์แห่งคดีคล้ายกับคดีที่กำลังสืบสวนอยู่ได้ถูกนำไปกำหนดจุดบนแผนที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสืบสวนพบว่าที่บ้านของผู้ที่อยู่อาศัยระหว่างรอลงอาญา 1 คนและผู้ที่พ้นโทษไปแล้วอีกคนหนึ่งอยู่ภายในรัศมีวงกลมที่ล้อมรอบกลุ่มของที่เกิดเหตุ ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนได้รายชื่อของผู้ต้องสงสัยที่น่าจะติดตามมาตรวจสอบในคดีนี้

3. แผนที่อาชญากรรมกับผู้บริหารงานในหน่วยงานตำรวจ

แผนที่อาชญากรรม สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับผู้บริหารของหน่วยงานตำรวจ โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับสถานีตำรวจและระดับจังหวัด ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ลักษณะคือ ประการแรกแผนที่อาชญากรรมสามารถช่วยผู้บริหารในการดำเนินการโครงการเพื่อลดอาชญากรรม โดยสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบหาพื้นที่ที่เกิดอาชญากรรมหนาแน่น ทั้งในแง่ของพื้นที่และช่วงเวลา เช่น คดีลักทรัพย์ในเวลากลางคืนที่เกิดขึ้นหนาแน่นในพื้นที่อยู่อาศัยมีอยู่จำนวน 3 จุด ในเขตพื้นที่ของสถานีตำรวจที่รับผิดชอบ และคดีวิ่งราวทรัพย์ที่เกิดขึ้นระหว่างเวลา 16.00 น. ถึง 20.00 น. มีถึงร้อยละ 65 ของคดีวิ่งราวทรัพย์ทั้งหมด เป็นต้น พื้นที่และช่วงเวลาเหล่านี้จะถูกนำมาเป็นเป้าหมายในการลดอาชญากรรมลง อาจ

โดยการกวดขันหรือระดมทรัพยากรของหน่วยเพื่อป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมในพื้นที่หรือช่วงเวลาเป้าหมาย นอกจากนี้แผนที่อาชญากรรมยังสามารถนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่สาเหตุ เช่น หากพื้นที่ที่มีอาชญากรรมเกิดขึ้นสูงมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันโดยอยู่ใกล้กับร้านจำหน่ายสุรา หรือที่รกร้างว่างเปล่าหัวหน้าหน่วยงานตำรวจสามารถร่วมมือกับหน่วยงานอื่นเช่น เทศบาลหรืออำเภอในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อมิให้อาชญากรรมเกิดขึ้นอีกต่อไป โดยอาจแก้ไขในเรื่องระเบียบข้อบังคับในการจำหน่ายสุรา การแก้ไขโดยพัฒนาพื้นที่รกร้างมิให้เอื้อแก่การหลบซ่อนหรือช่วยบดบังการกระทำความผิด เป็นต้น ในการที่หัวหน้าหน่วยงานตำรวจจะมองเห็นถึงพื้นที่ซึ่งเกิดอาชญากรรมหนาแน่น หรือมองเห็นสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมนั้น แผนที่อาชญากรรมนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร

ประการที่สอง แผนที่อาชญากรรมเป็นเครื่องมือในการประเมินผลการปฏิบัติตามโครงการต่าง ๆ เพื่อลดอาชญากรรม เครื่องมือนี้สามารถบอกกับผู้บริหารของหน่วยงานตำรวจได้ว่าโครงการต่าง ๆ ดำเนินไปเพื่อลดอาชญากรรมนั้นก่อให้เกิดผลตามเป้าหมายหรือไม่เพียงใด หากโครงการใดก่อให้เกิดผล ผู้บริหารอาจพิจารณาดำเนินโครงการต่อไป โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเล็กน้อยในรายละเอียด แต่หากโครงการใดมิได้ก่อให้เกิดผลในการลดอาชญากรรม ผู้บริหารอาจพิจารณายุติโครงการเพื่อมิให้สิ้นเปลืองทรัพยากรโดยสูญเปล่า การประเมินผลโครงการโดยวัดคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นก่อนและหลังดำเนินโครงการนั้น แผนที่อาชญากรรมเป็นเครื่องมือที่ดีในการให้คำตอบว่าอาชญากรรมในพื้นที่เป้าหมายลดลงหลังจากดำเนินโครงการหรือไม่

ประการที่สาม แผนที่อาชญากรรมเป็นเครื่องมือในการชี้นำการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดของหน่วยงานตำรวจเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ส่วนใหญ่แล้วการจัดสายตรวจในแง่ของการแบ่งพื้นที่ แบ่งเขตตรวจ และการจัดกำลังพลที่ใช้มักจะถือเอาตามที่เคยปฏิบัติกันมา หากหัวหน้าสถานีตำรวจใช้แผนที่อาชญากรรรมเป็นเครื่องมือที่ชี้นำในการกระจายทรัพยากร โดยเน้นการจัด สายตรวจในพื้นที่ที่เกิดอาชญากรรมหนาแน่นหรือในช่วงที่เกิดอาชญากรรมมาก จะทำให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปเพื่อการควบคุมอาชญากรรมที่ตรงตามความจำเป็น

ประการสุดท้าย แผนที่อาชญากรรมเป็นเครื่องมือสำหรับหัวหน้าสถานีตำรวจหรือหัวหน้าจังหวัดในการสื่อสารกับตัวแทนของประชาชนที่ตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าสามารถควบคุมปัญหาอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด ผู้บริหารของตำรวจสามารถสื่อสารกับประชาชน โดยใช้แผนที่อาชญากรรมแสดงให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติงานของตำรวจในช่วงเวลาที่ผ่านมาโดยเปรียบเทียบอาชญากรรมก่อนและหลังการดำเนินโครงการ

ประชาชนสามารถใช้แผนที่อาชญากรรมช่วยในการตรวจสอบและยังใช้เป็นเครื่องมือในการแนะนำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจให้ความสำคัญกับอาชญากรรมในบ้างพื้นที่ที่อาจจะถูกละเลยอีกด้วย

4. แผนที่อาชญากรรมกับงานชุมชนสัมพันธ์

งานชุมชนสัมพันธ์ นับว่ายังมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินโครงการฝากบ้านไว้กับตำรวจ โครงการตำรวจอาสา โครงการตำรวจเตือนภัย เป็นต้น ทั้งนี้ในแง่ของการควบคุมปัญหาอาชญากรรมแล้ว เข้าหน้าที่ตำรวจควรมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในการชี้หรือระบุปัญหาและการแก้วไขปัญหา เมื่อพิจารณาแนวทางไปสู่เป้าหมายของการควบคุมอาชญากรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าว แผนที่อาชญากรรมนับว่าเป็นกุญแจสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ระหว่างเจ้าหน้าที่และประชาชน หน่วยงานตำรวจในระดับสถานีตำรวจหรือระดับจังหวัดสามารถเผยแพร่สถานภาพอาชญากรรมที่เป็นอยู่ใน

ปัจจุบันให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบผ่านทางเว็บไซต์ ที่สามารถให้ประชาชนดาวน์โหลด โดยกำหนดรายละเอียดของต่าง ๆ ของคดีที่เกิดขึ้นภายในเขตของสถานีตำรวจหรือจังหวัด เช่น ประเภทของคดี และช่วงเวลาของการเกิดคดีที่ต้องการทราบ หน่วยงานตำรวจเองจะได้ประโยชน์ด้วยในการแบ่งเบาภาระที่ไม่ต้องคอยจัดหาข้อมูล หรือตอบคำถามแก่ผู้ที่ต้องการข้อมูล ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ของตนเองได้ เนื่องจากมีข้อมูลการเกิดอาชญากรรมที่ได้จากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นพื้นฐานในการคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหา

5. การจัดทำแผนที่อาชญากรรมของไทย

5.1 การใช้งานแผนที่อาชญากรรมในประเทศไทย

ปัจจุบันการใช้งานแผนที่อาชญากรรมในประเทศไทย ยังจำกัดอยู่เพียงไม่กี่หน่วยงานภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ การใช้งานแผนที่อาชญากรรมในหน่วยงานเหล่านี้ยังไม่มีความชัดเจนในการประสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบแผนที่อาชญากรรม ด้านการใช้งานระบบด้านการวิเคราะห์ข้อมูลทีได้จากระบบ เป็นต้น อีกทั้งยังคงอยู่ในระยะเริ่มต้นของการสร้างข้อมูลอาชญากรรมที่มีการกำหนดตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ แต่ยังไม่ได้

รับการส่งเสริมให้นำเอาแผนที่อาชญากรรมมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ตัวอย่างหน่วยงานตำรวจในประเทศไทยที่มีการใช้งานแผนที่อาชญากรรมซึ่งเป็นที่รู้จักกัน คือ ศูนย์ปฏิบัติการกองบัญชาการตำรวจนครบาลและ กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนนทบุรี

5.2 ศูนย์ปฏิบัติการ กองบัญชาการตำรวจนครบาล

ตามที่กองบัญชาการตำรวจนครบาลได้นำระบบ C^3I ซึ่งย่อมมาจาก Command Control Communication and Information มาใช้อย่างเต็มระบบเมื่อปี พ.ศ. 2544 โดยระบบนี้ประกอบด้วย 3 ส่วนหลักคือ การรับแจ้งเหตุ การควบคุมสั่งการสายตรวจ และระบบฐานข้อมูล มีการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีในการรับแจ้งเหตุและบันทึกเหตุมีการเชื่อมโยงข้อมูลสถานที่เข้ากับระบบแผนที่ซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นโดยเฉพาะ แผนที่ดังกล่าวครอบคลุมพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีสัดส่วน 1:4,000 จากเดิมตามที่วางแผนการพัฒนาระบบไว้นั้นทั้งส่วนได้ถูกพัฒนาและออกแบบเพื่อให้ทำงานได้ในลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ระบบรับแจ้งเหตุ เมื่อมีการแจ้งเหตุผ่านหมายเลขโทรศัพท์ 191 เจ้าหน้าที่รับแจ้งจะกำหนดจุดเกิดเหตุลงบนแผนที่ที่ปรากฏอยู่บนหน้าจอคอมพิวเตอร์ที่ตั้งอยู่ข้างหน้าของผู้รับแจ้ง บทสนทนาจะได้รับการบันทึกไว้ในระบบในรูปแบบเทป ข้อมูลที่รับแจ้งจะถูกส่งผ่านเครือข่ายไปยังฐานข้อมูลที่ศูนย์เพื่อดำเนินการในการสั่งการเหตุต่อไป

2. ระบบควบคุมสั่งการสายตรวจ เป็นระบบที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจเข้าไปยังที่เกิดเหตุได้อย่างรวดเร็วที่สุด ประกอบด้วย 2 ระบบย่อยคือ ระบบบอกตำแหน่งรถสายตรวจอัตโนมัติ (Automatic Vehicle Location System หรือ AVLS) เป็นการติดตั้งระบบบอกพิกัดตำแหน่ง (Global Positioning System หรือ GPS) ไว้ที่รถสายตรวจเพื่อส่งข้อมูลพิกัดตำแหน่งมายังเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ศูนย์ C^3I ระบบจะแสดงตำแหน่งของรถยนต์แต่ละคันบนแผนที่ เพื่อผู้ควบคุมการปฏิบัติ (Dispatcher) ที่ศูนย์จะสั่งการให้รถสายตรวจคันที่ใกล้จุดเกิดเหตุที่เหมาะสมที่ สุดเข้าไปยังที่เกิดเหตุ ระบบที่สองคือระบบสั่งการรถสายตรวจ (Dispatching System หรือ DS) เป็นระบบที่ทำงานต่อเนื่องจากระบบรับแจ้งเหตุ เพื่อให้เหตุที่รับแจ้งที่มีความสำคัญเร่งด่วนที่สุดถูกส่งไปให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในรถยนต์สายตรวจเพื่อปฏิบัติ ทั้งนี้ระบบนี้ยังทำหน้าที่ในการเตือนหากเหตุที่ได้รับแจ้งไว้แต่ไม่มีการสั่งการให้ปฏิบัติหรือมีการสั่งการไปแล้วแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจยังเดินทางไปไม่ถึงที่เกิดเหตุภายในระยะเวลาที่กำหนด

3. ระบบฐานข้อมูล เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจของศูนย์ปฏิบัติการ และเจ้าหน้าที่ตำรวจตามสถานีตำรวจต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครมีข้อมูล

สนับสนุนการทำงานที่สามารถเรียกดูได้เพื่อเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงาน ระบบนี้มีฐานข้อมูลที่สำคัญได้แก่ ฐานข้อมูลอาชญากรรม ฐานข้อมูลสถิติคดีอาญาซึ่งเก็บข้อมูลของคดีที่เกิดขึ้นในเชิงสถิติเพื่อการประมวลผลและรายงานต่าง ๆ ฐานข้อมูลท้องถิ่นซึ่งเก็บข้อมูลที่สำคัญในท้องถิ่น ได้แก่ สถานที่ที่เป็นธนาคาร ร้านทอง ร้านค้า ฐานข้อมูลกำลังพล ซึ่งเก็บข้อมูลกำลังพลเพื่อการบริหารงานบุคคลของกองบัญชาการตำรวจนครบาล นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมต่อฐานข้อมูลของระบบไปยังฐานข้อมูลของหน่วยงานภายนอก เช่น ฐานข้อมูลของระบบสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (Police Information System หรือ POLIS) ด้วย

ในปัจจุบันระบบ C^3I ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มความสามารถตามที่ถูกออกแบบไว้แต่ต้น เนื่องจากมีปัญหาข้อขัดข้องหลายประการทั้งทางด้านปัญหาการทำงานที่ซ้ำซ้อนของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ต้องนำเข้าข้อมูลสู่ระบบ C^3I และระบบ POLIS ปัญหาความขาดแคลนและไม่เพียงพอของอุปกรณ์และงบประมาณการบำรุงรักษา การใช้งานระบบแผนที่อิเล็กทรอนิกส์ได้รับการพัฒนาไว้เป็นไปอย่างจำกัด กล่าวคือ มีการใช้งานระบบแผนที่ในขั้นตอนการรับแจ้งเหตุเมื่อมีผู้แจ้งโทรศัพท์เข้ามายังศูนย์รับแจ้งจุดเกิดเหตุอยู่บริเวณใดของแผนที่ เมื่อจุดเกิดเหตุถูกกำหนดลงบนแผนที่แล้ว รายละเอียดต่าง ๆ ของข้อมูลการแจ้งเหตุจะถูกบันทึกไว้รวมทั้งพิกัดตำแหน่งของที่เกิดเหตุด้วย อย่างไรก็ตามข้อมูลในเชิงพื้นที่ (Spatial Data) นี้ยังไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการปฏิบัติงานของตำรวจแต่อย่างใด สำหรับระบบบอกตำแหน่งรถสายตรวจอัตโนมัติ (AVLS) ปัจจุบันสามารถใช้งานได้อย่างจำกัด เนื่องจากรถยนต์สายตรวจที่มีระบบบอกพิกัดตำแหน่งที่ใช้งานในภารกิจสำหรับการจัดการเหตุมีอยู่จำนวนน้อย ในขณะเดียวกันรถยนต์สายตรวจที่ปฏิบัติภารกิจอยู่กลับไม่มีระบบบอกตำแหน่ง ทำให้ข้อมูลตำแหน่งพิกัดจากรถสายตรวจไม่เพียงพอสำหนับผู้ควบคุมการปฏิบัติ (Dispatcher) ในการส่งการกับเหตุในปัจจุบันจึงไม่มีการใช้งานระบบควบคุมสั่งการสายตรวจตามที่ถูกออกแบบไว้แต่อย่างใด อย่างไรก็ตามกองบัญชาการตำรวจนครบาลกำลังอยู่ในขั้นตอนการดำเนินการจัดทำโครงการที่เป็นการปรับปรุงระบบรับแจ้งเหตุ ชื่อโครงการพัฒนาและปรับปรุงศูนย์ปฏิบัติการควบคุมสั่งการและสื่อสารข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ บช.น. C^3I ที่จะมีการใช้งานแผนที่อาชญากรรมเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

5.3 ศูนย์ควบคุมอาชญากรรมและการจราจร (E-police Center) กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนนทบุรี

หน่วยงานภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ อีกหน่วยหนึ่งที่มีการนำเอาเทคโนโลยีภูมิศาสตร์สารสนเทศมาใช้ในปัจจุบัน คือ กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนนทบุรี ระบบที่ได้รับ

การพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนนั้น ปัจจุบันเรียกว่าศูนย์ควบคุมอาชญากรรมและการจราจร (E-police Center) ซึ่งประกอบด้วย 7 ระบบ โดยมีการใช้งานแผนที่อาชญากรรมร่วมอยู่ในระบบต่าง ๆ เหล่านี้ดังนี้

1. ระบบวิทยุรับส่งพื้นฐาน เป็นเครือข่ายการสื่อสารกลางที่ใช้ในการควบคุมสั่งการภายในจังหวัดนนทบุรี

2. ระบบรับแจ้งเหตุ (Call Center) ซึ่งใช้หมายเลขโทรศัพท์ 191 เพื่อให้ผู้ที่อาศัยอยู่ภายในเขตจังหวัดนนทบุรีใช้ในการแจ้งเหตุ เมื่อพนักงานรับโทรศัพท์สอบถามข้อมูลและทราบจุดประสงค์ของผู้แจ้งเหตุแล้ว ถ้าเป็นการสอบถามข้อมูลหรือร้องเรียนจะมีการสืบค้นข้อมูลเพื่อแจ้งให้ผู้สอบถามทราบหรือบันทึกข้อมูลการร้องเรียนเพื่อแจ้งให้ผู้บัญชาทราบต่อไป ถ้าเป็นกรณีเหตุด่วนเหตุร้าย พนักงานจะบันทึกจุดเกิดเหตุลงบนแผนที่ ซึ่งใช้แผนที่สัดส่วน 1 : 4,000 ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนนทบุรี และแผนที่ซึ่งครอบคลุมพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยที่มีสัดส่วน 1 : 50,000 ผู้ควบคุมการปฏิบัติจะสั่งการให้เจ้าหน้าที่สายตรวจที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ใกล้ที่เกิดเหตุเข้าไปยังที่เกิดเหตุ โดยทราบตำแหน่งของรถสายตรวจจากข้อมูลระบบติดตามยานพาหนะ ข้อมูลเกี่ยวกับการการแจ้งเหตุที่รวมข้อมูลในเชิงพื้นที่นี้จะถูกบันทึกไว้ในระบบที่สามารถเรียกหรือค้นหาตามเงื่อนไข เช่น ตามเวลาที่เกิดเหตุ ตามพื้นที่เขตตรวจ เป็นต้น เพื่อนำไปจัดทำรายงานต่อไป

3. ระบบติดตามยานพาหนะ เป็นการนำระบบบอกพิกัดตำแหน่งของรถสายตรวจทั้งรถยนต์และรถจักรยานยนต์มาใช้ ข้อมูลพิกัดตำแหน่งของรถถูกส่งกลับมายังเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ศูนย์โดยอาศัยเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ด้วยระบบ GPRS แผนที่บนเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ศูนย์ปฏิบัติการซึ่งเป็นฉบับกับที่ใช้ในระบบรับแจ้งเหตุจะแสดงตำแหน่งทิศทาง และความเร็วของรถที่กำลังวิ่งอยู่ ข้อมูลเกี่ยวกับพิกัดตำแหน่งของรถสายตรวจเหล่านี้จะถูกบันทึกเก็บไว้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ และสามารถเรียกหรือค้นหาข้อมูลตามเงื่อนไขที่ต้องการได้เพื่อจัดทำรายงานต่าง ๆ ในภายหลัง

4. ระบบฐานข้อมูลคดีอาญา เป็นการเชื่อมโยงระบบคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานตำรวจในสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดนนทบุรีเข้าด้วยกันและมีการเชื่อมต่อกับฐานข้อมูลภายนอกอื่นด้วย มีฐานข้อมูลภายนอกอื่นด้วย มีฐานข้อมูลที่เชื่อมต่อไว้ได้แก่ ฐานข้อมูลในระบบ POLIS และฐานข้อมูลคดีอาญาที่กำลังพัฒนาอยู่ ทำให้เครื่องคอมพิวเตอร์ตามสถานีตำรวจภายในจังหวัดสามารถเรียกใช้โปรแกรมแผนที่ซึ่งเป็นแผนที่อีกฉบับหนึ่งต่างจากแผนทีที่ใช้ในระบบรับแจ้งเหตุ แผนที่ฉบับนี้มีความละเอียดที่สามารถดูข้อมูลได้ถึงระดับหมู่บ้าน

5. ระบบตู้แดงอิเล็กทรอนิกส์ (E-Redbox) เป็นการนำเอาระบบอิเล็กทรอนิกส์และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้กับระบบการตรวจตู้แดงของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจได้อย่างเป็นระบบและเก็บข้อมูลได้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

6. ระบบโทรทัศน์วงจรปิด (Close Circuit Television หรือ CCTV) เพื่อใช้ควบคุมและสั่งการจราจรและสนับสนุนการป้องกันอาชญากรรม เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรสามารถอำนวยการควบคุมและสั่งการจราจรให้มีประสิทธิภาพ

7. ระบบควบคุมสัญญาณไฟจราจรเป็นพื้นที่ (Area Traffic Control System) เป็นระบบควบคุมสัญญาณไฟ ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามปริมาณรถที่เข้ามาในแต่ละทางแยก ทำให้การเปิดปิดสัญญาณไฟจราจรสอดคล้องกับสภาพจราจรที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ

ในภาพรวม ศูนย์ควบคุมอาชญากรรมและการจราจรมีการใช้แผนที่อาชญากรรมแยกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการใช้แผนที่อาชญากรรมในการควบคุมและอำนวยการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในส่วนนี้มีการใช้แผนที่อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อประโยชน์ในการควบคุมสั่งการรถสายตรวจคันที่เหมาะสมที่สุดในการเข้าไปยังที่เกิดเหตุ ในขณะเดียวกันมีการใช้แผนที่เพื่อใช้ควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของรถสายตรวจ ให้เป็นไปตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายที่มีการวางแผนการตรวจไว้ล่วงหน้า ส่วนที่สองเป็นการใช้แผนที่อิเล็กทรอนิกส์เพื่อควบคุมอาชญากรรม โดยระบบมีเป้าหมายที่จะทำการบันทึกการเกิดเหตุอาชญากรรมทั้งหมด ที่พนักงานสอบสวนได้รับแจ้งไว้ในระบบฐาน ข้อมูลที่มีข้อมูลในเชิงพื้นที่ (Spatial Data) ประกอบอยู่ด้วย จากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจที่รับผิดชอบด้านการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม จะนำเอาข้อมูลการเกิดเหตุทั้งที่ถูกนำเข้าจากระบบรับแจ้งเหตุ (Call Center) และโดยพนักงานสอบสวนมาวิเคราะห์โดยใช้เทคโนโลยีภูมิศาสตร์สารสนเทศ เพื่อนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ในการวางแผนควบคุมอาชญากรรมโดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การวางแผนการจัด สายตรวจ การตรวจตู้แดง การตั้งจุดตรวจจุดสกัด การระดมกวาดล้าง เป็นต้น อย่างไรก็ตามการใช้งานเทคโนโลยีภูมิศาสตร์สารสนเทศ กับส่วนที่สองที่จะใช้ประโยชน์จากข้อมูลการรับแจ้งเหตุทั้งจากระบบรับแจ้งเหตุและจากพนักงานสอบสวนนั้น ระบบสารสนเทศที่รอบรับยังอยู่ในระหว่างการพัฒนาอยู่ ทำให้ยังไม่สามารถใช้งานได้ตามที่วางแผนไว้

6. กระบวนการสอบสวนคดีอาญา

6.1 อำนาจหน้าที่และขอบเขตรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน

การที่พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนคดีอาญาเรื่องใดได้นั้น จะต้องมีการกระทำความผิดอาญาขึ้นก่อน ส่วนความผิดอาญาที่เกิดขึ้นอย่างไรจึงจะจะทำให้พนักงานสอบสวนเกิดอำนาจสอบสวนขึ้นนั้น เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ดังนี้

1. **ความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18** ในกรณี ดังต่อไปนี้

1.1 ความผิดอาญาได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อได้ว่าเกิดภายในเขตอำนาจของตนความผิดอาญาที่ผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน โดยหลักแล้วเมื่อความผิดอาญาได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้ใด ก็ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวน เว้นแต่เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก จะให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวนก็ได้

2. **ความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19** ในกรณี ดังต่อไปนี้

2.1 เมื่อเป็นการไม่แน่ว่าการกระทำความผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่

2.2 เมื่อความผิดส่วนหนึ่งได้กระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งได้กระทำในอีกท้องที่หนึ่ง

2.3 เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าท้องที่หนึ่งขึ้นไป

2.4 เมื่อเป็นความผิดซึ่งมีหลายการกระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน

2.5 เมื่อเป็นความผิดที่เกิดขึ้นขณะผู้ต้องหากำลังเดินทาง

2.6 เมื่อเป็นความผิดที่เกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

ทั้ง 6 กรณี ดังกล่าว เป็นกรณีที่การกระทำความผิดอาญาเกิดคาบเกี่ยวกันตั้งแต่ 2 ท้องที่ขึ้นไป จึงให้อำนาจพนักงานสอบสวนท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้ นอกจากอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนเกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นแล้ว การพิจารณาว่า

พนักงานสอบสวนที่ทำการสอบสวนเป็นพนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนได้โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่นั้น มีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ต้องพิจารณาอีกดังต่อไปนี้

1. **มีอำนาจในการสอบสวนหรือไม่**

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 ได้กำหนดไว้ว่า ผู้มีอำนาจในการสอบสวนความผิดอาญาได้ในเขตกรุงเทพมหานคร คือ ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป ส่วนในจังหวัดอื่น ผู้มีอำนาจทำการสอบสวนได้ คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ ละข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

2. **มีหน้าที่ในการสอบสวนหรือไม่**

การสอบสวน นอกจากจะต้องทำโดยผู้มีอำนาจที่จะสอบสวนได้แล้วยังต้องทำโดยผู้มีหน้าที่ที่จะสอบสวนด้วย ดังนั้นผู้มีอำนาจในการสอบสวนความผิดอาญาได้ตามกฎหมายอาจไม่มีหน้าที่ที่จะสอบสวนก็ได้ ซึ่งหน้าทีที่จะให้ทำการสอบสวนได้นั้นจะต้องได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาที่กำหนดมอบหมายไว้โดยชัดแจ้งเป็นกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือ อื่น ๆ ที่ระบุมอบหมายไว้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนเรื่องหนึ่งก็คือ พนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่น ได้ตามประมวลกฎหมายวีพิจารณาความอาญา แต่ในทางปฏิบัติโดยข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ก็ได้มีการมอบหมายหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาให้เป้นของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจสลับไปมาระหว่างกันมาโดยตลอด จนกระทั่งในปี 2506 โดยข้อบังคับกระทรวง มหาดไทยที่ 1/2506 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2506 เป็นต้นมา จึงได้ให้หน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาทั่วราชอาณาจักรเป็นของตำรวจเพียงฝ่ายเดียว ส่วนพนักงานฝ่ายปกครองแม้ยังคงมีอำนาจสอบสวนอยู่แต่ก็ไม่มีหน้าที่ที่จะสอบสวนแต่อย่างใด

3. **มีเขตพื้นที่รับผิดชอบหรือไม่**

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารราความอาญา มาตรา 18 ที่ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาที่เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตนหรือผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน หรือตามประมวลกฎหมายวีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 ที่ให้พนักงานสอบสวนที่มีท้องที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาที่เกิดขึ้นคาบเกี่ยวตั้งแต่ 2 ท้องที่ขึ้นไปได้ ทำให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนความผิดอาญาที่เกิดขึ้นได้นั้น จะต้องมีเขตรับผิดชอบของตนตามที่กำหนดไว้ ซึ่งในทางปฏิบัติก็ได้มีการแบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบไปตามความเหมาะสม เพื่อความสะดวกในการสอบสวนและเพื่อขจัดปัญหาการเกี่ยงกันหรือแย่งกันรับผิดชอบอยู่แล้ว ตามปกติพนักงานสอบวน

ที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนท้องที่หนึ่ง จะไปทำการสอบสวนท้องที่หนึ่ง หรือจะไปทำการสอบสวนในความผิดอาญาของอีกท้องที่หนึ่งไม่ได้

6.2 ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญา

เมื่อกล่าวถึงการสอบสวนคดีอาญา ก็ต้องกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับคดีอาญาควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากมีบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวข้องกันดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 บัญญัติว่า พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง แต่ถ้าเป็นความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ปัจจุบันมีการแก้ไขข้อความเพิ่มเติม บัญญัติว่าให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การสอบสวน ก็คือ การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งกระทำโดยพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ก็เพื่อทราบข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวเพื่อรู้ตัวผู้กระทำผิด พิสูจน์ให้เห็นความผิด และเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ การดำเนินการของพนักงานสอบสวนเป็นการสอบสวนดังกล่าว อาจพิจารณาได้เป็น 3 ขั้นตอน ใหญ่ ๆ คือ

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นตอนของการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ

ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นตอนของการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน และขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นตอนของการมีความเห็นทางคดี

ภาพที่ 2.1
แผนภูมิแสดงขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญา

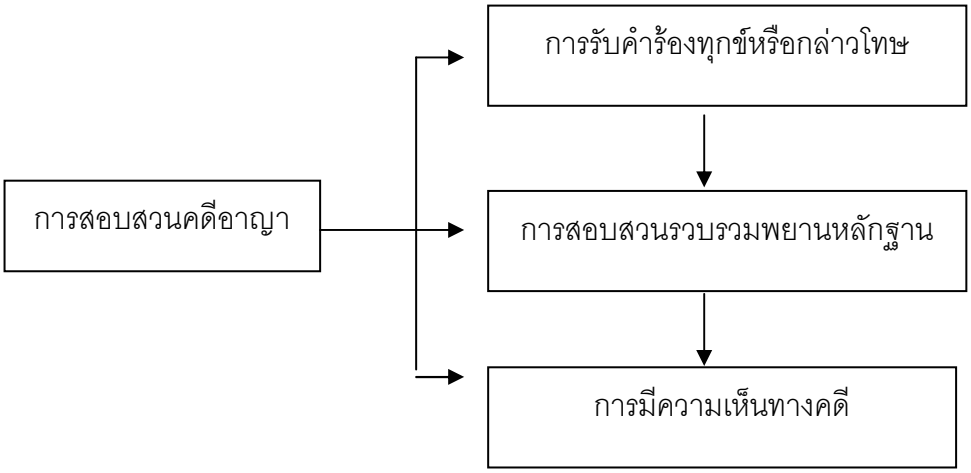

ที่มา: วินิจ แสงสว่าง, 2541, น. 27

6.3 การรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ

การรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวกล่าวโทษ นับว่ามีความสำคัญเป็นสาเหตุแห่งการสอบสวน เพราะพนักงานสอบสวนจะมีความอำนาจดำเนินการสอบสวนคดีอาญาได้ ก็ต่อเมื่อการกระทำผิดนั้นปรากฏขึ้นแก่พนักงานสอบสวน หรือโดยคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ ตามนัยที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ จึงเป็นมูลเหตุที่ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่จะดำเนินการสอบสวนต่อไป ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาได้ให้คำจำกัดความ คำร้องทุกข์ และคำกล่าวโทษ ไว้ดังนี้

คำร้องทุกข์ หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้นจะรู้ตัวผู้กระทำผิดหรือไม่ก็ตามซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ (มาตรา 2 (7))

คำกล่าวโทษ หมายถึง การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ดี ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น (มาตรา 2 (8))

เมื่อมีผู้มาแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน ถ้าคำแจ้งความนั้นชัดเจนว่าเป็นความผิดอาญาหรือมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น คำแจ้งความนั้นก็เป็นคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องรับไว้ดำเนินการต่อไป แต่ถ้าคำแจ้งความนั้นยังไม่แน่ชัดว่าเป็นความผิดอาญา หรือมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนก็จะต้องทำการสืบสวนก่อนรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นจริงตามคำแจ้งความนั้นหรือไม่ เพราะพนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนได้เฉพาะแต่ที่เป็นความผิดอาญาเท่านั้น ดังนั้นถ้าผลการสืบสวนรับฟังเป็นยุติว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น คำแจ้งความนั้นจึงเป็นคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษแล้วทำการสอบวนต่อไป แต่ถ้าผลการสอบสวนรับฟังเป็นยุติว่าไม่มีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น คำแจ้งความนั้นย่อมไม่เป็นคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนจึงไม่ต้องรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษและไม่ต้องทำการสอบสวนตามคำแจ้งความนั้น

ในคดีความผิดต่อส่วนตัว ผู้ที่นำเอาความผิดมากล่าวหาจะต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น พนักงานสอบสวนจึงจะทำการสอบสวนคดีต่อไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบดังกล่าวแล้ว

ส่วนคดีความผิดที่มิใช่ความผิดต่อส่วนตัว หรือเรียกว่าความผิดอาญาแผ่นดิน ผู้ที่นำคดีมากล่าวหาเป็นได้ทั้งผู้เสียหายและมิใช่ผู้เสียหาย เพราะพนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง และความผิดดังกล่าวมิใช่ความผิดต่อส่วนตัวจึงไม่ต้องมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ

- พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนคดีต่อไปนี้ก็ได้
- เมื่อมีผู้เสียหายขอความช่วยเหลือแต่ไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ
- เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเองโดยมิได้ร้องทุกข์ก่อน
- เมื่อมีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์ หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วยปากไม่ยอมบอกว่าเขาคือใคร หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษ หรือบันทึกคำกล่าวโทษ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122)

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะต้องสืบสวนในเบื้องต้นให้ได้ความว่า มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจริงหรือไม่ ถ้าปรากฏว่ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นจริงและมิใช่คดีความผิดต่อส่วนตัว พนักงานสอบสวนอาจเริ่มการสอบสวนด้วยการกล่าวหาได้ คำร้องทุกข์หรือคำกล่าวหา มีดังนี้

1. **ผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ**

ผู้ร้องทุกข์จะต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น (ผู้เสียหาย หมายความถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)) ส่วนผู้กล่าวโทษเป็นบุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหาย

2. **ผู้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ**

ผู้รับคำร้องทุกข์ ได้แก่ พนักงานสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 วรรคแรก) หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมาย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124 วรรคแรก) ส่วนผู้รับคำกล่าวโทษ ได้แก่ ผู้มีหน้าที่รับคำร้องทุกข์โดยอนุโลม (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 127 วรรคแรก)

3. **ความเสียหายที่ได้รับ**

เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำความผิด และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เช่น ความเสียหายเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน เพศ การค้า เป็นต้น

4. **เจตนาในการร้องทุกข์**

การร้องทุกข์ของผู้เสียหาย จะต้องกล่าวโดยมีเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(7))

สำหรับการกล่าวโทษ ผู้กล่าวโทษไม่จำเป็นต้องกล่าวโดยมีเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

5. **รายละเอียดของคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ**

คำร้องทุกข์ต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำลง ความเสียหายที่ได้รับ และชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำผิดเท่าที่จะบอกได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 วรรคสอง) ส่วนรายละเอียดของคำกล่าวโทษให้ใช้รายละเอียดของคำร้องทุกข์โดยอนุโลม (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 127 วรรคแรก)

6. **วิธีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ**

คำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นหนังสือต้องมีวัน เดือน ปี และลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องด้วยปากให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวัน เดือน

ปี และลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในบันทึกนั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 วรรคสอง)

เมื่อมีหนังสือร้องทุกข์ยื่นต่อพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมาย ให้รีบจัดการส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124 วรรคสอง)

เมื่อมีคำร้องทุกข์ด้วยปาก ให้รีบจัดการให้ผู้เสียหายไปพบพนักงานสอบสวนเพื่อจดบันทึกคำร้องทุกข์นั้น ในกรณีเร่งร้อนเจ้าพนักงานนั้นจะจดบันทึกเสียเองก็ได้ แต่แล้วให้รีบส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้(ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124 วรรคสาม)

เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจได้กระทำการสืบสวนสอบสวนไปทั้งหมด หรือแต่ส่วนหนึ่งส่วนใดตามคำขอร้องให้ช่วยเหลือ ให้ตกเป็นหน้าที่ของพนักงานนั้น จัดการให้มีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 125)

วิธีการกล่าวโทษให้ใช้วิธีการร้องทุกข์โดยอนุโลม (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 127 วรรคแรก)

7. **อายุความร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ**

คดีความผิดต่อส่วนตัว ผู้ร้องทุกข์จะต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด หากพ้นกำหนดเป็นอันขาดอายุความ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96)

8. **การถอนคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ**

ผู้ร้องทุกข์จะแก้คำร้องทุกข์ระยะใด หรือจะถอนคำร้องทุกข์เสียเมื่อใดก็ได้ ในคดีซึ่งมิใช่ความผิดต่อส่วนตัว การถอนคำร้องทุกข์เช่นนั้นย่อมไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีนั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 126)

สำหรับการถอนคำร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัว มีผลทำให้สิทธิการนำคดีมาฟ้องระงับไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(2)) ในส่วนของการสอบสวนพนักงานสอบสวนจะยุตอการสอบสวน และสรุปสำนวนการสอบสวนส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินการต่อไป ถ้ามีการควบคุมผู้ต้องหาไว้ พนักงานสอบสวนจะปล่อยตัวผู้ต้องหาเพราะหมดความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไปอีก

การถอนคำกล่าวโทษให้ใช้วิธีการถอนคำร้องทุกข์โดยอนุโลม (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 127 วรรคแรก)

9. **การมอบอำนาจร้องทุกข์หรือถอนคำร้องทุกข์**

การมอบอำนาจให้ร้องทุกข์หรือถอนคำร้องทุกข์ เป็นการกระทำในกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเอได้ จึงตั้งให้ผู้อื่นเป็นตัวแทนไปดำเนินการแทนผู้เสียหาย โดยทำเป็นหนังสือ เรียกว่า “หนังสือมอบอำนาจ” หรือ “ใบมอบอำนาจ” สาเหตุที่การมอบอำนาจให้ร้องทุกข์หรือถอนคำร้องทุกข์ต้องทำเป็นหนังสือ เนื่องจากคำร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123, 124 บัญญัติให้พนักงานสอบสวนบันทึกคำร้องทุกข์ไว้ การบันทึกคำร้องทุกข์จึงต้องทำเป็นหนังสือประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 798 บัญญัติว่า กิจการอันใดท่านบังคับไว้ด้วยกฎหมายว่าต้องทำเป็นหนังสือ การตั้งตัวแทนเพื่อกิจการอันนั้นก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย เมื่อการร้องทุกข์ต้องทำเป็นหนังสือการมอบอำนาจให้ร้องทุกข์หรือถอนคำร้องทุกข์จึงต้องทำเป็นหนังสือด้วย

6.4 การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน

ในขั้นตอนการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน สรุปได้ดังนี้

การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

หลังจากพนักงานสอบสวนได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษแล้ว ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130) และในการสอบสวน พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ ซึ่งพยาน หลักฐานที่พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมเข้าสำนวน ได้แก่ พยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานเอกสาร

- พยานบุคคล หมายถึง บุคคลที่มาให้การด้วยวาจา เพื่อเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยการให้ถ้อยคำ ซึ่งการรับรู้นั้นอาจเป็นการรับรู้จากการได้เห็น ได้ฟัง ได้กลิ่น ได้รส หรือได้รู้สึก พยานบุคคลที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานก็คือ ถ้อยคำของบุคคลนั้น พยานบุคคลในสำนวนการสอบสวน ประกอบด้วย ผู้กล่าวหา ผู้ต้องหา และ พยาน
- ผู้กล่าวหา คือ ผู้ทำให้เกิดคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ ซึ่งอาจจะเป็นทั้งผู้เสียหาย หรือผู้ร้องทุกข์ หรือมิใช่ก็ได้ (คำสั่งกรมตำรวจ ที่ 24/2478)
- ผู้ต้องหา คือ บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2))

พยาน คือ บุคคลที่ให้การต่อหน้าพนักงานสอบสวนโดยตรงหรือโดยผ่านล่ามก็ได้ และพนักงานสอบสวนได้จดบันทึกเป็นข้อความไว้ในสำนวนการสอบสวน ประเภทของพยานเมื่อแบ่งตามลักษณะความใกล้ชิดรู้เห็นคดี แยกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พยานโดยตรงหรือประจักษ์พยาน คือ พยานที่ได้รู้ได้เห็นเหตุการณ์แห่งคดีโดยตรง โดยไม่ต้องไปค้นหาเหตุผลข้อสันนิษฐานอย่างใดต่อไปอีก เช่น เห็นคนยังกันต่อหน้า เป็นต้น

2. พยานประพฤติแวดล้อมกรณี คือ พยานที่แสดงให้ปรากฏข้อเท็จจริงบางอย่าง อันมิใช่ข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นแห่งคดีโดยตรง แต่เมื่อได้รวมข้อเท็จจริงทุกข้อเข้าด้วยกันแล้วทำให้เห็นข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีนั้นได้

3. พยานบอกเล่า เป็นพยานซึ่งรับคำบอกเล่ามาถ่ายทอดอีกต่อหนึ่ง โดยที่ตนมิได้เห็นมาเอง หากแต่ได้ยินได้ฟังผู้อื่นเขาเล่าถึงข้อเท็จจริงนั้น ๆ ต่อ ๆ กันมา ซึ่งจะถือเป็นพยานบอกเล่าก็ต่อเมื่อเป็นพยานที่นำมาเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น ๆ

นอกจากนี้ยังมีพยานอีกประเภทหนึ่ง คือ พยานผู้ชำนาญการพิเศษ หรือ พยานผู้เชี่ยวชาญ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 เช่น พยานผู้ตรวจพิสูจน์ของกลาง พยานแพทย์ ผู้ตรวจชันสูตรบาดแผน เป็นต้น

พยานวัตถุ คือ สิ่งของใด ๆ ที่พนักงานสอบสวนยึดไว้เป็นของกลางเพื่อประโยชน์แห่งคดี ได้แก่

- สิ่งของที่มีไว้เป็นความผิด เช่น ยาเสพติด อาวุธปืนไม่มีทะเบียน เป็นต้น
- สิ่งของที่ได้มาจากการกระทำความผิด เช่น โทรทัศน์ที่ถูกคนร้ายลักไป เป็นต้น
- สิ่งของที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด เช่น อาวุธปืนมีทะเบียนที่ใช้ยิงผู้อื่นถึงแก่ความตาย เป็นต้น
- สิ่งของที่สงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด เช่น กุญแจปลอม เป็นต้น
- สิ่งของที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ เช่น รองเท้าของคนร้ายที่ทิ้งไว้ในที่เกิดเหตุ เป็นต้น

พยานเอกสาร คือ เอกสารที่ใช้ยืนยันการกระทำความผิด หรือใช้พิสูจน์ความผิด เช่น เช็คที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน เอกสารปลอม เป็นต้น

พยานหลักฐานทั้ง 3 ชนิดดังกล่าว อาจเป็นพยานหลักฐานที่เป็นผลร้าย หรือยืนยันผู้ต้องหา หรือเป็นพยานหลักฐานที่เป็นผลดีหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา หรือเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษผู้ต้องหาก็ได้ พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยาน หลักฐานเฉพาะที่จะ

ยันผู้ต้องหาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย เพราะในคดีอาญานั้นต้องตัดสินกันด้วยความจริง และการที่จะวินิจฉัยว่าสิ่งใดจริงหรือไม่อย่างไร ต้องพิจารณาโดยฟังความทุกฝ่าย นอกจากนั้นพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษ ผู้ต้องหาพนักงานสอบสวนก็ชอบที่จะดำเนินการรวบรวมไว้ด้วย

การดำเนินการทั้งหลายอื่นของพนักงานสอบสวน ตามบัญญัติของกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้ดังกล่าวแล้วว่า การสอบสวนเป็นการกระทำของพนักงานสอบสวนโดยอำนาจของกฎหมายในการอำนวยความยุติธรรม และเป็นการค้นหาความจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งพยาน หลักฐานเพื่อชี้ขาดข้อกล่าวหา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการใช้อำนาจบังคับอันเป็นการล่วงสิทธิของบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การเรียก การจับ การค้น การยึด การควบคุม เป็นต้น บุคคลที่อาจจะถูกพนักงานสอบสวนใช้อำนาจบังคับเหล่านี้ เพราะการค้นหาความจริงในการรวบรวมพยานหลักฐานมีอยู่ 3 ประเภท คือ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และพยานหรือบุคคลซึ่งมีเหตุ อันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจมีประโยชน์แก่คดี ซึ่งรวมถึงผู้ชำนาญการพิเศษด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจบังคับต่อผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวนก็มีความจำเป็น ทั้งนี้เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย ที่ว่าในการสอบสวนจำเป็นต้องให้สิทธิแก่ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหาได้ นอกจากนี้พนักงานสอบสวนก็ยังอาจหาพยานหลักฐานจากผู้ถูกกล่าวหาได้ และตัว ผู้ถูกกล่าวหาก็ยังมีฐานะเป็นพยานหลักฐานชิ้นหนึ่งในคดีด้วย ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงจำต้องได้ตัวผู้ถูกกล่าวหามาทำการสอบสวน ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีหน้าที่ต้องมาพบพนักงานสอบสวน ซึ่งถ้าฝ่าฝืนไม่มาพบพนักงานสอบสวนก็อาจให้จับตัวมาได้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวน ในการใช้อำนาจบังคับ ควบคู่ไปกับอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อการค้นหาความจริงในคดี

การดำเนินการทั้งหลายอื่นหรือการใช้อำนาจบังคับนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจกระทำการ อันถือว่าเป็นการสอบสวน สรุปได้ดังนี้

1. **มีอำนาจตรวจและทำบันทึกเกี่ยวกับคดี**

พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม เช่น คดีทำร้ายร่างกาย มีความจำเป็นต้องส่งผู้เสียหายให้แพทย์ตรวจ แต่หากผู้เสียหายไม่ยินยอมจะตรวจไม่ได้ แต่กับผู้ต้องหานั้นพนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจได้โดยไม่ต้องฟังว่าจะยินยอมหรือไม่ สิ่งของต่าง ๆ พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจยึดได้ เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานรวมทั้งสภาพที่เกิดขึ้นที่มีความจำเป็นก็ให้มีอำนาจจัดการถ่ายภาพหรือทำแผนที่เกิดเหตุไว้ หรือในบางครั้งพนักงานสอบ

สวนอาจจำลองภาพหรือจำลองสถานที่ไว้ หรือจัดการพิมพ์ลายนิ้วมือเก็บลายนิ้วมือแฝงจากสถานที่เกิดเหตุ เพื่อตรวจเปรียบเทียบกับลายพิมพ์นิ้วมือของผู้ต้องหาที่จับกุมได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (1))

2. **การค้น**

พนักงานสอบสวนมีอำนาจค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิดหรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้ หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรืออาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (2))

3. **ออกหมายเรียก**

- ออกหมายเรียกบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหาย หรือบุคคลใด ๆ ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดี ให้มาตามเวลาและสถานที่ในหมายเพื่อสอบปากคำ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคแรก)
- ออกหมายเรียกบุคคลที่ครอบครองสิ่งของ ให้ส่งสิ่งของซึ่งอาจเป็นพยานหลักฐานได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (3))

4. **ยึดสิ่งของ**

พนักงานสอบสวนมีอำนาจยึดสิ่งของที่ตรวจ หรือค้นพบ หรือส่งมาตามที่หมายเรียก (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (4))

5. **สั่งมิให้ผู้ใดออกจากสถานที่ชั่วเวลาที่จำเป็น**

พนักงานสอบสวนเมื่อทำการอยู่ในสถานที่ใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน มีอำนาจสั่งมิให้ผู้ใดออกไปจากที่นั้น ๆ ชั่วคราวเท่าที่จำเป็น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 137)

6. **สอบสวนความเป็นมาแห่งชีวิตผู้ต้องหา**

พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นให้พนักงานสอบสวนอื่นสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจิณของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งข้อความทุกข้อที่ได้มาให้ผู้ต้องหาทราบ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138)

7. **การเปรียบเทียบปรับ**

ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือความผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากร ซึ่งมีโทษปรับอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท เมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่าไม่ควร

ได้รับโทษถึงจำคุก ก็ให้มีอำนาจเปรียบเทียบได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138)

สำหรับการดำเนินการทั้งหลายอื่น หรือการใช้อำนาจบังคับพนักงานสอบสวนตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจไว้นี้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมา ซึ่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และมีผลกระทบต่อการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่ เรื่องการค้น ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 31 วรรคสาม มาตรา 35 วรรคสอง และมาตรา 238 การจับและควบคุมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 31 วรรคสาม และมาตรา 237 วรรคแรก การปล่อยชั่วคราว ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 239 การให้ผู้ต้องหาในคดีอาญามีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 241 วรรคแรก หรือการให้ผู้ต้องหามีทนายความหรือผู้ที่ไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำได้ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 241 วรรคสอง เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีหลักการสอบสวน ที่พนักงานสอบสวนทุกนายจะต้องยึดถือเป็นหลักในการสอบสวน คือ

1. ต้องสอบสวนโดยไม่ชักช้า (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130) พนักงานสอบสวนต้องเริ่มทำการสอบสวนทันทีที่ได้รับแจ้งความร้องทุกข์ เพราะหากล่าช้าอาจเกิดความเดือดร้อน หรือเสียหายแก่คู่กรณีและพยาน และอาจได้ข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้องหรือเปลี่ยนไปจากข้อเท็จจริง รวมตลอดถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ อาจสูญหายหรือถูกทำลาย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130)

2. สถานที่สอบสวน พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนปากคำผู้กล่าวหา พยาน หรือผู้ต้องหาสถานที่ใดนั้น กฎหมายไม่ได้บังคับไว้ แล้วแต่พนักงานสอบสวนจะเห็นสมควร (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130) แต่โดยปกติแล้ว ก็มักทำการสอบสวน ณ ที่ทำการของพนักงานสอบสวนนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่จะสอบสวนภายนอกที่ทำการหรือสถานที่อื่นใด พนักงานสอบสวนก็อาจไปสอบสวนได้

3. เวลาทำการสอบสวน การสอบสวนไม่จำเป็นต้องกระทำในเวลาราชการเช่นหน่วยราชการอื่น ๆ อาจทำในเวลากลางคืนก็ได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อให้การสอบสวนเสร็จไปโดยเร็ว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130)

4. ผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย พนักงานสอบสวนไม่จำเป็นต้องให้ผู้ต้องหาอยู่ด้วยในขณะที่สอบสวน ไม่เหมือนกับการสืบพยานชั้นศาลที่จะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13)

5. ภาษาที่ใช้ต้องใช้ภาษาไทยในการสอบสวน ถ้ามีความจำเป็นก็ให้ใช้ล่ามแปล เมื่อมีล่ามแปลคำให้การคำพยาน หรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้อง ล่ามต้องสาบานหรือปฏิญาณว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริตใจ ไม่เพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่แปล (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13)

6. เอกสารที่จดบันทึก ต้องเขียนด้วยน้ำหมึก หรือพิมพ์ดีด หรือพิมพ์ถ้าผิดที่ใดห้ามมิให้ลบออก ให้ขีดฆ่าคำผิดแล้วเขียนใหม่ ผู้แก้ไขต้องลงชื่อรับรองไว้ข้างกระดาษ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 12 วรรคแรก)

7. บันทึกต้องระบุสถานที่ วันเดือนปีที่ทำ นามและตำแหน่งของเจ้าพนักงานผู้ทำ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 9 วรรคแรก)

8. บันทึกที่ทำขึ้นต้องอ่านให้ผู้ให้ถ้อยคำฟัง หากมีข้อความต้องแก้ไข ผู้ให้ถ้อยคำต้องลงชื่อรับรองไว้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 11 วรรคแรก)

9. การซักถามปากคำผู้เสียหายหรือบุคคลใด ต้องยึดถือแนวปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยเรื่องพยานบุคคล

ระยะเวลาการสอบสวนคดีอาญา

1. สำนวนคดีที่ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิด

1.1 คดีอาญาทั่วไป ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนมีกำหนด 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ

1.2 คดีอุกฉกรรจ์ (ได้แก่ คดีดังต่อไปนี้ คดีฆ่าผู้อื่น คดีปล้นทรัพย์ คดีชิงทรัพย์ คดีวางเพลิง และคดีลักพาคนไปเรียกค่าไถ่) ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนมีกำหนด 1 ปี นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ

เมื่อพนักงานสอบสวน ทำการสืบสวนสอบสวนมาเป็นระยะเวลาตามที่กำหนดแล้วยังไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิด เห็นควรงดการสอบสวนหรือมีความจำเป็นต้องทำการสืบสวนสอบสวนเกินระยะเวลาที่กำหนด ให้เสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นตามลำดับชั้นไปยังผู้บังคับการหรือหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด แล้วแต่กรณีที่รับผิดชอบ การสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น ตรวจพิจารณาและดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันครบกำหนดตาม 1 หรือ 2

2. สำนวนคดีที่รู้ตัวผู้กระทำผิดแต่เรียกจับกุมยังไม่ได้

2.1 คดีอาญาทั่วไป ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในกำหนด 2 เดือน นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ

2.2 คดีอุจฉกรรจ์ ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในกำหนด 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ

เมื่อพนักงานสอบสวน ทำการสืบสวนสอบสวนมาเป็นระยะเวลาตามที่กำหนดแล้ว ยังไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีได้ โดยได้รวบรวมพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้ว หรือมีความจำเป็นต้องสอบสวนเกินระยะเวลาที่กำหนด ให้พนักงานสอบสวนเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นตามลำดับชั้นไปยังผู้บังคับการ หรือหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด แล้วแต่กรณีที่รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้นตรวจพิจารณา และดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 ภายในระยะเวลา 10 วัน นับตั้งแต่วันที่ครบกำหนดตาม 1 หรือ 2

3. สำนวนคดีที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

3.1 ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในเวลา 1 เดือน สำหรับคดีอาญาธรรมดา และภายใน 2 เดือน สำหรับคดีอุจฉกรรจ์ นับแต่วันแรกที่ผู้กล่าวหาได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว หากมีเหตุจำเป็นไม่อาจทำการสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในเวลาดังกล่าว ให้พนักงานสอบสวนสำนวนการสอบสวน พร้อมทั้งเหตุแห่งความจำเป็นและความเห็นเพื่อขออนุมัติขยายเวลาสอบสวนไปยังผู้บังคับการหรือหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด แล้วแต่กรณีที่รับผิดชอบการสอบสวนในพื้นที่นั้น

3.2 ให้ผู้บังคับการ หรือหัวหน้าตำรวจภูธรแล้วแต่กรณีที่รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น พิจารณาอนุมัติขยายเวลาการสอบสวนต่อไปอีก ตามความจำเป็นได้ครั้งละ 15 วัน รวมแล้วต้องไม่เกิน 6 เดือน นับตั้งแต่วันแรกที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว โดยให้บันทึกเหตุความจำเป็นในการอนุมัติแต่ละครั้งไว้ในสำนวนการสอบสวน

3.3 เมื่อทำการสอบสวนครบกำหนด 6 เดือน นับตั้งแต่วันแรกที่มีการปล่อยชั่วคราว และยังมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไป ให้ผู้บังคับการหรือหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัดแล้วแต่กรณีที่รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น บันทึกเหตุแห่งความจำเป็นไว้ในสำนวนการสอบสวน ก่อนที่จะนำตัวผู้ต้องหาไปศาลเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังผู้ต้องหานั้นไว้ แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นจนถึงสำนักงานตำรวจแห่งชาติทราบ

3.4 กรณีที่ทำการสอบสวนครบกำหนด 6 เดือน ยังมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไป ในการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหาตามบทบัญญัติมาตรา 87

วรรคสี่ ถึงวรรคเก้า แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากศาลไม่สั่งอนุญาตให้ควบคุมผู้ต้องหาไว้อีกต่อไป ให้พนักงานสอบสวนรีบรายงานให้ผู้บังคับบัญชาตาม ลำดับชั้นทราบเพื่อหาทางแก้ไขมิให้การสอบสวนต้องเสียหาย พร้อมทั้งพิจารณาว่าพนักงานสอบสวนมีข้อบกพร่องในการสอบสวน จนเป็นเหตุให้ศาลใช้ดุลพินิตไม่อนุญาตให้ควบคุมผู้ต้องหาไว้อีกต่อไปหรือไม่ แล้วรีบรายงานให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติทราบทันทีด้วย

3.5 สำนวนคดีผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือถูกฝากขังในระหว่างการสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบและผู้บังคับบัญชาเร่งรัดพนักงานสอบสวน เพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นไปก่อนที่จะครบอำนาจผัดฟ้องหรือฝากขัง ตามที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจไว้ การขอผัดฟ้องหรือฝากขังให้กระทำในกรณีมีความจำเป็น เพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นเท่านั้น เมื่อมีการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วให้รีบสรุปสำนวนมีความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจสั่งคดี หรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณีพิจารณาต่อไปทันที

4. การมีความเห็นทางคดี

เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวน เห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนจะสรุปสำนวนการสอบสวน โดยทำรายงานการสอบสวนติดหน้าสำนวนและรายงานการสอบสวนนี้จะต้องเอารายละเอียดมาจากที่มีปรากฏอยู่ในสำนวนการสอบสวนพร้อมกับมีความเห็นในการสอบสวน ดังนี้

4.1 สำนวนคดีที่ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิด

4.1.1 สำนวนคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี พนักงานสอบสวนจะทำความเห็นงดการสอบสวนและบันทึกเหตุที่งดนั้นไว้ แล้วส่งบันทึกพร้อมกับสำนวนไปยังพนักงานอัยการ(ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 (1) วรรคแรก)

4.1.2 สำนวนคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงเกินกว่า 3 ปี พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ พร้อมทั้งความเห็นควรให้งดการสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 (1) วรรคสอง)

4.2 สำนวนคดีที่รู้ตัวผู้กระทำผิด

4.2.1 สำนวนคดีที่เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ (หลบหนี) เมื่อได้ความตามทางสอบสวนอย่างใด พนักงานสอบสวนก็จะทำความเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำเนา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141)

4.2.2 สำนวนคดีที่รู้ตัวผู้กระทำผิดและผู้นั้นถูกควบคุม หรือขังอยู่ หรือปล่อยชั่วคราว หรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก พนักงานสอบสวนจะทำความเห็นตาม

สำนวนการสอบสวนว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการ พร้อมด้วยสำนวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 วรรคแรก) ดังนี้

4.2.3 ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง จะส่งแต่สำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาพนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อยหรือปล่อยชั่วคราว ถ้าผู้ต้องหาถูกขังอยู่จะขอเอง หรือขอให้พนักงานอัยการขอต่อศาลให้ปล่อยก็ได้(ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 วรรคสอง)

4.2.4 ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งฟ้อง พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ เว้นแต่ผู้ต้องหานั้นถูกขังอยู่แล้ว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 วรรคสาม)

4.2.5 ถ้าเป็นความผิดซึ่งพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบได้ และผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามการเปรียบเทียบแล้ว ให้บันทึกการเปรียบเทียบนั้นไว้ แล้วส่งไปให้พนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142 วรรคสี่)

ในสำนวนคดีรู้ตัวผู้กระทำผิด ตามปกติจะมีเพียงกรณีที่จับกุมตัวผู้ต้องหาไม่ได้ หรือจับกุมตัวผู้ต้องหาได้ และผู้ต้องหาถูกควบคุม หรือฝากขัง หรือปล่อยชั่วคราวเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพนักงานสอบสวนก็จะมีความเห็นทางคดีดังกล่าวไว้แล้ว แต่ในบางครั้งก็อาจมีกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้เกิดขึ้น กรณีเช่นนี้ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาให้แพทย์ตรวจ แล้วให้บันทึกถ้อยคำของแพทย์ผู้ตรวจไว้ว่าการตรวจได้ผลประการใด ในกรณีที่พนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวนไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้งดการสอบสวนไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14) ระหว่างงดการสอบสวนสำนวนจะอยู่ที่พนักงานสอบสวน หากเห็นว่าผู้ต้องหาหายวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้แล้ว จึงจะทำความเห็นควรสั่งฟ้องหรือส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาต่อไป

หลังจากที่พนักงานสอบสวนผู้สอบสวนทำสำนวนสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จะต้องเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้มีอำนาจสั่งคดี สำหรับในกรุงเทพมหานครเป็น ไปตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 18 บทที่ 12 ว่าด้วยอำนาจการสั่งคดีของตำรวจนครบาล ส่วนในจังหวัดอื่นเป็นไปตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 9 และเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนผู้สอบสวนที่จะต้องติดตามสำนวนการสอบสวนในระหว่างเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น จนถึงผู้มีอำนาจสั่งคดีพิจารณาและมีความเห็นทางคดี

ผู้บังคับบัญชาผู้ตรวจสำนวนอาจสั่งให้พนักงานสอบสวนผู้สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมบางประเด็น เพื่อให้สำนวนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นจึงส่งสำนวนให้พนักงานพิจารณา ดังนี้

1. สำนวนประเภทไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิด พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนประเภทนี้ไปยังพนักงานอัยการที่รับผิดชอบ โดยพิจารณาจากอัตราโทษตามข้อกล่าวหาเพียงอย่างเดียว เนื่องจากไม่ทราบประเภทผู้ต้องหา เพราะไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด สำนวนประเภทนี้จึงส่งไปยังพนักงานอัยการกองคดีอาญาต่าง ๆ สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลอาญา หรืออัยการจังหวัด สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลจังหวัด หรือพนักงานอัยการกองคดีแขวง สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลจังหวัด หรือพนักงานอัยการกองคดีแขวง สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงเท่านั้น

2. สำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิดและผู้ต้องหาถูกจับได้ ไม่ว่าพนักงานสอบสวนจะมีความเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการที่รับผิดชอบฟ้องคดีผู้ต้องหาศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้น โดยพิจารณาจากอัตราโทษและประเภทของผู้ต้องหาประกอบกัน เช่น

- ศาลแขวง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาลงโทษคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และเป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง อีกทั้งมิใช่คดีที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว หรือศาลทหาร
- ศาลอาญาหรือศาลจังหวัด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษสูงกว่าคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง และมิใช่คดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง ศาลเยาวชนและครอบครัว หรือศาลทหาร
- ศาลเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีข้อกล่าวหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดและอยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว
- ศาลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำผิด

ดังนั้น พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวนประเภทนี้ไปยังพนักงานอัยการ กองคดีแขวงสำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง กองคดีอาญาต่าง ๆ สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลอาญา อัยการจังหวัดสำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลจังหวัด กองคดีเยาวชนและครอบครัวสำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว และอัยการทหารสำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แล้วแต่กรณี

3. สำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิดแต่ยังเรียก หรือจับกุมไม่ได้ให้ถือปฏิบัติเช่นเดียวกับการส่งสำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิด และผู้ต้องหาถูกจับได้ตามข้อ 2

ในกรณีที่จะส่งสำนวนประเภทนี้ ไปยังพนักงานอัยการกองคดีเยาวชนและครอบครัวหรืออัยการทหารนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องมีหลักฐานว่าผู้ต้องหาที่หลบหนีเป็นเด็กหรือเยาวชนหรือเป็นทหาร มิฉะนั้นพนักงานอัยการกองคดีเยาวชนและครอบครัว หรืออัยการทหารจะไม่รับสำนวนไว้พิจารณา

กรณีไม่มีหลักฐานว่าผู้ต้องหาที่หลบหนีเป็นเด็ก หรือเยาวชน หรือเป็นทหาร พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการกองคดีแขวงกองคดีอาญาต่าง ๆ หรืออัยการจังหวัด ตามอัตราโทษของคดีที่กล่าวหา ถ้าจับกุมผู้ต้องหาได้ในเวลาต่อมา และมีหลักฐานว่าผู้ต้องหาเป็นเด็กหรือเยาวชนหรือเป็นทหาร พนักงานสอบสวนจะต้องขอรับสำนวนคืนมาจากพนักงานอัยการดังกล่าวข้างต้น แล้วรวบรวมหลักฐานเพิ่มเติมและส่งให้พนักงานอัยการกองคดีเยาวชนและครอบครัว หรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณีต่อไป

4. การทำสำนวนของพนักงานสอบสวน

การทำสำนวนการสอบสวน เป็นหน้าที่โดยตรงของพนักงานสอบสวนที่ต้องกระทำเพราะการทำสำนวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่น ที่พนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด หรือจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ สำนวนการสอบสวน ประกอบด้วย บันทึกการสอบสวนตามหลักว่าด้วยการสอบสวน เอกสารอื่นที่ได้มา หรือเอกสารที่ยื่นเป็นพยาน เป็นต้น โดยหลักการทำสำนวนการสอบสวนโดยทั่วไป

1. ความหมายของสำนวนการสอบสวน

คำว่า “สำนวนการสอบสวน” ยังไม่มีการให้ความหมายไว้ชัดเจนว่าหมายถึงอะไร แต่ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา ได้กล่าวถึง “สำนวนการสอบสวน” ไว้ในมาตรา 142, 145 และกล่าวถึงคำว่า “สำนวน” ไว้ในมาตรา 139, 140, 141, 143 และ 144 เมื่อพิจารณาจากข้อความที่กล่าวถึงคำว่า “สำนวน” และ “สำนวนการสอบสวน” ในมาตราต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ประกับคำว่า “สำนวนความ” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 46, 51 พอจะให้ความหมายของคำว่า “สำนวนการสอบสวน” ได้ว่า

สำนวนการสอบสวน หมายถึง บรรดาสรรพเอกสารที่พนักงานสอบสวนเป็น ผู้รวบรวมไว้ทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้ ซึ่งได้แก่ บันทึกการสอบสวน บัญชีรายละเอียดสิ่งของเอกสารอื่นที่พนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานเป็นผู้ทำ เอกสารที่ยื่นเป็นพยาน คำร้องทุกข์

หรือคำกล่าวโทษที่ยื่นต่อเจ้าพนักงาน เป็นต้น เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด

2. ประเภทสำนวนการสอบสวน

หลังจากที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดในการทำสำนวนการสอบสวน เห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วจะต้องจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง ก่อนที่จะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140, 141 หรือ 142 การจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ การทำความเห็นในสำนวนการสอบสวน จากแนวทางการทำความเห็นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตราดังกล่าวสามารถนำมาใช้แบ่งประเภทสำนวนการสอบสวนได้ 2 ประเภท คือ

2.1 สำนวนประเภทไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความอาญา มาตรา 140 (1))

สำนวนประเภทนี้ พนักงานสอบสวนจะใช้ข้อความเพื่อสื่อความหมายแทนข้อความว่า “ไม่ปรากฏผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด” หลายข้อความ เช่น “ไม่รู้ตัวผู้กระทำผิด” “ไม่รู้ตัวคนร้าย” “ไม่ทราบตัวคนร้าย” เป็นต้น ฉะนั้น เพื่อให้พนักงานสอบสวนใช้ข้อความที่สื่อความหมายตรงกัน ควรใช้ข้อความว่า “ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด” เพราะเป็นข้อความที่นำมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 (1)

สำนวนประเภทไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด หมายถึงสำนวนที่ไม่ปรากฏว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ใด เช่น ผู้เสียหายปิดบ้านไว้แล้วออกไปทำงาน ครั้นกลับมาถึงบ้านพบว่า ประตูบ้านถูกงัดทรัพย์สินหายไป ไม่ปรากฏว่าผู้ที่ลักทรัพย์ของผู้เสียหายไปเป็นผู้ใด รวมถึงสำนวนที่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิดแต่ไม่ทราบว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ใด เพียงแต่เห็นตำหนิรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่านั้น เช่น ผู้เสียหายกำลังเดินซื้อของอยู่ในตลาด เห็นมีชายวัยรุ่นคนหนึ่งเดินสวนทางมา ขณะกำลังเดินสวนทางกันชายวัยรุ่นดังกล่าวได้ใช้มือกระชากสร้อยคอทองคำของผู้เสียหายขาดหลุดติดมือแล้ววิ่งหลบหนีไป จะเห็นว่ากรณีผู้เสียหานเห็นตัวผู้กระทำความผิด คือชายวัยรุ่น แต่เห็นเพียงตำหนิรูปพรรณของชายวัยรุ่น เช่น รูปร่างหน้าตา แต่ไม่ทรายว่าชายวัยรุ่นที่หลบหนีเป็นผู้ใด เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกรณีที่รู้ชื่อผู้กระทำความผิดแต่ไม่ทราบตำหนิรูปพรรณ จะเป็นสำนวนประเภทไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ กรณีนี้พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจนและรับฟังเป็นอันยุติ บุคคลที่รู้ชื่อแต่ไม่ทราบรูปพรรณนั้นมีตัวตนหรือไม่ ถ้ามีตัวตนจริงจะเป็นสำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิด แต่ถ้าไม่มีตัวตน

หมายถึง จากการสอบสวนไม่มีผู้ใดยืนยันว่าบุคคลตามชื่อที่ถูกระบุเป็นผู้กระทำความผิดนั้นมีตัวตนจริง มีเพียงชื่อสมมติเท่านั้น หรือมีตัวตน หมายถึง จากการสอบสวนมีพยานยืนยันว่ามีตัวบุคคลตามชื่อที่ถูกระบุว่าเป็นผู้กระทำความผิดแต่เป็นการแอบด้างชื่อบุคคลอื่นซึ่งมีตัวตนอยู่จริง กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นสำนวนประเภทไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด เพราะไม่สามารถยืนยันได้ว่าบุคคลที่สมมติชื่อขึ้นมาเองหรือแอบอ้างชื่อของบุคคลอื่นเป็นผู้ใด

2.2 สำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 (2)) หมายถึง สำนวนที่รู้ว่าผู้กระทำผิดเป็นผู้ใด ซึ่งแบ่งออกเป็น

(1) สำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิดแต่ยังเรียกหรือจับกุมไม่ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141)

สำนวนประเภทนี้รู้ตัวผู้กระทำผิด แต่ยังเรียกหรือจับกุมไม่ได้ สำนวนประเภทนี้ พนักงานสอบสวนจะใช้ข้อความเพื่อสื่อความหมายแทนข้อความ “รู้ตัวผู้กระทำผิดแต่ยังเรียกหรือจับกุมไม่ได้” ว่า “ผู้ต้องหาหลบหนี” ซึ่งเป็นข้อความที่สั้นกะทัดรัด คำว่า “ผู้ต้องหา” หมายถึง บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล กรณีที่จะเป็นผู้ต้องหาได้แสดงว่าจะต้องรู้ตัวผู้กระทำผิด ดังนั้นการใช้คำว่าผู้ต้องหาจึงเป็นการสื่อความหมายแทนคำว่ารู้ตัวผู้กระทำผิดได้ ส่วนข้อความที่ว่าเรียกหรือยังจับกุมไม่ได้ แสดงว่าผู้กระทำผิดหลบหนี จึงใช้คำว่าหลบหนีแทนได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้น เพื่อให้พนักงานสอบสวนใช้ข้อความที่เป็นแนวทางเดียวกัน สำหรับสำนวนประเภทนี้ ควรใช้ข้อความว่า “ผู้ต้องหาหลบหนี”

(2) สำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิดและผู้ต้องหาถูกจับได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142)

สำนวนประเภทนี้ พนักงานสอบสวนจะใช้ข้อความเพื่อสื่อความหมายแทนข้อความ “รู้ตัวผู้กระทำผิดและผู้ต้องหาถูกจับกุมได้” หลายข้อความตามลักษณะของการควบคุมผู้ต้องหา การปล่อย หรือปล่อยชั่วคราว หรือตามประเภทของผู้ต้องหา เช่น ข้อความว่า

- “ผู้ต้องหาผัดฟ้อง” หรือ ผู้ต้องหาถูกควบคุมอยู่ในอำนาจศาลแขวง แต่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยหรือปล่อยชั่วคราว
- “ผู้ต้องหาผัดฟ้องและฝากขัง” หมายถึง ผู้ต้องหาถูกควบคุมอยู่ในอำนาจศาลแขวง
- “ผู้ต้องหาเป็นเด็ก” หรือ “ผู้ต้องหาเป็นเยาวชน” หมายถึง ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมเป็นเด็กหรือเยาวชน

- “ผู้ต้องหาเป็นทหาร” หมายถึง ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมเป็นข้าราชการประจำตั้งแต่ระดับ 3 ขึ้นไป หรือผู้ต้องหาเป็นข้าราชการหรือตำรวจประจำการยศตั้งแต่ชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป

- “ผู้ต้องหาอายัด” หมายถึง ผู้ต้องหาถูกขังหรือควบคุมในคดีอื่น

- “ผู้ต้องหาปล่อยชั่วคราว” หมายถึง ผู้ต้องหาถูกควบคุมต่อมาได้รับการปล่อยให้พ้นจากการควบคุมของพนักงานสอบสวนไปชั่วคราว

- “ผู้ต้องหาไม่ถูกควบคุม” หมายถึง ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยไปจากพนักงานสอบสวน โดยไม่มีการควบคุมผู้ต้องหาไว้แต่อย่างใด

สาเหตุที่พนักงานสอบสวนใช้ข้อความดังกล่าวข้างต้นนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาผู้ตรวจสำนวน หรือพนักงานอัยการผู้พิจารณาสำนวน ทราบว่าผู้ต้องหาที่จับได้ถูกควบคุมอยู่ในอำนาจศาลใด หรือได้รับการปล่อยชั่วคราว หรือเป็นผู้ต้องหาประเภทใด เพื่อจะได้เร่งรัดการตรวจสำนวนหรือรีบพิจารณาสำนวนคดีนั้น ๆ ให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว

3. หลักทั่วไปเกี่ยวกับการทำสำนวนการสอบสวน

3.1 ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130)

3.2 ก่อนลงมือทำการสอบสวน ควรตั้งรูปคดีและประเด็นของเรื่องเสียก่อน แล้วจึงดำเนินการสอบสวนไปตามประเด็นที่ตั้งไว้โดยครบถ้วน ข้อความที่เกี่ยวกับประเด็นหรือเหตุแวดล้อมกรณีมีอย่างไรบ้าง ก็ควรถามและจดไปให้ครบถ้วน เพื่อประกอบการพิจารณาเหตุนั้น ๆ

3.3 พนักงานสอบสวนต้องย้ำพยานหรือเจ้าทุกข์ ให้นำข้อความตามที่ตนรู้เห็นจริงมาให้การเท่านั้น อย่าเอาความเข้าใจของพยานหรือที่พยานได้ยินได้ฟังมาเป็นความรู้เห็นเสียเอง ซึ่งอาจทำให้การสอบสวนผิดข้อเท็จจริงไปได้

ผู้สอบสวนต้องทำความเข้าใจกับผู้ให้ถ้อยคำแต่เริ่มแรก เพื่อป้องกันมิให้การสอบสวนบกพร่องหรือเสียหายได้ กล่าวคือ ก่อนลงมือทำการสอบสวนต้องชี้ให้ผู้ให้ถ้อยคำเข้าใจ การสอบสวนนั้นอาจจะต้องสอบถามจุกจิกมากไปบ้างก็เพราะเป็นประเด็น และเหตุผลที่จะต้องไปแสดงต่อศาลให้เข้าใจชัดแจ้งโดยปราศจากข้อสงสัย ไม่ใช่เป็นการกลั่นแกล้งผู้ให้ถ้อยคำหรือผู้หนึ่งผู้ใด

3.4 พนักงานสอบสวนต้องจดตรงกับที่พยานให้ถ้อยคำ คำใดไม่เข้าใจก็หมายเหตุไว้ในวงเล็บเพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง เช่น จำวันข้างขึ้นข้างแรมมาให้การก็ต้องจดไปตามนั้น แล้วพนักงานสอบสวนจึงเทียบวันเดือนปีตามปฏิทินในวงเล็บต่อท้าย หรือให้การเป็นการคาดคะเนเวลา พนักงานสอบสวนควรซักถามให้ชัด เพราะทราบว่าเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน การเชื่อมความในสำนวนการสอบสวนต้องให้ชัด ให้ผู้อื่นอ่านแล้วเข้าใจเรื่องดี

3.5 พนักงานสอบสวนต้องพึงระวังเรื่องการสอบสวนเกี่ยวกับเวลา บางท้องถิ่นบางฤดูกาล 19.00 น. (1 ทุ่ม) อาจจะมืดแล้ว หรือยังสว่างอยู่จนสามารถมองเห็นได้ชัดเจน ให้ปรากฏให้ชัดเจนว่าขณะนั้นท้องฟ้ายังสว่างอยู่หรือมืดจนมองไม่เห็นแล้ว

3.6 พนักงานสอบสวนต้องเป็นผู้ลงมือทำการสอบสวนด้วยตนเอง หรือมีอำนาจให้เจ้าพนักงานอื่นทำการแทน ดังต่อไปนี้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 128)

- การใดอยู่นอกเขตอำนาจ ก็ส่งประเด็นไปให้พนักงานสอบสวนซึ่งมีอำนาจทำการแทนนั้นจัดการแทนได้
- การใดเป็นสิ่งเล็กน้อยในการสอบสวนซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตน ไม่ว่าทำเองหรือจัดการตามประเด็น มีอำนาจสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำแทนได้ แต่ทั้งนี้เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่นมิได้เจาะจงให้ทำด้วยตนเอง

3.7 ให้พนักงานสอบสวน รวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจำทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131)

3.8 เอกสารซึ่งเจ้าพนักงานเป็นผู้ทำ คำร้องทุกข์ คำกล่าวโทษ ซึ่งยื่นต่อเจ้าพนักงานจักต้องเขียนด้วยน้ำหมึก หรือพิมพ์ดีด หรือพิมพ์ ถ้ามีผิดที่ใดห้ามมิให้ลบออก ให้เพียงแต่ขีดฆ่าคำผิดนั้นแล้วเขียนใหม่ เจ้าพนักงานผู้แก้ไขเช่นนั้นต้องลงนามย่อไว้ข้างกระดาษ ถ้อยคำตกเติมในเอกสารต้องลงนามย่อของเจ้าพนักงานผู้ซึ่งตกเติมกำกับไว้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 12)

3.9 การสอบสวนให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องแปลภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ หรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย ก็ให้ใช้ล่ามแปล เมื่อมีล่ามแปลคำให้การ คำพยานหรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้องล่ามต้องสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะทำ

หน้าที่โดยสุจริต จะไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปลและให้ล่ามลงลายมือชื่อในคำแปลนั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13)

3.10 ให้พนักงานสอบสวน บันทึกการสอบสวนตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันว่าด้วยการสอบสวน และให้เอาบันทึก เอกสารอื่นซึ่งได้มา รวมทั้งบันทึกและเอกสารทั้งหลายซึ่งเจ้าพนักงานผู้อื่นสอบสวนคดีเดียวกันนั้นส่งมา เอกสารที่ยื่นเป็นพยานรวมเข้าสำนวนไว้ ถ้าเป็นสิ่งของอย่างอื่นให้ทำบัญชีรายละเอียดรวมไว้ด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 139)

4. การวางแผนการทำสำนวนการสอบสวน

ก่อนทำสำนวนการสอบสวนคดีใดคดีหนึ่ง พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะต้องวางแผนการทำสำนวนเพื่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลในการสอบสวนคดีนั้น การวางแผนการทำสำนวนการสอบสวนเริ่มตั้งแต่การตั้งรูปคดีและการกำหนดประเด็น การถามปากคำ เทคนิคการรวบรวมพยานหลักฐาน ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญในการทำสำนวนการสอบสวน หากพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้มีการวางแผนเช่นนี้แล้ว จะทำให้การทำสำนวนการสอบ สวนเสร็จสิ้นรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรม

4.1 การตั้งรูปคดีและกำหนดประเด็นการสอบสวน

การตั้งรูปคดีในการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่ ข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการสอบสวนพยานบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ผู้กล่าวหา ผู้ต้องหา และพยาน การรวบรวมพยานวัตถุ พยานเอกสาร รวมตลอดถึงการดำเนินการอื่น ๆ เช่น การตรวจสถานที่เกิดเหตุ การตรวจพิสูจน์ทางวิทยาการ เป็นต้น

ข้อกฎหมาย ประกอบด้วย องค์ประกอบความผิดตามกฎหมาย แนววินิจฉัยของศาลสูง และแนววินิจฉัยของอัยการสูงสุด

ประเด็นในการสอบสวนคดีอาญา หมายความว่า สาระสำคัญที่จะต้องสอบให้ปรากฏในประเด็นข้อเท็จจริงและประเด็นข้อกฎหมาย เพื่อให้ครบองค์ประกอบความผิดตามข้อกล่าวหา โดยให้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายครบถ้วน ไม่ว่าข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นผู้ต้องหาจะยอมรับหรือปฏิเสธ หากขาดไปย่อมจะเป็นความสงสัยซึ่งศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

ประเด็นข้อเท็จจริง หมายถึง สาระสำคัญแห่งเรื่องราวอันเกี่ยวกับความผิดอาญาที่เกิดขึ้น ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องพยายามสอบสวนรวบรวมหลักฐานให้แระติดประต่อและเชื่อมโยงกันอย่างไม่ขาดสาย เพื่อให้ได้ทราบว่ามีเรื่องราวอันเกี่ยวกับความผิดอาญานั้นอย่างไรบ้าง ข้อเท็จจริงเช่นว่านี้ จะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการสอบสวนและปรากฏใน

สำนวน มิใช่หยิบยกขึ้นมาเอง เว้นแต่เป็นกรณีที่สันนิษฐานตามเหตุแห่งพยานหลักฐานนั้น ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

(1) ประเด็นสำคัญหรือประเด็นโดยตรง ได้แก่ ข้อเท็จจริงที่เป็นเนื้อหาแห่งคดีอาญาที่เกิดขึ้น ซึ่งถ้าพนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมพยานหลักฐานเช่นนั้นได้แล้ว จะเป็นหลักฐานบ่งชี้หรือพิสูจน์ได้ว่า คดีอาญานั้นได้เกิดขึ้นจริง และผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดคดีนั้น

(2) ประเด็นข้อเท็จจริงเชื่อมโยงแวดล้อมกรณี ได้แก่ ขัดเท็จจริงอันเกี่ยวพันเชื่อมโยงกัน ซึ่งอาจชี้ให้เห็นได้โดยตรงหรือโดยปริยายว่า ข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรงซึ่งจะต้องพิสูจน์นั้นได้เกิดมีขึ้นหรือมิได้เกิดขึ้น

ประเด็นข้อกฎหมายในการสอบสวนคดีอาญาทั่วไปนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องรอบรู้เกี่ยวกับตัวบทกฎหมายอย่างดีพอ จึงจะสามารถแยกองค์ประกอบความผิดได้ถูกต้องว่า จะต้องมีองค์ประกอบอย่างไรบ้าง และจะต้องสอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงครบตามองค์ประกอบของความผิดนั้น แต่ในการสอบสวนคดีอาญานั้น การรู้องค์ประกอบความผิดอย่างเดียวก็ยังไม่เป็นการเพียงพอ เพราะในบางเรื่องอาจจะมีคำพิพากษาของศาลสูง หรือแนววินิจฉัยของอัยการสูงสุดชี้ขาดไว้ จำเป็นต้องพยายามศึกษาทำความเข้าใจเพื่อจะได้สอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงพอที่จะชี้หรือยกเป็นปัญหาข้อกฎหายได้ด้วย

ดังนั้น ประเด็นในการสอบสวนคดีอาญาสำหรับประเด็นข้อกฎหมายจึงอาจมีได้ ดังนี้

(1) องค์ประกอบความผิดตามกฎหมาย พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า คดีอาญาเรื่องที่สอบสวนนั้นเป็นความผิดฐานใด และผิดกฎหมายมาตราใด ความผิดนั้นมีองค์ประกอบอย่างไร พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนให้ปรากฏข้อเท็จจริงตามองค์ประกอบความผิดนั้น

(2) แนววินิจฉัยของศาลสูง คดีอาญาเป็นจำนวนมากที่ได้มีการฟ้องร้องเป็นคดีขึ้นสู่ศาลฎีกา และต่อมาศาลฎีกาได้วินิจฉัยชี้ขาดในปัญหาข้อกฎหมายไว้แล้ว พนักงานสอบสวนพนักงานอัยการ หรือ ศาล ย่อมถือปฏิบัติตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกานั้นจนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยเป็นอย่างอื่น ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงต้องศึกษาแนวคำพิพากษาฎีกาใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพราะในคดีบางเรื่องจะสอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบความผิดอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ต้องอาศัยแนวคำพิพากษาศาลฎีกาอีกส่วนหนึ่งด้วย

(3) แนววินิจฉัยของอัยการสูงสุด ในคดีอาญาบางเรื่องเมื่อพนักงานสอบสวนส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณาแล้วอาจมีความเห็นแย้งกัน จนในที่สุดอัยการสูงสุดชี้ขาดให้ฟ้องหรือไม่ฟ้อง ถึงแม้จะไม่ถือว่าเด็ดขาดดุจคำพิพากษาศาลฎีกา แต่ก็เป็นผลให้คดีอาญาที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนไปนั้นสิ้นสุดโดยการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องตามกฎหมายได้ การสอบสวนคดีอาญาบางเรื่องจึงต้องอาศัยแนววินิจฉัยของอัยการสูงสุด ทำนองเดียวกับอาศัยคำพิพากษาศาลฎีกา

4.2 การถามปากคำ

เป็นส่วนหนึ่งของการทำสำนวนการสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนใช้หลักการถามปากคำเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงจากผู้กล่าวหา ผู้ต้องหา และพยาน ผลที่ได้จากการถามปากคำ จะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาสำหรับการตั้งรูปคดี และการบันทึกคำให้การในการสอบสวนคดีอาญา การถามปากคำผู้กล่าวหา กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องถามอย่างใดบ้าง จึงเป็นหน้าที่พนักงานสอบสวนที่จะต้องพิจารณาในการสอบถามคำให้การของเขา ที่อาจเป็นประโยชน์หรือก่อให้เกิดประโยชน์แก่คดี การถามปากคำผู้กล่าวหาจะให้เป็นปฏิญาณหรือสาบานตามลัทธิศาสนา ของเขาก่อนก็ได้ ถ้าเขาไม่ยอมก็หมายเหตุไว้

การถามปากคำผู้ต้องหา สำหรับผู้ต้องหานั้นจะให้สาบานตนหรือปฏิญาณไม่ได้ เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งมาก หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรืออยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงานแล้ว กฎหมายบังคับให้ถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บังคับ อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด บิดามารดา และแจ้งข้อหาให้ทราบ และต้องบอกให้ทราบก่อนด้วยว่าถ้อยคำผู้กล่าวหานั้นอาจใช้เป็นพยาน หลักฐานยันตัวเขาในการพิจารณาชั้นศาลได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าไม่เต็มใจให้การก็ให้บันทึกไว้ และการถามปากคำผู้ต้องหานี้ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวงหรือขู่เข็ญ หรือให้สัญญากับผู้จ้องหา เพื่อจูงใจให้เขาให้การใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหานั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134, 135)

การถามปากคำพยาน จะให้พยานปฏิญาณหรือสาบานตามลัทธิศาสนาของเขาก่อนก็ได้ ถ้าเขาไม่ยอมก็หมายเหตุไว้ การสอบสวนพยานนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนให้ได้ความจริงมาประกอบในการฟ้องร้องผู้กระทำผิดต่อศาล ฉะนั้น ถ้าคดีใดปรากฏด้วยประการใด ๆ เพื่อประกอบสำนวนคดีนั้น ๆ ก็ต้องจัดการสอบสวนให้ครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อประสงค์ที่จะให้วินิจฉัยความจริงแห่งคดี และเพื่อนำสืบให้ศาลเชื่อถือข้อเท็จจริงโดยปราศจากข้อสงสัย

4.3 เทคนิคการรวบรวมพยานหลักฐาน

เป็นวิธีการที่จะให้การทำสำนวนการสอบสวนเสร็จสิ้นโดยเร็ว และมีพยานหลักฐานเพื่อยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหา เช่น การจัดลำดับความสำคัญของพยานบุคคลที่จะทำการสอบสวน โดยพิจารณาว่าพยานที่จะสอบสวนนั้นเป็นพยานประเภทใด ถ้าเป็นพยานที่รู้เห็นหรือยืนยันการกระทำความผิดของผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ การชี้ตัว การชี้รูปผู้ต้องหา การกับผู้ต้องหาเป็นพยาน การใช้สุนัขดมกลิ่น และการใช้วิทยาการตำรวจ เป็นต้น

4.4 การจัดลำดับความสำคัญในการทำสำนวนการสอบสวน

พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาประเภทของสำนวนการสอบสวน เช่น สำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิดและผู้ต้องหาถูกควบคุม ต้องรีบทำก่อนสำนวนไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิด ขณะเดียวกันสำนวนประเภทรู้ตัวผู้กระทำผิดและผู้ต้องหาถูกควบคุม จะต้องพิจารณาอีกว่าผู้ต้องหาถูกควบคุมอยู่ในอำนาจศาลใด เพราะเกี่ยวกับระยะเวลาการควบคุมผู้ต้องหา เช่น สำนวนคดีที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมอยู่อำนาจศาลแขวง จะต้องรีบทำก่อนสำนวนคดีที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมอยู่ในอำนาจศาลอาญาหรือศาลจังหวัด เป็นต้น

4.5 เอกสารประกอบสำนวนการสอบสวน

การรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายอื่น ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาในคดีอาญานั้น พนักงานสอบสวนจะรวบรวมไว้เป็นเอกสารในรูปของสำนวนการสอบสวน ในแต่ละสำนวนจะมีเอกสารประกอบสำนวนการสอบสวนจำนวนมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีนั้น ๆ

เอกสารประกอบสำนวนการสอบสวนจะประกอบด้วย รายงานการสอบสวน บันทึกคำให้การของบุคคลทุกฐานะ เอกสารบันทึกต่าง ๆ เช่น พยานเอกสาร บัญชีทรัพย์ต่าง ๆ บันทึกพนักงานสอบสวน เอกสารซึ่งทำขึ้นเพื่อแสดงสถานที่เกิดเหตุ เอกสารที่ทำขึ้นเพื่อแสดงถึงพยานเอกสารและวัตถุพยาน เอกสารที่แสดงถึงการปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ต้องหา เอกสารที่เกี่ยวกับพยานบุคคล สำเนาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคดี บันทึกอื่น ๆ ที่พนักงานสอบสวนได้ทำขึ้นเกี่ยวกับสำนวน เช่น บันทึกการตกลงค่าเสียหาย หนังสือหรือบันทึกที่ติดต่อ โต้ตอบสอบถาม ระหว่างพนักงานสอบสวนกับหน่วยงานต่าง ๆ สำเนารายงานหรือเอกสารต่าง ๆ ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เอกสารที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งอำนาจการสอบสวน เอกสารที่เกี่ยวกับการดำเนินการกับผู้ต้องหาหลังจากจับกุม การตรวจสอบประวัติและพิมพ์มือผู้ต้องหา พิมพ์มือผู้ตายและบัญชีสำนวนการสอบสวน

7. แนวคิดเกี่ยวกับพนักงานสอบสวน

7.1 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) ให้คำนิยามไว้ว่า พนักงาน สอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวน และมาตรา 211 ได้บัญญัติไว้ว่า พนักงานสอบสวนนั้นมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่าแม้จะเป็นเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจสอบสวนคดี ไม่มีหน้าที่ทำการสอบสวนไปทำการสอบสวนก็ไม่ถือว่าผู้นั้นเป็นพนักงานสอบสวน ฉะนั้น ต้องมีทั้งอำนาจ และหน้าที่ทั้งสองประการ ผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวนตามที่กฎหมายกำหนด

(1) ความผิดในราชอาณาจักร

- จังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ร้อยตรี หรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป
- กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป
- พนักงานสอบสวนสังกัดกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง มีเขตอำนาจรับผิดชอบ และเขตพื้นที่การปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกำหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดคดีอาญาทั้งหลาย ส่วนจะมีอำนาจสอบ สวนคดีใดบ้าง และเขตพื้นที่รับผิดชอบเพียงใด ต้องเป็นไปตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เช่น พนักงานสอบสวน กองปราบปราม ตำรวจทางหลวง ตำรวจรถไฟ เป็นต้น
- พนักงานสอบสวนกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง กองทะเบียนคนต่างด้าวและภาษีอากร มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนความผิดอาญาอันอยู่ในอำนาจหน้าที่แล้วแต่กรณีภายใต้เขตอำนาจและเขตพื้นที่ของหน่วยงานนั้น ๆ ตามที่ระเบียบ คำสั่ง ข้อบังคับ กำหนดไว้

(2) ความรับผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทย ได้กระทำนอกราชอาณาจักรไทย อธิบดีกรมอัยการ หรือผู้รักษาการแทน (ไม่ใช่เป็นผู้ทำการแทน) เป็นพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบ หรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานสอบสวนคนใดก็ได้

(3) พนักงานสอบสวนตามกฎหมายอื่น เมื่อกฎหมายใดกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้ใดมีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนความผิดอาญาใดแล้ว ก็ย่อมเป็นพนักงานสอบสวนเช่นกัน พนักงานสอบสวนตามกฎหมายอื่น เช่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย

นายทหารพระธรรมนูญ เจ้าหน้าที่ทหารเรือ ตามพระราชบัญญัติให้อำนาจทหารหรือปราบปรามการกระทำผิดบางอย่างและทางทะเล พ.ศ. 2490 เป็นต้น

7.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสอบสวน

การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่น ๆ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความคิดที่กล่าวหาเพื่อจะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด เพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ (ป.วิ.อ.ม.2 (1)) รวมตลอดถึงการสอบสวนการตายอันเป็นผลจากการกระทำผิดอาญา ในกรณีการชันสูตรพลิกศพ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนสามัญ (ป.วิ.อ. ม.129) เมื่อปรากฏแน่ชัด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตามผิดธรรมชาติ หรือตายระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ให้มีการชันสูตร พลิกศพ เว้นการตายโดยประหารชีวิตตามกฎหมาย ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ดังนี้

(1) การสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมาย ก็ต่อเมื่อการนั้นได้ทำลงไปโดยพนักงานสอบสวน (ป.วิ.อ. ม.266) และพนักงานสอบสวนจะต้องมีเขตอำนาจที่จะสอบสวนคดีนั้นได้ ตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อ. ม.18-21 การสอบสวนใดมิได้เป็นไปตามนัยที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นการไม่ชอบ และอาจถือว่าไม่ได้มีการสอบสวนมาแล้ว แต่อย่างใดทั้งสิ้น

(2) การสอบสวนถือเป็นเงื่อนไขสำคัญ ในการยื่นฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการต้องเป็นไปตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 99/2481 และ 5033/2489 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ว่า ถ้ายังไม่มีการสอบสวน ผู้ต้องหาก็ยังฟ้องไม่ได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่าบุคคลเหล่านี้ มีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาล หรือพนักงานอัยการ และผู้เสียหาย มาตรา 162 บัญญัติว่า ถ้าฟ้องผู้ต้องหาตามกฎหมายต่อศาลแล้วให้ศาลจัดการต่อ คดีราษฎรเป็นโจทย์ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการเป็นโจทย์ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยในข้อหาอย่างเดียวกันแล้ว ให้จัดการตามมาตรา 2 (2) ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเป็นสมควรจะส่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อน ก็ได้ กรณีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

(3) การสอบสวนเป็นการให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปฏิบัติหน้าที่ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กระทำต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยตรงหลายประการ อาทิ มีอำนาจ

ตรวจตัวผู้ต้องหา การค้นพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด การจับ และการควบคุมผู้ต้องหา ฯลฯ ฉะนั้นพนักงานสอบสวนจึงจำเป็นต้องกระทำการใด ๆ ให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (Justice Under Law) และข้อจำกัดโดยกฎหมาย (Legal Restriction)

พนักงานสอบสวน หน้าที่ความรับผิดชอบ พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (8) ให้ความหมายว่าหมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน ความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน (ชัชวาล สุขสมจิตร์, 2529, น. 2-8)

(1) การรับแจ้งความเป็นความรับผิดชอบ ในเบื้องต้นของพนักงานสอบสวนเกิดขึ้นเมื่อมีผู้เสียหายหรือผู้รับมอบอำนาจ หรือผู้หนึ่งผู้ใดมาแจ้งความไม่ว่าจะโดยวิธีใด ๆ จะต้องรับแจ้งไว้ทุกเรื่อง และดำเนินการในทางรักษาความสงบเรียบร้อยให้ได้ นอกเหนือจากการเป็นพนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่สอบสวนคดีอาญาตามกฎหมาย ซึ่งเป็นกรณีที่จะต้องรับคำร้องทุกข์และทำการสอบสวนตามระเบียบและกฎหมายต่อไป

(2) การสืบสวนจับกุม เป็นความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนในการสืบหาตัวคนร้าย และทำการจับกุมเป็นการปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการสอบสวนคดีอาญา พ.ศ. 2523 และตามกฎหมายซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไว้ให้พนักงานสอบสวนติดตามจับกุมตัวคนร้ายได้ เช่น ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ แล้วชี้จับกุมหรือ กรณีความผิดซึ่งหน้าซึ่งก็ต้องทำการจับกุมทันที

(3) การควบคุมเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของพนักงานสอบสวน เกิดขึ้นหลังจากมีการจับกุม หรือได้ตัวผู้ต้องหาซึ่งการควบคุมนี้มีขอบเขต ระยะเวลา วิธีการตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย ซึ่ง การควบคุมในขั้นสอบสวนจะเริ่มตั้งแต่แจ้งข้อหาและลงประจำวันควบคุมตัวที่สถานีตำรวจจะสิ้นสุดเมื่อผู้ต้องหาตายหรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว หรือพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้อง ในการควบคุมนี้พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้ผู้ต้องหาทราบด้วยว่ามีสิทธิ์พบ และปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายความสองต่อสองได้รับการเยี่ยมตามสมควร และได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

(4) การปล่อยตัวชั่วคราว เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นต่อจากการควบคุมเป็นสิทธิของประชาชนตามกฎหมาย และเป็นบริการที่จะต้องมอบให้แก่ประชาชนด้วยความสะดวกและรวดเร็ว ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องอธิบายและมีความเห็นวินิจฉัยการปล่อยตัวชั่วคราว และแจ้งให้ผู้ร้องขอทราบภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งหากอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวไปแล้ว ก็ยังคงสามารถทำการ

สอบสวนต่อไปได้ ซึ่งเมื่อสอบสวนเสร็จก็จะให้นายประกันส่งตัวต่อพนักงานสอบสวน เพื่อนำส่งพนักงานอัยการต่อไป

(5) การสอบสวนเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่งของพนักงานสอบสวนเพราะเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ทำเป็นรูปสำนวนการสอบสวน เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดยิ่งในทางปฏิบัติควรตั้งรูปคดี และประเด็นของเรื่องก่อน แล้วทำการสอบสวนไปตามประเด็นในการนี้ กฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนไว้หลายประการ และต้องกระทำโดยความละเอียด รอบคอบ รัดกุม รวดเร็ว และมีคุณธรรม มีใจเป็นกลาง ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม

(6) การปฏิบัติอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน เป็นการปฏิบัติเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น ได้แก่ การค้น การออกหมายเรียก การชันสูตรพลิกศพ การบอกตำหนิรูปพรรณ การพิมพ์มือ รวมตลอดถึงการเปรียบเทียบปรับคดีอาญาการปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย การติดต่อกันหน่วยงานราชการต่าง ๆ

(7) การสรุปสำนวนและเสนอผู้บังคับบัญชา หลังจากที่พนักงานสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ และดำเนินการทั้งหลาย อันเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเรียบร้อยแล้ว ก็จะสรุปสำนวนเป็นความเห็นของพนักงานสอบสวนสั่งฟ้องสั่งไม่ฟ้อง หรืองดการสอบสวนตามหลักเกณฑ์แล้ว เสนอสำนวนต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งคดี โดยถือความเห็นของผู้มีอำนาจสั่งคดี เป็นความเห็นที่แท้จริง ก่อนส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณา ซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องคอยติดตามสำนวนให้เสร็จโดยเร็ว

(8) การส่งสำนวนให้พนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการสอบสวน ทำการสอบสวนเสร็จสิ้น และผู้บังคับบัญชามีความเห็นทางคดีเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณาทุกกรณีไป ไม่ว่าจะมีความเห็นทางคดีอย่างไร โดยเฉพาะหากเป็นความเห็นส่งฟ้องจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนเพื่อส่งตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ เว้นแต่ผู้ต้องหานั้นถูกขังอยู่แล้ว เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องคอยติดต่อกับพนักงานอัยการเพื่อจะได้ทราบหากมีข้อบกพร่อง และจำเป็นต้องชี้แจงหรือดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม เพื่อให้สะดวกและเกิดผลดีแก่คดี หากกรณีงดการสอบสวนก็จะต้องเก็บรักษาสำนวนเพิ่มเติม เพื่อให้สะดวกและเกิดผลดีแก่คดี หากกรณีงดการสอบสวนก็จะต้องเก็บรักษาสำนวนไว้จนกว่าจะจับผู้ต้องหาได้ หรือหมดอายุความหรือออกหมายจับ หรือถ้าอัยการสั่งไม่ฟ้องก็จะต้องติดต่อแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์และผู้ต้องหาทราบคำสั่งดังกล่าว

(9) การสอบสวนเพิ่มเติม ตามคำสั่งของพนักงานอัยการเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องดำเนินตามคำสั่งของพนักงานอัยการโดยเร็ว และครบถ้วนตามประเด็นที่อัยการสั่ง

(10) การติดตามพยานไปเบิกความในศาล เมื่อพนักงานอัยการมีความเห็นสั่งฟ้องและยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้วมีความจำเป็นต้องสืบพยาน เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต้องคอยติดตามและนำพยานเข้าสืบต่อศาลให้ได้ โดยมีหน้าที่คอยสอดส่องดูแลพยานอยู่เสมอ เพราะหากศาลยกฟ้องเพราะเหตุขาดพยานหลักฐานไม่สามารถนำพยานเบิกความได้ พนักงานสอบสวนก็จะมีความผิดตามที่ระบุไว้ในระเบียบของตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี

ความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนเริ่มตั้งแต่รับแจ้งความ จนกระทั่งคดีขึ้นสู่ศาลโดยการนำพยานไปเบิกความในศาล ที่กล่าวมาทั้งหมด บางครั้งพนักงานสอบสวนจะต้องรับผิดชอบพร้อม ๆ กันหลายคดี บางครั้งบางคนสอบสวนก็ยังต้องมีหน้าที่อื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการสอบสวนดังกล่าวนี้ปฏิบัติอีก เช่น การออกตรวจท้องที่การตั้งจุดตรวจค้นการระดมงานพิเศษ ทำให้งานของพนักงานสอบสวนมีความกว้างขวาง และมากมายกว่างานหน้าที่อื่น และยังเป็นงานที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งอีกมากมาย จึงมีโอกาสที่จะบกพร่องได้ง่าย ดังนั้น ในการปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวนจึงต้องเป็นผู้ที่พร้อมด้วยกำลังกายและปัญญาอย่างมาก ต้องเป็นผู้ที่หมั่นศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวกับตัวกฎหมาย ระเบียบคำสั่ง ข้อบังคับ ตลอดจนแนวทางคำพิพากษา ฎีกา และความเห็นของพนักงานอัยการอีกด้วย โดยเฉพาะจะต้องมีความขยันหมั่นเพียร เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นภาระในการปฏิบัติหน้าที่อย่างยิ่ง

8. แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ

8.1 วิวัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ

โกวิท วงศ์สุรวัตน์ (2543, น. 128) ได้กล่าวถึงการวิวัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศจากอารยธรรมโลกในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตได้ 3 ยุค โดยมีการดำรงอยู่ถึงจุดสูงสุดและเสื่อมถอยตามกาลเวลา แม้มีอารยธรรมยุคใหม่เคลื่อนที่เข้ามาทดแทนสืบเนื่องกันไปอาจมีรูปและอิทธิกำหนดการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่แตกต่างกันไป มีลักษณะดังนี้

(1) สังคมยุคเกษตรกรรม ก่อตัวเมื่อประมาณ 8,000 ปีก่อนคริสตกาล เมื่อมีการปฏิรูประบบเกษตรกรรม รูปแบบการดำรงชีวิตด้วยผลผลิตทางการเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ เป็นอารยธรรมทางการเกษตร มีชนชั้น เจ้านาย ขุนนาง กษัตริย์และผู้ใต้ปกครอง

(2) สังคมยุคอุตสาหกรรม ก่อตัวเมื่อปี ค.ศ. 1650-1750 ในอังกฤษ เมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ปี ค.ศ. 1760 ใช้เครื่องจักรไอน้ำในการผลิตก่อให้เกิดเมืองใหญ่ ระบบการผลิตมวลรวมของขนาดใหญ่ สังคมเกษตรกรรมหดตัวลง แรงงานเคลื่อนย้ายจากภาคเกษตรเข้าสู่อาชีพรับจ้างทำงานในโรงงาน ในสังคมเกิดอุดมการณ์เสรีนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ ขณะที่ขนาดของครอบครัวเล็กลงและมีการแพร่ขยายของลัทธิอาณานิคมไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

(3) สังคมยุคสารสนเทศ เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1955 ในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อมีคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ ที่มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้นแต่เล็กลง คอมพิวเตอร์จึงมีบทบาทในสังคมทุกด้านในการทำงาน ครอบครัว เครือข่ายธนาคาร ร้านค้า มีเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร อินเตอร์เน็ทไร้พรมแดน การคมนาคมเครื่องบินไอพ่นเดินทางรอบโลกได้อย่างรวดเร็วและบรรทุกคนได้จำนวนมาก เกิดระบบสังคมที่มีการเลียนแบบทางวัฒนธรรม มีการแข่งขันระดับโลก นอกจากนี้ปัจจัยทางนามธรรม เช่น ข่าวสาร ความรู้ วัฒนธรรม มีความสำคัญเพิ่มขึ้น

8.2 ข้อมูลและสารสนเทศ

ปัจจุบันโลกได้วิวัฒนาการเข้า “สู่ยุคสารสนเทศ” (Information Technology) อย่างเต็มตัว การเพิ่มจำนวนของข้อมูลข่าวสารจนเกิดภาวการณ์ตื่นตัวทางข้อมูลข่าวสาร หรือเรียกว่า information Explosion ทำให้มนุษย์ต้องหันมาพึงเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมาก ดังนั้น เพื่อความเข้าใจเบื้องต้นควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “ข้อมูล” (Data) และ “สารสนเทศ” (information) รวมถึงความแตกต่างของคำทั้งสองคำ ดังนี้ (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542, น. 2)

ข้อมูล คือ ข้อความที่ถูกเก็บรวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ความเป็นไปของเหตุการณ์ หรือสภาพการณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้น หรือสิ่งที่ปรากฏขึ้น และข้อมูลจะคงสภาพความเป็นข้อมูลนั้น จะยังไม่มีความหมายไม่ว่าจะนำไปใช้หรือไม่ได้ใช้ก็ตาม

สารสนเทศ คือ ข้อความรู้หรือผลลัทธ์ที่ได้จากการประมวลผลจากข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกจัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบและเกี่ยวข้องในเรื่องนั้น จนได้เป็นความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ประกอบการทำงาน หรือสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารได้

การประมวลผลข้อมูล หมายถึง วิธีการที่จะใช้ในการจัดการกับข้อมูลหรือการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดผลลัพธ์ตามรูปแบบที่ผู้ใช้ต้องการ มีรูปแบบที่เหมาะสมและสมบูรณ์ในการที่จะนำไปใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ

"ข้อมูล" และ "สารสนเทศ" มีความแตกต่างอย่างชัดเจน "ข้อมูล" จะคงสภาพความเป็นข้อมูลอยู่เสมอ ส่วน "สารสนเทศ" เป็นข้อความรู้ที่ประมวลได้จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องออกมาเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้นั้น ๆ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2

ข้อมูลและสารสนเทศ

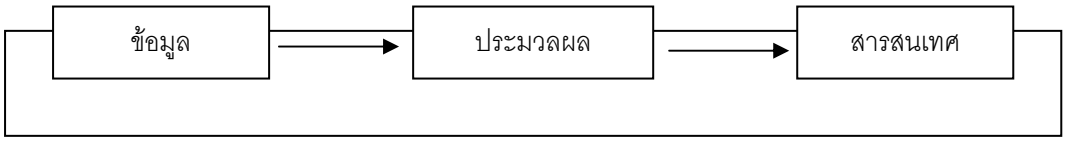

ที่มา: ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทร์ และ ไพบูลย์ เกียรติโกมล, 2545, น. 40

คุณสมบัติของข้อมูล

ระบบสารสนเทศ จะต้องมีข้อมูลที่มีความถูกต้องและมีคุณภาพเพียงพอไว้ในระบบเพื่อรอการเรียกกลับมาประมวลผลให้ได้สารสนเทศตามที่ต้องการ ข้อมูลที่มีคุณภาพควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทร์ และ ไพบูลย์ เกียรติโกมล, 2545, น. 41)

(1) ถูกต้อง ข้อมูลที่ดีจะต้องมีความถูกต้องและปราศจากความคลาดเคลื่อน โดยที่ความถูกต้องจะช่วยส่งเสริม ให้สารสนเทศที่ได้มาเกิดความน่าเชื่อถือมากขึ้น แต่ถ้าข้อมูลที่ป้อนเข้าไปในระบบสารสนเทศ เกิดความผิดพลาดหรือข้อบกพร่อง อาจจะส่งผลให้สารสนเทศที่ได้มีความผิดพลาด หรือไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์

(2) ทันเวลา ข้อมูลจะต้องทันต่อเหตุการณ์และไม่ล้าสมัย ข้อมูลทำให้สารสนเทศที่ได้มีประโยชน์ต่อผู้ใช้น้อยลง หรือไม่เป็นประโยชน์ต่อการใช้งานเลย แต่ความทันต่อเวลา จะมีความสำคัญต่อผู้ใช้มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับประเภทของธุรกิจหรือปัญหาขององค์กร

(3) สอดคล้องกับงาน สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารต้องได้มาจากการประมวลผลของข้อมูลที่มีสาระตรงกัน หรือสัมพันธ์กับปัญหาของงาน ข้อมูลที่ไม่มีความสัมพันธ์กับงานถึงแม้จะเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้อง เชื่อถือได้ และทันต่อเหตุการณ์ แต่ก็จัดว่าไม่มีคุณภาพเนื่องจากไม่สามารถนำไปประกอบการตัดสินใจหรือไม่สอดคล้องกับความต้องการของงาน

(4) สามารถตรวจสอบได้ ข้อมูลบางประเภทอาจมาจากแหล่งข้อมูลที่ซับซ้อนและหลากหลายทั้งจากภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งผู้ใช้ต้องทำการตรวจสอบความถูกต้อง และ

ความน่าเชื่อถือได้ของสารสนเทศก่อนการนำมาใช้งาน มิเช่นนั้นอาจก่อให้เกิดผลเสียขึ้นกับองค์การ เช่น ข้อมูลลวง ข้อมูลที่เบี่ยงเบน และข้อมูลที่ขาดความสมบูรณ์ เป็นต้น

"ข้อมูล" และ "สารสนเทศ" นับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะ "สารสนเทศ" นั้น สามารถนำไปใช้ในการบริหารงานด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น

(1) ด้านการวางแผน การนำสารสนเทศไปใช้ในการจัดองค์การ บริหารงานบุคคล และการจัดการด้านงบประมาณ

(2) ด้านการตัดสินใจ การนำสารสนเทศไปใช้ในการเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาสารสนเทศที่ดีจะต้องมีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่ช่วยสนับสนุนในการตัดสินใจของผู้บริหารได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(3) ด้านการดำเนินงาน การนำสารสนเทศไปใช้จะช่วยผู้บริหารในด้านการควบคุม ติดตามและประเมินผล ทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามกฎระเบียบ วัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ

8.3 ความหมายของเทคโนโลยีสารเทศ

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันท์ และ ไพบูลย์ เกียรติโกมล (2545, น. 13) ได้อธิบายความหมายของ "เทคโนโลยีสารสนเทศ" หมายถึง เทคโนโลยีประกอบด้วยระบบการจัดเก็บ และประมวลผลข้อมูลระบบสื่อโทรคมนาคม และอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติงานด้านสารสนเทศที่มีการวางแผนจัดการและใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ

สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (2542, น. 4) ได้ให้ความหมายของ "เทคโนโลยีสารสนเทศ" คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดเก็บความรู้ การส่งผ่านและการสื่อสารสนเทศ การเข้าถึงสารสนเทศ รวมไปถึงอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติงาน ความต้องการสารสนเทศ การวางแผน การจัดการและการใช้แรงงานด้านสารสนเทศร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

8.4. องค์ประกอบของเทคโนโลยีสารสนเทศ

เทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วยเทคโนโลยีที่สำคัญ 2 สาขา คือ ดังนี้

(1) **เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์**

เป็นระบบอุปกรณ์การประมวลผล เพื่อให้ได้สารสนเทศตามที่ต้องการอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือก การจัดหา การวิเคราะห์เนื้อหา หรือการค้นคืนสารสนเทศ ซึ่งกระบวนการจัดการหรือจัดทำระบบสารเทศที่สามารถผลิตสารสนเทศให้สนองความต้องการของผู้ใช้ จึงมีความจำต้องนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดความคล่องตัว ประกอบด้วยกรรมวิธี 4 ประการคือ หน่วยรับข้อมูลหน่วยประมวลผลกลาง หน่วยความจำ และการแสดงผล ซึ่งต้องอาศัยเทคโนโลยีด้านฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ อุปกรณ์สำหรับข้อมูลและแสดงผล

(2) **เทคโนโลยีโทรคมนาคม**

การนำระบบสื่อสารโทรคมนาคม มาสนับสนุนเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เนื่องจากในโลกปัจจุบัน คือโลกแห่งการสื่อสารโทรคมนาคม โครงสร้างของสังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงข้อมูล ข่าวสารที่เกิดขึ้นสามารถนำมาส่งกระจายให้ได้รับทราบ ในระยะเวลาที่รวดเร็วถูกต้องแม่นยำตามสมรรถนะและศักยภาพของอุปกรณ์เทคโนโลยี ที่ได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง ตามสามารถนำมาใช้ประโยชน์แก่องค์กรได้อย่างหลากหลายรวดเร็วมีประสิทธิภาพ เป็นความท้าทายแก่ผู้บริหารเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ในการบริหารงาน ตั้งแต่การปฏิบัติงานประจำวัน การวางแผน การกำหนดกลยุทธ์ โดยที่เทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม จะให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์ วิทยุสื่อสาร โทรเลข เครื่องส่งสัญญาณ ไมโครเวฟ สายใยแก้นำแสง เป็นต้น

เทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม ช่วยให้ระบบงานของคอมพิวเตอร์มีศักยภาพสูงขึ้น โดยขยายตัวจากการจัดเก็บ การประมวลผล และการนำเสนอข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ ซึ่งยังมีข้อจำกัดในการกระจายและรับ–ส่งข้อมูล ระบบคอมพิวเตอร์ถูกนำมาใช้ประกอบในระบบสื่อสารข้อมูลในระบบเครือข่าย มีการต่อเชื่อมระหว่างบุคคลและองค์การเข้าด้วยกัน ดังนี้

(3) **ระบบเครือข่าย**

ระบบเครือข่าย (Networking system) เป็นระบบสื่อสารที่เชื่อมโยงคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่สองระบบเข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถร่วมกันทำกิจกรรมด้านสื่อสารข้อมูลสารสนเทศระหว่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้เทคโนโลยีระบบเครือข่ายยังสร้างเอกภาพความถูกต้อง ความทันสมัย และความปลอดภัยของข้อมูล เพื่อให้ผู้ใช้ระบบเครือข่ายสามารถใช้สารสนเทศที่มีคุณภาพร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์การ ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์มีส่วน ประกอบที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทร์ และ ไพบูลย์ เกียรติโกมล, 2545, น. 23-25)

1. คอมพิวเตอร์ (Computer) เป็นเครื่องมือที่กระทำการเก็บรวบรวม จัดรูปแบบ และประมวลผลข้อมูลในปริมาณมาก

2. สถานี (Terminal) เป็นอุปกรณ์ที่ทำหน้าที่รับ-ส่งข้อมูลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

3. ช่องทางการติดต่อสื่อสาร (Communication Channels) เป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารระหว่างอุปกรณ์รับ-ส่งข้อมูล ที่อยู่ในระบบเครือข่ายส่งผ่านกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. อุปกรณ์สนับสนุนการติดต่อสื่อสาร (Communication Processor) เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยสนับสนุนให้การรับและส่งข้อมูลดำเนินไปอย่างราบรื่น

5. ชุดคำสั่งสำหรับการติดต่อสื่อสาร (Communication Software) เป็นชุดคำสั่งที่พัฒนาขึ้นสำหรับควบคุมการนำข้อมูลเข้า–ออกและอื่น ๆ ของระบบเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

ชนิดของระบบเครือข่าย

ปัจจุบันองค์การทั้งภาคราชการและเอกชน ต่างติดตั้งระบบเครือข่ายสื่อสาร เพื่อเชื่อมโยงและใช้สารสนเทศร่วมกัน มีทั้งภายในและภายนอกองค์การ ซึ่งเราสามารถจำแนกระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ตามระยะห่างและการเชื่อมโยงอุปกรณ์ออกเป็น 4 ประเภท ต่อไปนี้

1. ระบบเครือข่ายเฉพาะพื้นที่ (Local Area Network; LAN) เป็นระบบเครือข่ายที่ใช้เชื่อมโยงคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในระยะใกล้เข้าด้วยกัน โดยมีคอมพิวเตอร์ส่วนกลางตั้งอยู่ที่แห่งหนึ่ง และมีสถานีทำงานกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ปัจจุบันระบบ LAN เป็นที่ยอมรับและนิยมนำมาใช้งานในหลายองค์การ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานสามารถใช้สารสนเทศร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีต้นทุนการดำเนินงานที่ไม่สูงนัก

2. ระบบเครือข่ายเฉพาะเขตเมือง (Metropolitan Area Network; MAN) เป็นระบบเครือข่ายที่ต่อเชื่อมและครอบคลุมพื้นที่กว้างพอสมควร เช่น รอบเมืองหรือรอบจังหวัด การติดต่อสื่อสารมักใช้สายใยแก้วนำแสง ลวดทองแดง วิทยุ และโทรศัพท์ มาเป็นสื่อกลางสำหรับอุปกรณ์รับส่งข้อมูล ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และต้นทุนการดำเนินงาน

3. ระบบเครือข่ายคลอบคลุมพื้นที่ (Wide Area Network; WAN) เป็นระบบเครือข่ายสื่อสารที่คลอบคลุมพื้นที่มากกว่าระบบเครือข่ายเฉพาะเขตเมือง ระบบ WAN เหมาะกับการดำเนินงานคลอบคลุมหลายพื้นที่ โดยใช้คลื่นไมโครเวฟ และดาวเทียมเข้าช่วย เพื่อให้การสื่อสารข้อมูล มีประสิทธิภาพ

4. ระบบเครือข่ายระหว่างประเทศ (International Network) เป็นระบบเครือข่ายสื่อสารที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศ โดยใช้สายเคเบิลหรือดาวเทียมเป็นช่องทางการสื่อสารข้อมูล ซึ่งช่วยให้การสื่อสารข้อมูลสะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย

นอกจากนี้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจะประกอบด้วย

1. ระบบประมวลผลรายการ (Transaction Processing System) เป็นระบบที่ทำหน้าที่ในการปฏิบัติงานประจำ และทำการบันทึกจัดเก็บประมวลผลที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน และให้สารสนเทศสรุปเบื้องต้นของการปฏิบัติงานประจำวัน โดยมากจะนำระบบคอมพิวเตอร์เข้ามาทำงานแทนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นระบบที่เชื่อมโยงกิจการกับลูกค้า หรือบุคคลภายนอกที่มีติดต่อกับกิจการ เช่น การจองบัตรโดยสารเครื่องบิน การฝาก-ถอนเงินอัตโนมัติ เป็นต้น

2. ระบบสำนักงานอัตโนมัติ (Office Automation System) เป็นระบบสนับสนุนงานธุรการในหน่วยงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ระดับผู้ปฏิบัติงานสามารถทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบนี้จะเกี่ยวข้องกับการจัดการเอกสาร ได้แก่ การติดต่อประสานงานผ่านระบบไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic mail) ระบบฝากข้อความ (Voice Mail)

3. ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ(Management Information Systems) เป็นระบบสารสนเทศสำหรับผู้บริหารระดับกลาง เพื่อใช้ในการวางแผน การบริหารจัดการและควบคุมงานโดยทั่วไป โดยจะเชื่อมโยงข้อมูลที่มีอยู่ในระบบประมวลผลเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างสารสนเทศที่เหมาะสมและจำเป็นต่อการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System) เป็นระบบที่ช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจ ผู้บริหารสามารถพิจารณาเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด หลักการของระบบสนับสนุนการตัดสินใจ เกิดจากแนวคิดการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้ใช้โต้ตอบโดยตรงกับระบบ ทำให้สามารถวิเคราะห์ปรับเปลี่ยนเงื่อนไข และกระบวนการพิจารณาได้ตลอดเวลา โดยอาศัยประสบการณ์ วิจารณญาณ และความสามารถของผู้บริหารเองโดยอาจจะใช้การจำลองแบบ เพื่อช่วยในการตัดสินใจโดยไม่ต้องเสี่ยงกระทำในสภาพจริง

8.5 ความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันและอนาคต

ปัจจุบันพัฒนาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้ทุกวงการ วิชาชีพต้องหันมาปรับปรุงกลไก ในวิชาชีพของตนให้ทันต่อสังคมสารสนเทศ และสอดคล้องกับกระแสโลกดังนี้ (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542, น. 9)

องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในปัจจุบัน ให้ความสนใจกับเทคโนโลยีสารสนเทศกันอย่างจริงจัง ทั่วถึง และคุ้มค่ามากขึ้น โดยใช้เป็นเครื่องมือสร้างระบบสารสนเทศในหน่วยงาน เนื่องจากตระหนักถึงบทบาทของสารสนเทศในการทำกิจกรรมทุกชนิด เมื่อมีการวางแผนและการจัดการโดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วย จะทำให้ได้สารสนเทศอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง เชื่อถือได้ทันต่อเวลา มีเนื้อหาและรูปแบบที่ตรงกับความต้องการ จึงได้มีการจัดตั้งหน่วยงานและองค์การต่าง ๆ ขึ้น เช่น หน่วยงานสำหรับรวบรวมวิเคราะห์และจัดทำรายงานสารสนเทศ หน่วยงานบริการด้านการสื่อสารสำหรับผู้ใช้ เป็นต้น

ในวงการธุรกิจ เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการแข่งขันเจ้าของธุรกิจจำเป็นต้องรู้ข้อมูลภาวะตลาดและสินค้า เพื่อความอยู่รอดในการดำเนินธุรกิจ ดังนั้น ธุรกิจแทบทุกประเภทจำเป็นต้องขวนขวายหาคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์การสื่อสาร สารสนเทศ ทั้งนี้ เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยการปฏิบัติงาน สามารถใช้เป็นกลยุทธ์เพื่อให้ได้เปรียบในการแข่งขัน ช่วยเพิ่มผลผลิต ช่วยสร้างภาพลักษณ์ให้เกิดความประทับใจแก่ลูกค้า ดังเช่น ด้านธนาคารและการเงิน มีการใช้ระบบฝากถอนเงินอัตโนมัติ ระบบโอนเงินด้วยเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ ในด้านอุตสาหกรรมมีระบบควบคุมการออกแบบ ควบคุมการผลิต การบรรจุ หีบห่อ ในด้านธุรกิจการบิน การโรงแรม การท่องเที่ยว ใช้ระบบการสำรองที่นั่ง ในด้านการบริการสำนักงาน ใช้ระบบสำนักงานอัตโนมัติ เช่น ไมโครคอมพิวเตอร์ โปรแกรมคำสั่งงานต่าง ๆ โทรสาร เทเล็กซ์ วีดีทัศน์ เครื่องถ่ายเอกสารสำเนา และอื่น ๆ

ในชีวิตประจำวันภายในครอบครัวมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกันมากขึ้น เช่น โทรศัพท์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ วีดีเท็กซ์ ไมโครคอมพิวเตอร์ อินเตอร์เน็ต ฯลฯ เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีความสำคัญในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล และความสามารถในการส่งหรือการสื่อสารข้อมูลด้วยวิวัฒนาการด้านการสื่อสารโทรคมนาคมและคอมพิวเตอร์ เช่น รายการจากข่าวทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอข่าวจาดจุดต่าง ๆ ทั่วโลกได้พร้อมกันในเวลาเดียวกัน การที่สามารถโต้ตอบส่งข่าวสารในระบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อความ ภาพ เสียง ไปให้ผู้อื่นได้แม้ว่าจะอยู่คนละสถานที่ที่ห่างไกลกันมาก โดยเฉพาะระบบเครือข่ายสื่อสารที่เป็นที่รู้จักกันดีในปัจจุบัน คือ ระบบอินเตอร์เน็ต

ดังนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้เข้ามามีบทบาทสูงขึ้นอย่างมากในการดำเนินงานและการตัดสินใจของคนในสังคมปัจจุบัน จึงเรียกว่า สังคมสารสนเทศ ซึ่งหมายถึงการที่สารสนเทศเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมเข้าด้วยกัน และสร้างสังคมขับเคลื่อนด้วยสารสนเทศ การจัดระบบสารสนเทศที่ดี จะช่วยให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง

ข้อมูลและสารสนเทศที่มีคุณภาพ จะต้องมีความเที่ยงตรงตามเรื่องที่ต้องใช้โดยสะดวก รวดเร็ว และทันต่อเวลา

8.6 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้งานตามส่วนต่าง ๆ ขององค์การ ตั้งแต่งานปฏิบัติการ การวางแผน การควบคุม จนถึงการตัดสินใจของผู้บริหารระดับสูง การใช้งานสารสนเทศจะช่วยส่งเสริมศักยภาพในการบริหารงานให้กับผู้บริหาร โดยผู้บริหารแต่ละระดับจะมีความต้องการใช้งานสารสนเทศที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถจำแนกความสัมพันธ์ของบุคลากรระดับบริหาร กับ การใช้งานระบบสารสนเทศออกเป็น 3 ระดับ ต่อไปนี้ (ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทร์ และไพบูลย์ เกียรติโกมล, 2545, น. 45-47)

1. หัวหน้างานระดับต้น (First-Line Supervisor และ Operation Manager) บุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลการปฏิบัติงานแบบวันต่อวัน ได้แก่ หัวหน้างาน หัวหน้าหน่วยและหัวหน้าแผนก โดยหัวหน้างานระดับต้นจะปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ และผู้มาติดต่ออย่างใกล้ชิด จึงต้องการข้อมูล ที่เกิดขึ้นจริงอย่างละเอียดในการตัดสินใจวางแผนและแก้ปัญหางานประจำวัน

2. ผู้บริหารระดับกลาง (Middle Manager) ทำหน้าที่ควบคุม และประสานงานระหว่างหัวหน้างานระดับปฏิบัติการและผู้บริหารระดับสูง เพื่อให้การประสานงานในองค์การราบรื่น ทำให้หัวหน้างานและเจ้าหน้าที่ระดับผู้ปฏิบัติ สามารถทำงานตามนโยบายที่มาจากผู้บริหารระดับสูงอย่างถูกต้องสมบูรณ์ งานของผู้บริหารระดับกลางจะเกี่ยวข้อง กับการนำผลสรุปของข้อมูลที่เกิดจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ระดับผู้ปฏิบัติมาวิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางปรับปรุงการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลงานตรงตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

3. ผู้บริหารระดับสูง (Executive และ TOP Manager) เป็นกลุ่มบุคคลที่ทำการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง วางนโยบาย และแผนงานระยะยาวขององค์การ โดยอาศัยข้อสรุปและสารสนเทศจากกลุ่มผู้บริหารระดับกลาง และผลการปฏิบัติงานขององค์การ ตลอดจนนำข้อมูลและสำคัญจากภายนอกมาผสมผสาน ประกอบการตัดสินใจดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังภาพ

ภาพที่ 2.3

ระดับของบุคลากรกับการใช้งาน

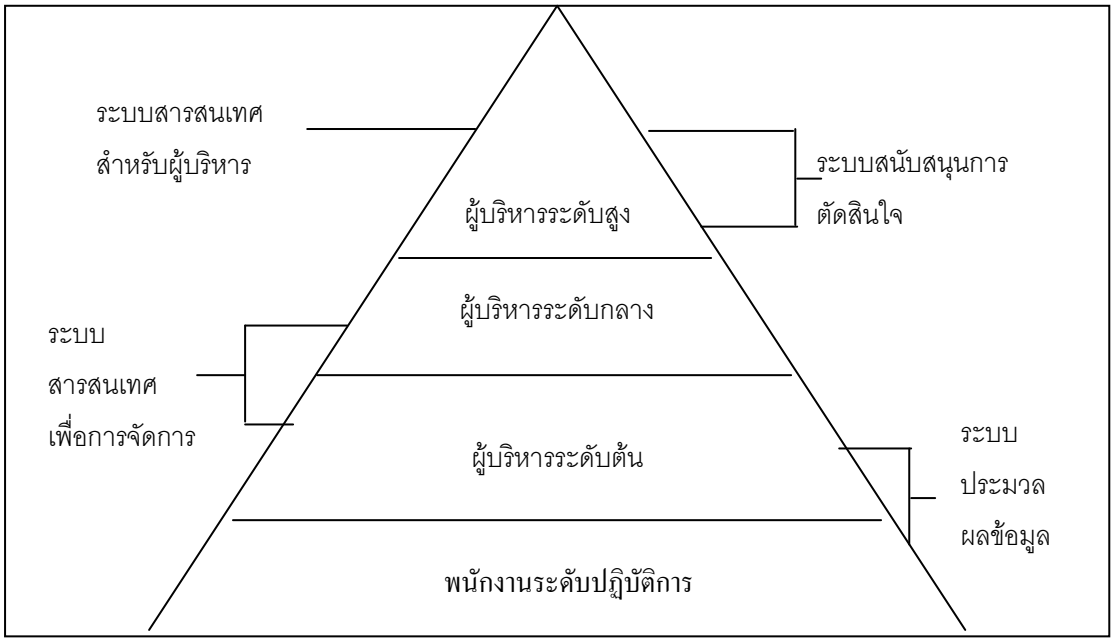

ที่มา: ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทร์ และ ไพบูลย์ เกียรติโกมล, 2545, น. 47

องค์การจะจัดโครงสร้างและกำหนดตำแหน่งตามความเหมาะสม ซึ่งอาจเรียกชื่อตำแหน่งหรือกำหนดหน้าที่งานที่ซ้ำซ้อนกันบ้าง โดยที่ผู้บริหารระดับต่าง ๆ จะมีลักษณะการใช้งานระบบสารสนเทศที่แตกต่างกันบ้าง

เทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการทำงานและกลยุทธ์ขององค์การ แต่มีผลต่อค่านิยม ความผิด และทัศนคติของบุคคลซึ่งจะมีผลต่อรูปแบบการทำงานในอนาคต ดังนั้นผู้บริหารสมัยใหม่ไม่เพียงพอแต่ต้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะที่เพียงพอในการใช้งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสรุปบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทร์ และ ไพบูลย์ เกียรติโกมล, 2545, น. 48)

1. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างประสิทธิภาพและความพร้อมในการแข่งขันให้กับองค์การ
2. เข้าใจความต้องการของระบบและองค์การในสภาพแวดล้อมยุคโลกาภิวัตน์
3. ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพในการดำเนินงานทั่วทั้งองค์กร

4. มีส่วนร่วมในการออกแบบและการพัฒนาโครงสร้างระบบสารสนเทศรวมขององค์กร

5. บริหารและตัดสินใจในการสรรหา ตลอดจนคัดเลือกเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารโทรคมนาคม

6. จัดการและควบคุมผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อผู้เกี่ยวข้อง เช่น บุคลากร ลูกค้า และผู้ขายวัตถุดิบ และต่อองค์การ

7. ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการทำงานแก่ผู้ใช้อื่น

8. เข้าใจประเด็นสำคัญด้านจริยธรรมเกี่ยวกับการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ

8.7 ประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศ

ปัจจุบันเทคโนโลยี ได้รับความสนใจนำมาใช้งานในหลายลักษณะและเกือบทุกด้าน โดยที่พัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ส่งผลกระทบในวงกว้างไปยังทุกวงการทั้งภาคเอกชนและราชการ เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยสร้างประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์การได้ดังนี้ (ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทร์ และ ไพบูลย์ เกียรติโกมล, 2545, น. 44)

1. เทคโนโลยีสารสนเทศในงานสำนักงาน ปัจจุบันสำนักงานจำนวนมากได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ความถูกต้องและสามารถจัดพิมพ์ฉบับซ้ำได้เป็นจำนวนมากหลายลักษณะ เช่น งานจัดเตรียมเอกสาร ได้แก่ การใช้เครื่องประมวลผลคำ โดยมีเครื่องคอมพิวเตอร์ โมเด็ม และช่องทางการสื่อสาร เพื่อเชื่อมโยงสารสนเทศระหว่างแผนกหรือระหว่างหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกที่อยู่ห่างไกลได้ มีทั้งระบบ ที่สามารถประมวลผลได้ภายในคอมพิวเตอร์ชุดเดียว โดยไม่ผ่านช่องทางการสื่อสาร และระบบ เชื่อมโยงกับข่ายการสื่อสาร งานกระจายเอกสาร เป็นการกระจายสารสนเทศไปยังผู้ใช้ ณ จุดต่าง ๆ อาจกระทำได้โดยการเชื่อมโยงผ่านเครือข่ายโทรคมนาคมอัตโนมัติ งานจัดเก็บและค้นคืนเอกสารได้ทั้งระบบออนไลน์และระบบออฟไลน์ ผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรือผ่านเครือข่ายโทรคมนาคมรูปแบบอื่น งานจัดเตรียมสารสนเทศในลักษณะภาพ ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ สร้างภาพ (Computer Graphic Devices) เครื่อง Scanner โทรทัศน์และวีดีทัศน์ เป็นต้น งานสื่อสารสนเทศด้วยเสียง เช่น การใช้โทรศัพท์ การ

ประชุมทางโทรศัพท์ การบันทึกข้อมูลเสียงโดยใช้ Sound Blaster เป็นต้น งานสื่อสารสารสนเทศด้วยภาพและเสียง เช่น ระบบมัลติมีเดีย ระบบการประชุมทางไกลด้วยภาพและเสียง เป็นต้น

2. เทคโนโลยีสารสนเทศในงานอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งนำระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information System, MIS) เข้ามาช่วยจัดการด้านการผลิต การสั่งซื้อ การพัสดุ การเงิน บุคลากร และงานด้านอื่น ๆ ในโรงงานเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผน การออกแบบผลิตภัณฑ์ การวิจัยเพื่อพัฒนาและมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติงานของเครื่องจักรในโรงงาน ได้แก่ ด้านอุตสาหกรรม การผลิตรถยนต์ ได้ใช้คอมพิวเตอร์ออกแบบรถยนต์ ในการผลิต การขับเคลื่อน การบริการ และการขายรวมทั้งออกแบบระบบคอมพิวเตอร์ให้สามารถปฏิบัติงานในโรงงานได้ในรูปแบบ หุ่นยนต์เพื่อเพิ่มสมรรถนะในการผลิต และลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน และด้านอุตสาหกรรมการพิมพ์ใช้ระบบการพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ และลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน และด้านอุตสาหกรรมการพิมพ์ใช้ระบบการพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Publishing) ในการจัดเตรียมต้นฉบับ ตีพิมพ์จัดเก็บและจำหน่ายและสามารถพิมพ์ข้อมูลจากระบบไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) วีดีโอเท็กซ์ วัสดุย่อยส่วนและเทเลเท็กซ์ได้

3. เทคโนโลยีสารสนเทศในงานการเงินและการพาณิชย์ สถาบันการเงิน เช่น ธนาคารได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบของ ATM เพื่ออำนวยความสะดวกในการฝากถอนโอนเงินในส่วนของงานประจำ ธนาคารต่างนำคอมพิวเตอร์ระบบออนไลน์และออฟไลน์เข้ามาช่วยปฏิบัติงานทำให้การเชื่อมโยงข้อมูลเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว ทุกสาขาสามารถเชื่อมโยงกับสาขาอื่นหรือสำนักงานใหญ่ ตลอดจนเชื่อมโยงกับธนาคารอื่นได้

4. เทคโนโลยีสารสนเทศในงานการบริการการสื่อสาร ได้แก่ การบริการโทรศัพท์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ วิทยุ โทรทัศน์ เคเบิลทีวี การค้นคืนสารสนเทศระบบออนไลน์ ดาวเทียม และโครงขายบริการสื่อสารร่วมระบบดิจิตอล (ISDN) เป็นต้น

5. เทคโนโลยีสารสนเทศในงานด้านการสารธารณสุข สามารถนำมาประยุกต์ได้หลายด้านดังนี้ ระบบสารสนเทศโรงพยาบาล (hospital Information System) เป็นระบบที่ช่วยด้านเวชระเบียบ ระบบข้อมูลยา การรักษาพยาบาล การคิดเงิน มีลักษณะแบบจุลภาค แต่สามารถขยายเป็นระดับมหาภาคได้ เมื่อโรงพยาบาลทั่วประเทศและเปลี่ยน และส่งเวชระเบียบผ่านระบบโทรคมนาคมเป็นโทรเวชได้ ระบบสาธารณสุขใช้ในการดูแลป้องกันโรคระบาดในท้องถิ่น เช่น เมื่อมีผู้ป่วยเป็นอหิวาตกโรคในหมู่บ้าน แพทย์และสาธารณสุขอำเภอตรวจพบว่ามีผู้ป่วยจะได้จัดหาวัคซีนป้องกันได้ทันที ระบบผู้เชี่ยวชาญ (Expert System) เป็นการใช้คอมพิวเตอร์

วินิจฉัยโรค และเริ่มมีผู้นำมาประยุกต์ใช้ในด้านอื่น ๆ มากขึ้น รวมถึงเรื่องโรคพืชและสัตว์ หลักการที่ใช้ คือ เก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้ให้ละเอียดแล้วใช้หลักปัญญามาช่วยวิเคราะห์ ระบบนี้จะช่วยอนามัยตำบลในการวินิจฉัยโรคได้ เป็นอีกหนทางหนึ่งที่เพิ่มจาก Tele-Medicine ที่ผู้เชี่ยวชาญตัวจริงต้องมาให้คำปรึกษาแนะนำด้านการตรวจอวัยวะภายในของมนุษย์ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เรียกว่า Computer Tomography เป็นเครื่องมือสำคัญในการตรวจและอ่านผลการตรวจ นอกจากนี้ระบบผู้เชี่ยวชาญ เป็นระบบที่ช่วยให้นักเรียนแพทย์และแพทย์ได้ใช้สารสนเทศที่ทันสมัย ตรงตามความต้องการซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเรียน และการวินิจฉัยโรค

6. เทคโนโลยีสารสนเทศด้านการฝึกอบรมและการศึกษา การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการศึกษา มีแนวทางในการใช้ คือ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction) เป็นการนำเอาคำอธิบายบทเรียนมาบรรจุไว้ในคอมพิวเตอร์ แล้วนำบทเรียนนั้นมาแสดงแก่ผู้เรียน คอมพิวเตอร์จะทดสอบความเข้าใจว่าถูกต้องหรือไม่ หากไม่ถูกต้องก็ต้องมีวิธีการอธิบายเนื้อหาเพิ่มเติมให้เข้าใจมากขึ้น แล้วถามซ้ำอีก ซึ่งปัจจุบันมีการพัฒนาการถึงระดับใช้สื่อประสมและใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลสัมฤทธิ์มากขึ้น การศึกษาทางไกล เทคโนโลยีสารสนเทศที่ใช้ในการจัดการศึกษาทางไกล เช่น การใช้วิทยุโทรทัศน์ออกอากาศให้ ผู้เรียนศึกษาตามเวลาที่ออกอากาศ ไปจนถึงการใช้ระบบแพร่ภาพผ่านดาวเทียม หรือการประยุกต์ใช้ระบบประชุมทางไกล โดยใช้ผู้สอนและผู้เรียนสามารถสื่อสารถึงกันได้ทันที เพื่อสอบถามข้อสงสัยหรืออธิบายคำสอนเพิ่มเติมเครือข่ายการศึกษา เพื่อให้ครูอาจารย์และนักเรียนนักศึกษามีโอกาสใช้เครือข่าย เสาะแสวงหาความรู้ที่มีอยู่อย่างมากมายในโลกและใช้บริการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ทางการศึกษา การใช้งานห้องสมุด ในปัจจุบันห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนเกือบทุกแห่งได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีความร่วมมือในการให้บริการในลักษณะเครือข่าย เช่น โครงการ PULINET (Provincial University Library Network) และโครงการ THAILINET (Thai Library Network) การนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในห้องสมุด ทำให้ผู้ใช้ได้รับความสะดวกมากขึ้น เช่น บริการยืม คืน การค้นหาหนังสือวารสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ที่ต้องการได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว การใช้งานในห้องปฏิบัติการ มีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงานในห้องปฏิบัติการร่วมกับอุปกรณ์อื่น ๆ เช่น การจำลองแบบ การออกแบบวงจรไฟฟ้า การควบคุมการทดลอง ซึ่งอุปกรณ์ที่ทันสมัยในปัจจุบัน ต่างผนวกความ สามารถของเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าไปด้วยแทบทั้งสิ้น การใช้ในงานประจำและงานบริหาร เช่น การจัดทำทะเบียน ประวัติของ

นักเรียนนักศึกษา การเลือกเรียน การลงทะเบียนเรียน การแสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การแนะแนวอาชีพ และการศึกษาต่อข้อมูลผู้ปกครองหรือข้อมูลครู ซึ่งการมีข้อมูลดังกล่าวทำให้ครูอาจารย์สามารถติดตามและดูแลนักเรียนได้อย่างดี รวมทั้งครูอาจารย์สามารถพัฒนาตนเองได้สูงขึ้น

ข้อดีของเทคโนโลยีสารสนเทศ

เทคโนโลยีสารสนเทศมีข้อดีไว้ ดังนี้

1. เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน (Operational Efficiency)
2. เพิ่มผลผลิต (Functional Effectiveness)
3. เพิ่มคุณภาพบริการ (Quality Customer Service)
4. ผลิตสินค้าใหม่และขยายผลผลิต (Product Creation and Enhancement)
5. สามารถสร้างทางเลือกเพื่อแข่งขันได้ (Altering the basic of competition)
6. สร้างโอกาสทางธุรกิจ (Identifying and Exploiting Business Opportunities)
7. ดึงดูดลูกค้าและป้องกันคู่แข่ง (Client Lock-In/Competitor Lock - Out)

ข้อเสียของเทคโนโลยีสารสนเทศ

1. วงจรชีวิตของระบบสารสนเทศ เป็นระบบที่มีวงจรชีวิตค่อนข้างจำกัด เนื่องจากเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีรวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบสารสนเทศไปด้วย

2. ลงทุนสูง เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือที่มีราคาแพง และส่วนมากไม่อาจจะนำไปใช้ได้ทันทีจะต้องมีการค้นคว้า ศึกษา หาความรู้ ความเข้าใจ จึงจะใช้ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

3. ก่อให้เกิดช่องว่าง เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดช่องว่าในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างคนจนกับคนรวย

ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อสังคมมนุษย์

1. การเปลี่ยนแปลงเรื่องความรู้สึกต่อกาลเวลา มีคนจำนวนไมน้อยเกิดความรู้สึกว่า สรรพสิ่งเคลื่อนไหวเร็วขึ้น เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว

2. ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าด้านโทรคมนาคม ทำให้ระบบเศรษฐกิจโลกเป็นจริง พรมแดนของประเทศกลายเป็นสิ่งไร้ความหมาย การบริการด้านการเงินได้รับแรงเสริมทางด้านอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในสำนักงาน ทำให้วิธีคิด และวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงานเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง

3. ผลกระทบด้านการเมืองและการตัดสินใจ เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทำให้การตัดสินใจไม่เป็นไปตามค่านิยม เป็นการตัดสินใจบนข้อมูลและข้อเท็จจริง

พร้อมทั้งความ คิดที่มีการเก็บรวมรวมและมีการวิเคราะห์ ในส่วนรูปแบบการเมือง จะได้รับผลกระทบ คือ ระบบเผด็จการจะลดน้อยลง เนื่องจากไม่สามารถควบคุมข่าวสารได้ การกระจายอำนาจมีมากขึ้น และติดตามการทำงานของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเกิดชุมชนอิเล็กทรอนิกส์ ในอนาคตเกิดชุมชนใหม่ที่เรียกว่า “ชุมชนอิเล็กทรอนิกส์” เมื่อทุกบ้านมีคอมพิวเตอร์ และกลุ่มคนที่มีความสนใจเหมือนกันจะติดต่อกันโดยผ่านบริการของสหกรณ์โทรคอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถจัดการให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้ซึ่งกันและกันได้และข้อมูลที่นำมาแลกเปลี่ยนกันนี้จะถูกบันทึกไว้และสามารถจะเรียกกลับมาใช้ได้อีก

5. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม แม้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะไม่ได้เป็นตัวการทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความก้าวหน้าในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นได้ โดยการใช้คอมพิวเตอร์ในการคำนวณหรือจำลองแบบมวลอากาศเพื่อพยากรณ์ทางด้านอุตุนิยมวิทยา การใช้คอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ภาพถ่ายดาวเทียมเพื่อ ตรวจสอบการบุกรุกทำลายป่า หรือการใช้คอมพิวเตอร์ตรวจสอบการแพร่มลพิษในน้ำหรือในอากาศ

6. ผลกระทบด้านการศึกษา การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่สำคัญ คือ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ซึ่งหมายถึงการใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อในการสอนและการเรียนรู้ โดยมีผลทำให้นักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนที่อยู่ในที่ห่างไกล สามารถเรียนรู้ได้เช่นเดียวกับคนในเมือง นอกจากนี้ยังมีส่วนทำให้อาจารย์มีเวลามากขึ้น ในการที่จะทำการศึกษา วิจัย นำเสนอผลงานใหม่ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

7. ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อปัจเจกบุคคล เทคโนโลยีสารสนเทศมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การเลือกซื้อของ การพักผ่อน การฝาก - ถอนเงิน การรักษาพยาบาล เป็นต้น ซึ่งผลกระทบต่อบุคคลที่สำคัญ มีดังนี้ ผลกระทบที่มีต่อสภาวะจิตใจ การที่สภาพแวดล้อมมีการกระตุ้น ข่าวสารข้อมูลมาก ทางเลือกต่าง ๆ มีมาก ทำให้การตัดสินใจของมนุษย์ด้อยประสิทธิภาพลงเนื่องจากถูกระตุ้นมากไป การย้อนกลับไปสู่ศาสตร์ลี้ลับ เนื่องมาจากการสูญเสียอำนาจควบคุมพลังและศาสตร์ต่าง ๆ ก้าวไปไกลเกินกว่าที่มนุษย์จะควบคุม มนุษย์จึงเลิกสนใจวิทยาศาสตร์แต่หันมาสนใจศาสตร์ลี้ลับต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจความเป็นส่วนตัวลดลงทั้งนี้เนื่องจากประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เป็นส่วนตัวทุกอย่างของมนุษย์ได้ ผลกระทบต่อวิธีคิดของมนุษย์ มนุษย์จะสามารถ

เก็บข้อมูลมากที่นุดในเวลาอันสั้นแล้วทิ้งไป แต่จะนำเอาข้อมูลเพียงเล็กน้อยมาสรุปรวมกันเป็นทัศนะใหม่ จะไม่รับแนวคิดที่ส่งผ่านมาทั้งกระบวนอีกต่อไป

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในการปรับองค์การภาครัฐ

ภาครัฐในยุคโลกาภิวัฒน์ จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างมาก สำหรับการดำเนินการให้บรรลุภารกิจต่าง ๆ ของรัฐ อาจกล่าวได้ว่า วิธีการดำเนินการของรัฐเปลี่ยนจากวิธีการเดิมที่เน้นเอกสารและการตัดสินใจ โดยอาศัยประสบการณ์และความสามารถส่วนตัว มาเป็นวิธีการใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีความเจริญก้าวหน้าจัดระบบการเก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ในการดำเนินงานและการตัดสินใจ คุณค่าของข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญและโดดเด่นมาก ต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ประจำวัน ภาพลักษณ์ของสังคมยุคโลกาภิวัฒน์ชี้นำวิสัยทัศน์ของการบริหารราชการไทย ให้มีลักษณะของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ในการสื่อสารข้อมูลถึงกันอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องศึกษาคุณสมบัติเครื่องมือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อตอบสอนงการจัดการปกครองที่ดี (Good Govenance) เทคโนโลยีสารสนเทศ มีความหมายครอบคุลมถึงเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีโทรคมนาคม จึงมีการนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้อย่างกว้างขวางมาก ก่อให้เกิดประโยชน์ในการลดต้นทุนหรือค่าใช้จ่าย เพิ่มสมรรถภาพและคุณภาพของงานในทุกด้าน เกิดการสร้างกระบวนการหรือกรรมวิธีใหม่หรือผลิตภัณฑ์และการบริการใหม่ ๆ ขึ้น

8.8 สถานการณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ

ในอดีตภาครัฐได้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในงานก่อนภาคเอกชน การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในภาครัฐในยุคแรก ๆ ได้แก่ การจัดการข้อมูลสำมะโนประชากรของประเทศไทย จากนั้นการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐก็เป็นไปอย่างเชื่องช้า เมื่อเปรียบเทียบการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของภาคเอกชน หรือการพัฒนาการเทคโนโลยีสารสนเทศของโลกอย่างไรก็ดี ได้มีความพยายามปรับปรุงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้นในรอบสิบปี ที่ผ่านมาได้แก่ การบรรจุเรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ ไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และ 8 สนับสนุนและเร่งรัดให้ข้าราชการพัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้มีการส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศโดยประกาศให้ปี พ.ศ. 2538 เป็นปีเทคโนโลยีสารสนเทศอีกด้วย การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่มาจากนโยบายของรัฐบาลดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

ช่วงที่ 1 (ปี 2536-38) ส่งเสริมให้มีการใช้คอมพิวเตอร์ในงานทั่วไป

ช่วงที่ 2 (ปี 2536-39) เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานด้วยคอมพิวเตอร์

ช่วงที่ 3 (ปี 2537-39) แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานราชการ

ช่วงที่ 4 (ปี 2540 ขึ้นไป) ใช้คอมพิวเตอร์เต็มรูปแบบและเต็มประสิทธิภาพในงานด้านต่าง ๆ ของรัฐ

จากการเร่งรัดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภาครับ ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ พยายามดำเนินการพัฒนาระบบงาน และนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้งาน ได้แก่ การจัดทำฐานข้อมูลประชากร/ทะเบียนราษฎร์ ของหน่วยงานภาครัฐด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งได้นำมาใช้ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การใช้ระบบสารสนเทศเก็บประวัติลายพิมพ์นิ้วมือผู้ต้องขังของกรมตำรวจ ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ช่วยจัดระบบผังเมืองและกรรมสิทธิ์ที่ดินของกรมการผังเมือง กรมที่ดิน กรุงเทพมหานคร เทศบาล นอกจากนี้ในการปรับปรุงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับปัจจุบันซึ่งเป็นแผนระดับชาติ ได้มีการประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ใหม่ เนื่องจากประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ทำให้มีการการใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการเตือนภัยทางเศรษฐกิจ ทำให้บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในการแก้ไขปัญหาของประเทศมีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในภาพรวมของภาครัฐมีพัฒนาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศยังนับว่าเชื่องช้า เมื่อเทียบกับภาคเอกชนหรือเทียบกับเทคโนโลยีที่พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว

8.9 ปัญหาเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ

1. โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศ ยังขาดความพร้อมโดยเฉพาะอย่างเครือข่ายของโทรคมนาคม เช่น โทรศัพท์ ยังไม่เพียงพอและด้อยคุณภาพ ส่งผลให้โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของภาครัฐ ขาดความพร้อมไปด้วย

2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศยังน้อย เมื่อเทียบกับปริมาณงานและในการจัดทำข้อมูลเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดมาตรการกลางของประเทศ ทำให้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอยู่ไม่ได้มาตรฐาน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศยังขาดความสะดวกและรวดเร็ว นอกจากนั้นการจัดเก็บข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ ยังอยู่ในรูปแบบของกระดาษไม่ใช่ในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์

3. ผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ยังไม่สามารถกำหนดความต้องการใช้ได้อย่างแท้จริง ในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในงานที่ปฏิบัติ ทั้งยังขาดการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ

ไปเป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล ที่จะนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจ ในด้านการกำหนดนโยบายการวางแผน การบริหารงานและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างจริงจัง

4. คุณภาพของบุคลากร ยังไม่สามารถรองรับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีได้ทันท่วงที ในด้านของความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเบื้องต้น การไม่สนใจและขาดความเอาใจใส่ในความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่จะมาใช้ในการปรับปรุงการทำงาน อีกทั้งข้าราชการยังไม่อาจปรับทัศนคติให้สอดคล้องวิธีการทำงานสมัยใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้

5. ปัญหาด้านนโยบายของประเทศที่ยังขาดความชัดเจน และยังไม่จริงจังเพียงพอในการผลักดันให้หน่วยงานของรัฐ เร่งรัดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกิจการงานด้านต่าง ๆ อีกทั้งยังขาดแผนรวมที่เป็นการผนวกเทคโนโลยีสารสนเทศกับการเพิ่มประสิทธิภาพของภาครัฐ

6. กฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ คำสั่งต่าง ๆ มากมายยังเป็นอุปสรรคในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ

เนื่องจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องมือในการจัดการข้อมูลเพื่อการบริหารและการวางแผนมีความสำคัญยิ่ง ปัญหาการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ จึงเป็นเรื่องของการสนับสนุนให้มีการจัดระบบและบริหารข้อมูลของประเทศ เพื่อการวางแผนและการบริหารงานให้เพียงพอ ถูกต้อง และทันสมัยอย่างต่อเนื่องทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมุ่งพัฒนาประสิทธิภาพของการวางระบบข้อมูล การจัดองค์การ บุคลากร ระบบคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคม เพื่อการสื่อสารข้อมูลที่เป็นระบบครบวงจรทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อบรรลุภารกิจของรัฐ โดยกำหนดเป็นนโยบายเน้นหนักที่ต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนาประเทศสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ บังเกิดผลในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ดีพัฒนาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการงานภาครัฐ ยังไม่ก้าวไกลตามเจตนารมณ์และนโยบายของรัฐบาล และไม่ทันต่อความมุ่งหวังของประชาชน

8.10 แนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ

ปัจจัยแรก ที่ควรคำนึงในการพัฒนาให้ระบบราชการมีความทันสมัยคือ การวางแผนหลักด้านระบบสารสนเทศของหน่วยงาน โดยเริ่มจากการศึกษาระบบข้อมูลของหน่วยงานออกแบบโครงสร้างตามภารกิจ เรียกใช้ข้อมูลเชิงรายละเอียดตามงานในหน้าที่ ซึ่งประกอบไปด้วยข้อมูลเชิงลึก ข้อมูลที่นักบริหารใช้มักจะมีลักษณะสรุปสาระสำคัญ คือ ปริมาณข้อมูลน้อยแต่ให้

ความหมายมากและตรงประเด็นกับปัญหาหรือเรื่องที่ต้องการใช้ หากต้องการเพิ่มเติมสามารถสืบคืนจากฐาน ข้อมูลได้ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความหมายในเชิงบริหาร สารสนเทศดังกล่าวควรจะสามารถแสดงปัญหาเพื่อนักบริหารจะได้วิเคราะห์ปัญหา ดำเนินการวางแผน ควบคุม ตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและวินิจฉัย สั่งการต่อไปได้

ในส่วนของระบบการดำเนินงานขององค์การ ควรให้ไปสู่รูปแบบของการบริหารสมัยใหม่ ที่จะเป็นยุทธศาสตร์ของความอยู่รอดและเจริญก้าวหน้าของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวขนานใหญ่ โดยการรวบกระบวนงานให้น้อยเฉพาะงานขั้นตอนที่สำคัญ การปรับเปลี่ยนระบบเอกสารให้ง่ายต่อการใช้ง่าย เป็นแบบฟอร์มต่าง ๆ การสร้างมาตรฐานให้กับระบบข้อมูลเพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลได้ง่าย การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในงานราชการของหน่วยงานภาครัฐเต็มรูปแบบ

8.11 การปรับปรุงเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ

1. ระบบเครื่องคอมพิวเตอร์ หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องอาศัยระบบเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรฐานสูง ทั้งด้านความเร็วและความสามารถในการใช้โปรแกรมปฏิบัติการและซอฟท์แวร์ต่าง ๆ ที่สามารถรองรับการใช้งานในลักษณะลูกข่าย-แม่ข่าย (Client-Server) ได้ อีกทั้งต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศที่เหมาะสม เช่น ระบบโทรคมนาคม ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่มีคุณภาพสูง

2. ระบบซอฟท์แวร์ หน่วยงานควรวางมาตรฐานซอฟท์แวร์ที่เหมาะสมสำหรับการใช้งานด้านต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยีการทำงานแบบลูกข่าย – แม่ข่าย และง่ายต่อผู้ใช้ (User Friendly) รวมทั้งการเชื่อมโยงในลักษณะอินทราเน็ต (Intranet) และอินเตอร์เน็ต (internet)

3. เทคโนโลยีการสื่อสารข้อมูล ระบบโทรคมนาคมของหน่วยงานภาครัฐ ควรได้รับการปรับปรุงทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคในการวางแผนพัฒนาระบบเครือข่าย ซึ่งมีความจำเป็นพื้นฐานในการรองรับงานด้านการสื่อสารข้อมูล โดยให้ข้อมูลประสานกันอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

4. ข้อมูลและฐานข้อมูล ข้อมูล นับเป็นวัตถุดิบที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานและการรับ – ส่ง ข่าวสารระหว่างกัน ทั้งแบบแนวตั้งและแบบแนวนอน ในปัจจุบันข้อมูลของทางราชการมีอยู่มากมาย แต่ยังไม่มีการกำหนดมาตรฐานการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความจริงจังของนักบริหารระดับสูง และความร่วมมือของทุก ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำระบบข้อมูล

ที่อยู่ในรูปเอกสารให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลอีเล็กทรอนิกส์ และพัฒนาให้สามารถนำมาใช้ในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

5. การบริหารแลการปฏิบัติงานราชการ การบริหารจำเป็นต้องจัดให้มีแผนงาน แผนเงิน แผนคน และแผนเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนหน่วยงานที่จะรองรับแผนดังกล่าวจะต้องมีการจัดองค์กรให้เหมาะสม ความเป็นผู้นำของนักบริหาร ที่มีวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ถูกต้องชัดเจนและกว้างไกล ในการเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการบริหาร โดยให้มีผลต่อการปฏิบัติงานราชการ ที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

6. การจัดการด้านบุคลากรและการพัฒนาบุคคล รัฐบาลต้องจัดการและพัฒนาบุคลากรด้านระบบสารสนเทศ ให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ ความรักงานด้านนี้อย่างถูกต้องเหมาะสมและกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม พัฒนาทักษะอย่างมีประสิทธิภาพ วางแผนความ ก้าวหน้าในสายงานนี้ให้เหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดขวัญกำลังใจ และดึงดูดบุคลากรด้านนี้ให้อยู่กับหน่วยงานภาครัฐต่อไป

7. เทคโนโลยีสมัยใหม่ หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่สนับสนุนการใช้งานแก่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน เช่น เทคโนโลยีมัลติมีเดีย เทคโนโลยีการบริหารและวางแผนการปรับปรุงเปลี่ยนองค์กร บุคลากร อุปกรณ์ให้เข้ากับยุคสมัยใหม่

8. งบประมาณและอุปกรณ์ด้านสารสนเทศ หน่วยงานต้องเตรียมตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วก้าวหน้าเป็นไปอย่างก้าวกระโดด ในขณะที่ราคาเทคโนโลยีมีแนวโน้มลดลม ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และครัวเรือนมีความสามารถจัดหาเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้งานได้มากขึ้น จึงควรพิจารณาสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านนี้โดยวางแผนระยะยาว

9. กฎหมายระเบียบข้อบังคับ รัฐบาลต้องปฏิรูป กฎ ระเบียบให้ปราศจากข้อจำกัดของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติราชการ อีกทั้งให้มีกฎหมาย และระเบียบที่ยืดหยุ่นมาสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในหน่วยงาน

10. นโยบายเกี่ยวกับระบบข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐ รัฐบาลได้พยายามกำหนดนโยบายระดับประเทศในการส่งเสริมให้ข้าราชการ และหน่วยงานภาครัฐใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินการต่าง ๆ อย่างเต็มรูปแบบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา นอกจากนั้นยังได้มีการส่งเสริมจากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้ ปี พ.ศ. 2538 เป็นปีเทคโนโลยีสารสนเทศไทย การเร่งรัดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้พยายามดำเนินการพัฒนาระบบงานและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้งาน อย่างไรก็ดีหน่วยงานภาครัฐจะต้องกำหนด

นโยบายและแผนหลักด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้ชัดเจน ก็จะเป็นการส่งเสริมในการพัฒนาระบบ สารสนเทศของหน่วยงานภาครัฐ

9. การนำระบบสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มาใช้ในขั้นตอนการสอบสวน

9.1 รูปแบบการนำระบบสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ปัจจุบันสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ ได้ดำเนินโครงการพัฒนาศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาระบบสารสนเทศ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (POLIS : POLICE INFORMATION SYSTEM) โดยจะทำการเชื่อมโยงระบบคอมพิวเตอร์ และข้อมูลไปยังหน่วยงานต่าง ๆ จนถึงระดับสถานีตำรวจเพื่อให้ระบบข้อมูลกระจายสู่ผู้ปฏิบัติ ทำให้ระบบข่าวสารเป็นรูปแบบเดียวกัน เป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น ในส่วนกลางจะเชื่อมโยงสถานีตำรวจในนครบาล และหน่วยงานสนับสุนนทั้งหมดในภูมิภาค ได้แก่ สำนักงานตำรวจภูธรภาค, กองบังคับการอำนวยการ, กองกำกับการสืบสวนภาค จนถึงระดับกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัด และสถานีตำรวจภูธรเมือง

โครงการ POLIS จะมีระบบควบคุมกลางที่เก็บข้อมูลอยู่ที่ ศขส. โดยจะเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในอดีตเป็นระบบเครือข่ายท้องถิ่นและระบบเครือข่ายทางไกล มีลักษณะการทำงานเป็น Client/Server โดยมีรูปแบบฐานข้อมูลและเชิงสัมพันธ์ (Relation Database) ยี่ห้อ Sybase บนเครื่องแม่ข่ายฐานข้อมูล ยี่ห้อ SUN รุ่น SUN 2000E และมีสถาปัตยกรรมการทำงานระบบข้อมูลแบบ Centralized Database System ขณะนี้สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ปรับเปลี่ยนเป็นระบบ Web Application เป็นหลัก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งาน และทดแทนระบบเดิมที่มีปัญหาในด้านการบันทึกข้อมูลซ้ำซ้อนและไม่สะดวกในการใช้งาน รวมทั้งจำเป็นต้องเพิ่มฟังก์ชั่นการใช้งาน เพื่อให้สามารถรองรับพันธกิจที่เพิ่มขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนการสนองตอบนโยบายของรัฐบาลทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งได้มีการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องดังนี้ ระบบคอมพิวเตอร์ของกรมการขนส่งทางบก, ระบบคอมพิวเตอร์ของกรมการปกครอง, ระบบคอมพิวเตอร์ของกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และระบบคอมพิวเตอร์ของกองตำรวจ สันติบาล 1 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โครงการ POLIS ประกอบด้วยระบบงานทั้งหมด 11 ระบบ ดังนี้

1. **ระบบฐานข้อมูลจราจร**

ระบบฐานข้อมูลจราจร เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบำรุงรักษาฐานข้อมูลจราจร และการควบคุมการรับ เบิกจ่ายสมุดใบสั่งตั้งแต่บก.จร./ภ.จว./บก.ทล. จนถึงหน่วยงานระดับปฏิบัติการ รวมถึงการยกเลิกใบสั่งที่เบิกไปแล้ว เพื่อให้บก.จร./ภ.จว./บก.ทล. สามารถตรวจสอบยอดสมุดใบสั่งคงเหลือในคลังได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังสามารถประมวลผลเงินรางวัลตามระเบียบว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลกรณีการจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมายจราจร และสามารถนำส่งข้อมูลให้กองการเงินในการจัดสรรเงินรางวัลได้ด้วย โดยมีคุณลักษณะเฉพาะของระบบงานดังนี้

2. **ระบบงานข้อมูลจราจร**

ระบบงานข้อมูลจราจร เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการออกใบสั่งและการเบิกจ่ายใบสั่งให้กับเจ้าพนักงานจราจร รวมทั้งการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลใบสั่ง การบันทึกข้อมูลระบบคะแนนข้อมูลผู้กระทำผิดกฎหมายจราจร พร้อมทั้งสามารถออกรายงานต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวงแผนการจัดระเบียบจราจรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. **ระบบฐานข้อมูลอุบัติเหตุจราจร**

ระบบฐานข้อมูลอุบัติเหตุจราจร เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลด้านอุบัติเหตุจราจรทางบก และนำข้อมูลคดีมาจัดทำสถิติ เพื่อใช้ในการวางแผนและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการป้องกันอุบัติเหตุจราจรสำหรับผู้บริหาร โดยมีรายละเอียด เช่น หน่วยงาน, พนักงานสอบสวน, ข้อหา, จุดเกิดเหตุ, สถานที่เกิดเหตุ, ถนน, เพศ/อายุผู้เสียชีวิต, เพศ/อายุของผู้กะทำผิด, ช่วงเวลาและวันเกิดเหตุในรอบสัปดาห์, ช่วงเทศกาล, การจับกุม/หลบหนี เป็นต้น

4. **ระบบฐานข้อมูลทะเบียนยานพาหนะ**

ระบบฐานข้อมูลทะเบียนยานพาหนะ เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลทะเบียนรถทั้งระบบทะเบียนรถยนต์และระบบทะเบียนรถขนส่ง ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะนำมาจากกรมการขนส่งทางบก โดยมีการส่งข้อมูลจากกรมการขนส่งทางบกมาปรับปรุงข้อมูลที่เครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่ายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ณ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ ให้ทันสมัย และระบบนี้จะเปิดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าใช้เพื่อสอบถามข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ข้อมูลผู้ครอบครองวันที่จดทะเบียน รายละเอียดรถ เป็นต้น

5. **ระบบฐานข้อมูลในอนุญาตขับรถ**

ระบบฐานข้อมูลใบอนุญาตขับรถ เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลใบอนุญาตขับรถทั้งใบอนุญาตขับรถและใบอนุญาตผู้ประจำรถ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะนำมาจากกรมการขนส่งทางบก โดยมีการส่งข้อมูลจากกรมการขนส่งทางบกมาปรับปรุงข้อมูลที่เครื่อง

คอมพิวเตอร์แม่ข่ายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ณ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ ให้ทันสมัย และระบบนี้จะเปิดให้ทุกหน่วยงานเข้าใช้เพื่อสอบถามข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ชื่อ - ชื่อสกุล เจ้าของใบอนุญาต ที่อยู่ การอายัดใบอนุญาต เป็นต้น

6. ระบบงานสถิติคดีอาชญากรรม

ระบบงานสถิติคดีอาชญากรรม เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการนำข้อมูลของระบบฐานข้อมูลติดตามผลคดีมาจัดเป็นรายงานสถิติ เพื่อให้หน่วยงานระดับบริหารใช้ในการวิเคราะห์และวางแผนปฏิบัติการสำหรับการป้องกันปราบปราม โดยมีรายละเอียด เช่น หน่วยงาน ช่วงวันเดือนปี, ช่วงเวลาที่เกิดเหตุ, ช่วงจุดเกิดเหตุ, ถนน, สาเหตุที่เกิดคดี, ยานพาหนะที่ใช้,อาวุธที่ใช้, วิธีการของคนร้าย, อุปกรณ์ที่ใช้, ทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้าย, ข้อหา, กลุ่มข้อหา เป็นต้น

7. ระบบฐานข้อมูลติดตามผลคดี

ระบบฐานข้อมูลติดตามผลคดี เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลคดีอาญาและคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญตั้งแต่รับคดี จนถึงมีการตัดสินคดีจากชั้นศาล และข้อมูลจากระบบนี้จะนำไปจัดทำเป็นข้อมูลสถิติ เพื่อให้หน่วยงานระดับบริหารใช้ในการวางแผนและวิเคราะห์ข้อมูลในการป้องกันเหตุร้าย เช่น รายงานเพื่อการตรวจสอบและติดตามข้อมูล, สรุปการรายงานเกี่ยวกับคดี, สถานภาพข้อมูลปัจจุบัน, สรุปเลขคดีขาดส่งผลคดี, ตรวจสอบเลขคดี, ตรวจสอบการจับกุมผู้ต้องหาเพิ่มเติม, ตรวจสอบติดตามผลคดี, รายคดี, สรุปเลขคดีสุดท้าย, เลขคดีที่ขาดส่ง, รายงานการติดตามคดี, หน่วยงาน, ช่วงเวลา, ประเภทคดี, คดีค้างเก่าและผลคดี, ข้อหา, จุดเกิดเหตุ, กลุ่มคดี, สถานะของคดี, ผลคดี

8. ระบบฐานข้อมูลผู้มีพฤติกรรมในทางมิชอบ

ระบบฐานข้อมูลผู้มีพฤติการณ์ในทางมิชอบ เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ต้องคอยสอดส่งพฤติการณ์และติดตามความเคลื่อนไหวของบุคคลนั้น ๆ เพื่อใช้ในการสืบสวนสอบสวนคดี โดยข้อมูลของผู้มีพฤติกรรมในทางมิชอบ เช่น ประวัติทั่วไป (สถานที่เกิด ภูมิลำเนา สถานที่ติดต่อ/ที่อยู่ปัจจุบัน) ข้อมูลบัตรประเภทต่าง ๆ ข้อมูลบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประวัติการศึกษาและอบรม ตำหนิรูปพรรณ ประวัติการทำงาน ยานพาหนะที่ใช้ นามแฝง/ฉายา อาวุธที่ถนัด ประวัติการกระทำผิด เป็นต้น

9. ระบบฐานข้อมูลป้องกันปราบปราม

ระบบฐานข้อมูลป้องกันปราบปราม เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลบุคคลและสถานที่ตามประเภท กลุ่มข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้ในการสืบสวนสอบสวน และการป้องกันปราบปราม โดยมีรายละเอียดเช่น ประเภทบุคคล, ประเภทบัตร, อายุ, เพศ, อาชีพ, การศึกษา, สถานที่เกิด, ภูมิลำเนา, พฤติการณ์หลัก, หน่วยงาน, ข้อหา, ช่วงเวลา, อาวุธที่ถนัด

ยานพาหนะ, สถานที่เกิดเหตุ, หน่วยงาน, ช่วงเวลา, ความเคลื่อนไหว, ข้อหา, ประเภทการขออนุญาต เป็นต้น

10. ระบบงานกำลังพล

ระบบงานกำลังพล เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลข้าราชการตำรวจและลูกจ้าง ในส่วนของข้อมูล เช่น การบรรจุ แต่งตั้ง โอนย้าย เลื่อนเงินเดือน เลื่อนขั้น งานวินัย การลาต่าง ๆ และงานอัตรากำลัง เป็นต้น เพื่อจัดทำรายงานเสนอหน่วยงานตามสายงานบังคับบัญชา

11. ระบบงานโครงข่ายการสืบสวนสอบสวนคดี

ระบบงานโครงข่ายการสืบสวนสอบสวนคดี เป็นระบบงานที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญา คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ คดีย่องเบา คดีฉ้อฉล และคดีฆาตกรรม เพื่อให้เห็นภาพเหตุการณ์ และสามารถระบุพยานหรือผู้รู้เห็นเหตุการณ์ ระบุผู้เคราะห์ร้าย สาเหตุการตาย อากับกิริยาการตาย และเจตนาของผู้กระทำผิดได้ โดยการใช้ข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลต่าง ๆ เช่น ระบบฐานข้อมูลทะเบียนยานพาหนะ ระบบฐานข้อมูลใบอนุญาตขับรถ ระบบทะเบียนอาวุธปืน ระบบใบอนุญาตพกพาอาวุธปืน ระบบข้อมูลผู้กระทำผิดกฎหมาย ระบบงานสถิติคดีอาชญากรรม ระบบฐานข้อมูลอุบัติเหตุจราจร ระบบฐานข้อมูลจราจร ระบบ งานจราจร ระบบภาพถ่าย เป็นต้น

9.2 การนำระบบสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติมาใช้ในขั้นตอนการสอบสวน

1. พนักงานสอบสวนสามารถสอบถามข้อมูลฐานความผิดตามมาตรา โดยใส่เงื่อนไข เช่น ข้อหาจราจร รวมทั้งสามารถสอบถามสถานะใบสั่งและประวัติของใบอนุญาตขับรถและใบอนุญาตผู้ประจำรถ การเพิกถอน ประวัติการขออนุญาต ประวัติการบันทึกคะแนนตามฐานความผิด เป็นต้น และสามารถเชื่อมโยงกับข้อมูลประกาศสืบจับของกองทะเบียนประวัติอาชญากร

2. พนักงานสอบสวน สามารถสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับคดีและผู้ต้องหาทั้งแบบรายคดี และให้ระบุเงื่อนไข เช่น เลขคดี หน่วยงาน ช่วงวันเวลาเกิดเหตุ จุดเกิดเหตุ ชื่อ-ชื่อสกุลผู้แจ้งคดี เลขประจำตัวประชาชน พนักงานสอบสวนเจ้าของคดี ยานพาหนะ ข้อหา อาวุธที่ใช้ วิธีการของคนร้าย ทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้าย เป็นต้น

3. พนักงานสอบสวนสามารถสอบถามข้อมูลทะเบียนรถยนต์และขนส่ง เช่น ประเภทรถ ทะเบียนรถ รหัสจังหวัด ตามกรมการขนส่งทางบก หมายเลขเครื่องยนต์ หมายเลข

ตัวถัง ยี่ห้อรถยนต์ สีรถ ชื่อผู้ครอบครอง ชื่อสกุลผู้ถือกรรมสิทธิ์ รุ่นของรถ ช่วงวันที่จดทะเบียน ทะเบียนรถเดิม เป็นต้น

4. พนักงานสอบสวน สามารถสอบถามข้อมูลบุคคลที่ต้องสอดส่องพฤติกรรมตามประเภทต่าง ๆ เช่น ชื่อ-ชื่อสกุลของบุคคล นามแฝง/ฉายา เลขประจำตัวประชาชน ที่อยู่ ประวัติทั่วไป ประวัติการศึกษา ตำหนิรูปพรรณ ประวัติการกระทำผิด ยานพาหนะที่ใช้ อาวุธที่ถนัด ประเภทบุคคล ภาพถ่าย และสามารถเชื่อมโยงกับระบบบุคคลพ้นโทษ

10. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พงศ์ภูมิ ศรชมแก้ว (2549, บทคัดย่อ) ศึกษาการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการศึกษาการเกิดอุบัติเหตุจราจรบนระบบทางพิเศษของการทางพิเศษแห่งประเทศไทยทั้ง 5 สายทาง คือ ทางพิเศษเฉลิมมหานคร ทางพิเศษศรีรัช ทางพิเศษฉลองรัช ทางพิเศษทุดรรัถยา และทางพิเศษบูรพาวิถี เพื่อวิเคราะห์จุดเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจราจรบนระบบทางพิเศษ ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นข้อมูลการเกิดอุบัติเหตุในช่วงเวลา 2 ปี คือ ในปี พ.ศ. 2547 และ 2548 มีการใช้โปรแกรมประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arc View GIS ซึ่งผลิตโดยบริษัท The Economic and Social Research Institute หรือ ESRI ในการศึกษาครั้งนี้มีการออกแบบและสร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อใช้วิเคราะห์จุดที่เกิดอุบัติเหตุจราจรบ่อย ซึ่งถือเป็นจุดเสี่ยงอันตรายต่อการเกิดอุบัติเหตุระบบฐานข้อมูลนี้ประกอบด้วยข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) และข้อมูลอรรถอธิบาย (Attribute Data) ข้อมูลเชิงพื้นที่ในการศึกษานี้เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดพิกัดตำแหน่งของทั้งเส้นทางต่าง ๆ ในระบบทางพิเศษและตำแหน่งที่เกิดอุบัติเหตุจราจรในช่วงเวลาที่มีการศึกษา ข้อมูลอรรถอธิบายเป็นข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางต่าง ๆ ในระบบทางพิเศษและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุจราจรที่ทำการศึกษา เช่น ข้อมูลลักษณะของสายทางระบบทางพิเศษที่เป็นขาเข้าหรือขาออก ความเร็วที่มีการจำกัดตามกฎหมายของทางแต่ละสาย ข้อมูลที่บอกถึงความรุนแรงของอุบัติเหตุ เป็นต้น ผู้ศึกษาได้นำเข้าข้อมูลทั้งที่เป็นเชิงพื้นที่และอรรถอธิบายสู่ฐาน ข้อมูลที่จัดทำขึ้น และมีการพัฒนาโปรแกรมประยุกต์ให้มีความสามารถในการจัดการระบบฐาน ข้อมูลและวิเคราะห์จุดเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจราจร ในการวิเคราะห์จุดเสี่ยงดังกล่าวใช้วิธี Crash Frequency Method ซึ่งอาศัยค่าความถี่หรือจำนวนครั้งของการเกิดอุบัติเหตุในการคำนวณ และวิธี Crash Severity Method ซึ่งมีการพิจารณาระดับความรุนแรงของอุบัติเหตุร่วมด้วย ผลการศึกษาสามารถระบุบริเวณของระบบทางพิเศษที่เป็นจุดอันตรายต่อการเกิดอุบัติเหตุจราจร

บุญชัย ปัญญาธรานุกุล (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพร้อมของบุคลากรในการดำเนินนโยบายการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้งานในระบบราชการ: ศึกษากรณีข้าราชการตำรวจสังกัดหน่วยงานภายในกรมตำรวจ ปทุมวัน จากการศึกษา พบว่า ข้าราชการตำรวจซึ่งสังกัดหน่วยงานภายในกรมตำรวจ มีความพร้อมด้านความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง และความพร้อมด้านความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง ส่วนความพร้อมด้านการนำไปปฏิบัติยังอยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความพร้อมด้านความรู้ในระดับปานกลาง ได้แก่ เพศ และการฝึกอบรม ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ได้แก่ อายุ ระดับตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์และการฝึกอบรม ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความพร้อมด้านความคิดเห็นนั้นจะมีแต่ในระดับต่ำ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ การฝึกอบรม และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความพร้อมด้านการนำไปปฏิบัติในระดับปานกลาง ได้แก่ ระดับตำแหน่ง ส่วนความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ และการฝึกอบรม

ศิลปะชัย อาจมังกร (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 เปรียบเทียบการนำยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาไปใช้ จำแนกตามผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบและขนาดโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นผู้บริหารโรงเรียนและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานสารสนเทศของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 พบว่า มีสภาพและปัญหาการปฏิบัติงาน คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร(ICT) เพื่อการบริหารและการบริการทางการศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร(ICT) เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรการกระจายโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร(ICT) เพื่อการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพ และปัญหาการปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ พบว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารมี

สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานน้อยกว่าเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ผลการเปรียบเทียบสภาพ และปัญหาการปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 ตามขนาดของโรงเรียน พบว่า จากคะแนนค่าเฉลี่ยโรงเรียนขนาดใหญ่มีสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานสูงสุดและผลการทดสอบค่าเฉลี่ยไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ดลยวัฒน์ สันติพิทักษ์ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงาน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารและคุณลักษณะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาพังงา การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อศึกษาคุณลักษณะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารของนักเรียนและครูตามกรอบ กลยุทธ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างการปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนกับคุณลักษณะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนใน ฝัน และเพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะในการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอ หนึ่งโรงเรียนในฝัน ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และด้านคุณลักษณะด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของนักเรียนและครู ตามกรอบกลยุทธ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกับคุณลักษณะ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของนักเรียนและครู พบว่า มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ข้อเสนอแนะในการพัฒนา ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียน พบว่า หน่วยงานระดับบริหารควรจัดสรรและสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างเพียงพอ และต่อเนื่อง ควรจัดอบรม สัมมนา ให้ครูมีความรู้ด้านการจัดทำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสม่ำเสมอและสามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ และควรพัฒนาระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ภายในโรงเรียนให้มีความสะดวกใช้และปฏิบัติงานได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

สมสุข แขมคำ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การศึกษาประสิทธิภาพการให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของสำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี เทคโนโลยีอุตสาหกรรม ผลการวิจัย พบว่า

1. ประสิทธิภาพการให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ของสำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี โดยการสืบค้นของอาจารย์ในสถาบันมีอัตราส่วนความถูกต้องแน่นอนสูงกว่าอัตราส่วนความถูกต้องแน่นอนโดยการสืบค้นของนักศึกษาในสถาบัน

2. ระดับความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาในสถาบัน เกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการทั้ง 4 ด้าน ของสำนักวิทยบริการ คือ ด้านความถูกต้องเที่ยงตรง ด้านความเชื่อถือได้ ด้านการปฏิบัติงานได้คล่องตัว และด้านความมีประโยชนมีคุณภาพอยู่ในระดับสูงมาก

11. กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าการสอบสวนเป็นงานที่สำคัญ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมโดยจะต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดี เพื่อเป็นการยืนยันว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง และนำตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องร้องลงโทษ ดังนั้นพนักงานสอบสวนจะต้องเป็นผู้ที่มีความใฝ่หาความรู้ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และพัฒนาตนเอง ตลอดจนการเข้ารับการศึกษาและการฝึกอบรมเทคนิคและวิธีการใหม่ และนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในด้านการสอบสวนเพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็วและเกิดประสิทธิผล ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากศึกษามากำหนดกรอบในการศึกษา เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (GIS) มาใช้ในการสอบสวน ดังนี้ (ภาพที่ 2.4)

1. ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ อายุ ยศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อายุราชการ ประสบการณ์ในการทำงาน และประสบการณ์การอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

2. ทัศนะของพนักงานสอบสวนกองบังคับการตำรวจนครบาล 9 ต่อการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (GIS) มาใช้ในงานสอบสวน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น

ปัจจัยด้านบุคคล

1. อายุ
2. ยศ
3. สถานภาพสมรส
4. ระดับการศึกษา
5. อายุราชการ
6. ประสบการณ์การทำงาน
7. ประสบการณ์การอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ตัวแปรตาม

ทัศนะของพนักงานสอบสวนกองบังคับการตำรวจนครบาล 9

การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (GIS) มาใช้ในงานสอบสวน

ชื่อแฟ้ม:	10บทที่2
ไดเรกทอรี:	G:\10กฤษณ์
แม่แบบ:	C:\Documents and Settings\admin\Application Data\Microsoft\Templates\Normal.dot
ชื่อเรื่อง:	แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ
เรื่อง:	
ผู้เขียน:	doc
คำสำคัญ:	
ข้อคิดเห็น:	
วันที่สร้าง:	05/05/52 ๐๕/๐๕/๕๒ ๒๓:๐๑ น.
เปลี่ยนหมายเลข:	147
บันทึกล่าสุดเมื่อ:	10/06/52 ๑๐/๐๖/๕๒ ๑๖:๕๑ น.
บันทึกล่าสุดโดย:	vip
เวลาในการแก้ไขทั้งหมด:	1,493 นาที
พิมพ์ครั้งสุดท้ายเมื่อ:	22/06/52 ๒๒/๐๖/๕๒ ๐๘:๐๙ น.
เป็นงานพิมพ์ที่เสร็จสิ้นชิ้นสุดท้าย	
จำนวนหน้า:	93
จำนวนคำ:	26,497 (ประมาณ)
จำนวนอักขระ:	151,036 (ประมาณ)